

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь
Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры
Літаратурны музей Максіма Багдановіча

АРХІЎНЫЯ МАТЭРЫЯЛЫ

да жыцця і творчасці

МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

СШЫТАК 5

Мінск
«СтройМедиаПроект»
2022

УДК 069.5:[821.161.3.09(092)+929Багдановіч](476-25)
ББК 83.3(4Бей)лб
А87

Складальнікі:

М. А. Бараноўскі, І. В. Мышкавец

Над выданнем працавалі:
Ж. У Антусевіч, В. С. Кароткіна, А. У. Кніга

Рэкамендавана пратаколам Навукова-метадычнага савета
ўстановы «Дзяржаўны музей гісторыі беларускай
літаратуры» ад 27.10.2022 № 7.

Архіўнае выданне «Матэрыялы да жыцця і творчасці Максіма Багдановіча. «Сшытак 5» прысвечана 130-годдзю з дня нараджэння беларускай пісьменніцы, мемуарысткі, грамадскай і культурнай дзяячкі Людвікі Антонаўны Сівіцкай-Войцік (1892–1991). У Сшытак увайшлі лісты Л. А. Сівіцкай-Войцік з фондаў Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, сярод яе адрасатаў — супрацоўнікі мінскага музея паэта, дзеячы беларускай гісторыі, літаратуры, культуры. Выданне разлічана на гісторыкаў, краязнаўцаў, літаратуразнаўцаў, музейных супрацоўнікаў.

ISBN 978-985-7172-83-2

© Дзяржаўны музей гісторыі
беларускай літаратуры, 2022
© Афармленне.
Дзяржаўнае прадпрыемства
«СтройМедиаПроект», 2022

АД УКЛАДАЛЬНІКАЎ

У 2022 годзе адзначаецца прыгожы юбілей — 130 гадоў з дня нараджэння Людвікі Антонаўны Сівіцкай-Войцік (Зоські Верас), вядомай беларускай пісьменніцы, мемуарысткі, грамадскай і культурнай дзяячкі. У 1916 годзе, у Мінску, яна пазнаёмілася з Максімам Багдановічам, разам з ім прымала ўдзел у працы Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны, бачылася падчас суботнікаў — сустрэч прадстаўнікоў мінскай інтэлігенцыі ў клубе «Беларуская хатка».

Людвіка Сівіцкая-Войцік пражыла амаль 100 гадоў і шмат зрабіла для захавання і папулярызавання беларускай культуры. Немагчыма пераацаніць яе ўнёсак у стварэнне экспазіцый Літаратурнага музея Максіма Багдановіча і мемарыяльнага музея паэта «Беларуская хатка», які размяшчаецца ў доме, дзе жыў М. Багдановіч у 1916–1917 гг. Людвіка Антонаўна не раз сустракалася з супрацоўнікамі музея, перадала шмат каштоўных экспанатаў у фонды, напісала ўспаміны пра Максіма Багдановіча. У ліставанні з дырэктарам, галоўным захавальнікам фондаў, навуковымі супрацоўнікамі паведамляла цікавыя звесткі з жыцця паэта і сябра.

Выданне «Архіўныя матэрыялы да жыцця і творчасці Максіма Багдановіча. Сшытак 5» ёсць працяг папярэдніх музейных выданняў і адначасова знак павагі да выбітнай дзяячкі беларускай культуры. У выданне ўвайшла эпістлярная спадчына Людвігі Антонаўны Сівіцкай-Войцік, якая захоўваецца ў фондах мінскага музея паэта, у першую чаргу, перапіска з супрацоўнікамі музея па розных пытаннях

багдановічазнаўства. Таксама ў «Сшытак 5» уключаны лісты Л. А. Сівіцкай-Войцік да прадстаўнікоў беларускай навукі і культуры — А. М. Бачылы, Н. Б. Ватацы, А. А. Наліваева, У. І. Содаля і іншых.

Л. А. Сівіцкая-Войцік пакінула вялікую эпістальную спадчыну, якая не раз станавілася цэнтрам увагі беларускіх даследчыкаў, яе лісты публікаваліся ў розных часопісах, а таксама выходзілі асобнымі выданнямі, у тым ліку, «Зоська Верас. Я помню ўсё: Успаміны, лісты» (Гродна-Уроцлаў, 2013), «Зоська Верас. Пакуль рука пяро трымае. Успаміны, лісты» (Мінск, 2015), 3. Верас «Выбраныя творы» (Мінск, 2015). Супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча ўлічвалі вопыт папярэднікаў пры падрыхтоўцы лістоў да публікацыі. Археаграфічная апрацоўка лістоў Л. А. Сівіцкай-Войцік, уключаных у дадзенае выданне, праводзілася ў адпаведнасці з «Рэкамендацыямі па арганізацыі работы з гістарычнымі дакументамі» (Мінск, 1997).

Эпістальны падзелены на блокі, па адрасатах, у межах кожнага блока лісты падаюцца ў храналагічным парадку, для зручнасці прадугледжана скразная нумарацыя. Рэдактарскае ўказанне на дату і месца напісання ліста выстаўляецца над тэкстам злева, незалежна ад наяўнасці ў тэксце аўтарскай даты. Аўтарскія даты падаюцца ў іх дакладнай транскрыпцыі на тым месцы, дзе яны прастаўлены ў лістах. Пры адсутнасці даты ў лісце яна высвятляецца па ўскосных звестках: штэмпель на канверце, змест ліста, успаміны сваякоў і г. д. Пры немагчымасці датаваць ліст, ён выносіцца ў канец блока з пазнакай «без даты». Інвентарныя нумары прастаўляюцца пад кожным лістом у адпаведнасці з фондавай дакументацыяй Літаратурнага музея Максіма Багдановіча.

Рабочай мовай зборніка з'яўляецца беларуская (прадмова, загаловак, легенды, каментары, тэкстуальныя заўвагі і інш.). Было прынята рашэнне захаваць правапіс лістоў Л. А. Сівіцкай-Войцік, што вызначаецца стылістычнымі і моўнымі асаблівасцямі, адлюстроўвае моўную атмасферу, у якой

жыў і тварыў М. Багдановіч у мінскі перыяд. Пунктуацыя падаецца паводле сучаснай нормы, але таксама з захаваннем асаблівасцяў аўтарскай манеры Людвікі Антонаўны (актыўнае выкарыстанне працяжнікаў, шматкроп'яў, пыталнікаў). Аўтарскія скарачэнні раскрываюцца ў квадратных дужках, нечытальныя словы, а таксама пашкоджаныя месцы аўтографаў узначальваюцца, пры немагчымасці ўзнаўлення адзначаюцца адпунктоўкай у квадратных дужках. Відавочныя апіскі і пропускі літар выпраўляюцца.

Каментары падаюцца ў выглядзе канцавых зносак са скразной нумарацыяй, яны ўтрымліваюць кароткія даведкі аб узгаданых асобах, раскрываюць змест асобных падзей, даюць бібліяграфічныя даведкі да ўзгаданых твораў і г. д. Словы тлумачацца адзін раз пры іх першым ужыванні ў ліставанні. Асобы, установы, з'явы грамадскага жыцця і г. д., пра якія не ўдалося адшукаць звесткі, у каментарых не агаворваюцца. Тэкстуальныя заўвагі падаюцца курсівам адразу ў корпусе ліста.

Назвы твораў, газет, часопісаў, кніг, цытаты з твораў бяруцца ў двукоссе, згодна з правіламі сучаснай арфаграфіі, незалежна ад таго, як яны напісаны ў тэксце лістоў. Скарачаныя назвы ўстаноў, арганізацый, пасад і агульнапрынятыя скарачэнні ў тэксце захоўваюцца, поўнае напісанне даецца ў спісе скарачаных слоў. Для зручнасці карыстання дадаецца імяны паказальнік з указаннем нумароў лістоў, у якіх узгадваецца тая ці іншая асоба.

ЛІСТЫ
ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК
ДА МІХАСЯ ПАЎЛАВІЧА ПАЗНЯКОВА

1.
Л. А. Сівіцкая-Войцік — М. П. Пазнякову¹
19 мая 1981 года, Вільня

19/V. 81 г.
Вільня.

Паважаны грамадзянін Дырэктар.

Я вельмі рада, што змагу прыняць хоць маленькі удзел у арганізаванні Максімавага Музею.

Напісаць нічога новагу не абячаю.

Я так падрабязна апісала ўсё у артыкуле «Пяць месяцаў у Менску»², што ужо цяжка штосьці дадаць.

Хіба расказаць нейкія драбніцы вустна. Але магу аддаць Музею вышэй ўспомнены артыкул у форме прыгожа аформленага машынапісу³ са здымкам (па маяму самым лепшым) Макс[іма] Багдановіча⁴. Затое маю: рэканструкцыю — з памяці — «Беларускай Хаткі»⁵, плян гэтага памешканья з зазначаным мейсцам, дзе любіў вечарамі адпачываць Максім і плян кватэры З. Бядулі⁶ дзе жыў М. Багдановіч.

На вялікі жаль ні кніжак ні лістоў звязаных з М. Б.[агдановічам] — не маю...

Адзін толькі аўтограф⁷ — маленькую карталюшку атрыманую ад Яго падчас гульні у г. зв. «пошту».

Спатканьня з кім-небудзь з супрацоўнікаў Музею — чакаю...

Для мяне найвыгадней было'б у пачатку чэрвеня. Мушу зазначыць, што знайсці мой дамок цяжка... Трэба загадзя хоць бы з Менска (так робяць ўсе, хто едзе першы раз) дамовіцца з маім Зяцям Лявонам Антонавічам Луцкевічам⁸, па тэлефону у Яго на рабоце.

Працуе ўсе дні апрача суботы і нядзелі. Ён у назначаны у гутарцы дзень, мейсца і час спаткае і прывядзе да мяне.

Так што — чакаю...

Зычу як найлепшых плёнаў
у гэтай важнай для Беларусі працы
з пашанай *Л. Войцік (подпіс)*

ЛММБ КП 002643

2.
Л. А. Сівіцкая-Войцік — М. П. Пазнякову
9 мая 1982 года, Вільня

19-9/V.-82.
Вільня.

Паважаны Міхась Паўлавіч.

Дзякую за цікавыя весткі.

Радасна ведаць, што так узбагачываецца Музей Максіма Б.[агдановіча]. Зычу і далей з гэтакімі поспехамі...

За адрас Ніны Барысаўны⁹ — дзякую.

Як ведаецца, мела я прыемнасьць пазнаёміцца з Ёю асабіста. Пасьля яшчэ напісала мне — зразумела з адваротным адрасам... А яшчэ і Данута Бічэль-Загнетава¹⁰ прыслала мне той-жа адрас!

А што найсмешней, што я яго (адрас) даўна маю... Але прайшло столькі часу... і я баялася, што ён ня актуальны. Ну цяпер — ўсё у парадку.

Выбачайце за лішні клопат.

Шкада, што ў Менску нельга паставіць мэмар'яльнай дошкі на мейсцы дзе была «Беларуская Хатка». Дзе Максім пра-

водзіў шмат часу, прыймаў удзел у суботніках, паседжаньнях Бел.[арускага] Камітэту помачы ахв.[ярам]¹¹ вайны і пасья паісаў аб гэтым.

«Бел.[аруская] Хатка» цесна была у той час звязаная з імянем Максіма.

Усяго найлепшага!

Л. Войц. (подпіс)

P.S. Калі ласка — пішыце мае прозвішча праз ц.

Л. Войцук.

ЛММБ КП 007752

3.

Л. А. Сівіцкая-Войцук — М.П.Пазнякову¹²

6 жніўня 1982 года, Вільня

2.

З якой мэтай.

Немагчыма згадаць, якой мэтай кіраваўся З. Бядуля пішучы г. зв. Успаміны пра М. Багдановіча — «Страцім лебедзь».

Каб гэта была фантазія, каб дзеючыя асобы знаходзіліся у нейкім надуманым фантастычным свеце — што'ж паэт на гэта мае права... Алеж тут пададзеныя: рэальны адрас, рэальны дом — толькі ўсё пераблытана, даведзена да абсурду...

Ужо на самым пачатку — непраўда... З. Бядуля піша: «я запрапанаву Максіму Багдановічу кватэру у сябе»...

Трэба зауважыць, што З. Б-[яду]ля нават хіба ня ведаў, што М. Б-[агданові]ч збіраецца у Менск, а калі і чуў то ад сваіх сёстраў, якія сталаваліся у сталойцы «Беларуская Хатка», прыходзілі на суботнікі (вечарынікі), рэпэтыцыі хору і г.п. Бо сам З. Бядуля у «Беларуск.[ай] Хатцы» ніколі ня бываў... Чаму? Мне і сьняня не ясна.

Гэта сябры Камітэту Т-[аварыст]ва помачы ахвярам вайны атрымаўшы вестку (ліст) ад М. Б-[агданові]ча, што Ён

збіраецца у Менск і просіць, паклапаціцца аб працу для Яго і кватэру — адрасу падумалі аб пакоі у З. Бядулі. Дамок гэты, кватэру ведалі да дробязей, бо у восені 1915 г. калі адчынілі сталойкі для бежанцаў-беларусаў у гэтай кватэры была адна з бязплатных сталовак.

У пачатку 1916 г. калі хваля бежанцаў з Менска адыйшла, а тыя, што асталіся наладзілі сабе самастойнае жыцьцё — бязплатныя сталойкі былі зліквідаваныя і тую кватэру на Малой Грыгорскай¹³ у доме Рэдзькі¹⁴ заняў З. Бядуля з сёстрамі.

Вось мы загадзя дамовіліся з З. Б.[ядулем] — і пакой быў прыгатаваны на дзень прыезду Максіма Б[агдановіча].

А пакой той самы вялікі, светлы з асобным уваходам праз ганак быў пусты.

Я са сваёй Маці¹⁵ увесь 1916 г. да вясны 1917 г. жыла у «Беларускай Хатцы» (Захараўская 18) што пацьвярджаюць лісты дачкі Ядвігіна Ш.¹⁶ Ванды¹⁷ да мяне.

А у З. Бядулі мы сапраўды жылі у тым самым пакоі, які раней займаў М. Б-[агданові]ч, але гэта было зімой 1917–1918 г...

Ды камуж магло прыйсьці у галаву наняць для хворага чалавека супольны са здаровым пакой? Ды ці сам М. Багдановіч згадзіўся'б на такое? Хворы, нэрвовы, які патрабаваў цішыні, спакою, добрага чыстага паветра — мог-бы жыць у цеснаце? Ды нашто? Ціж у апошнім так цяжка было у Менску знайсці адпаведны пакой?

Ды яшчэ трэба добра, уважліва прыглядзецца — якая была наагул кватэра З.Бядулі. Плян яе даю... адрываваны... Гэта ўсё выясьніць. Але і словамі аб'ясняю.

У кватэры былі 3 пакоі, перадпакой, ганак, кухня і дабудаваныя да кухні сенцы. Адзін пакой самы вялікі, з якога выходзілася у перадпакой, а адтуль праз ганак на панадворак. Гэта і быў пакой Максіма Багдановіча. Другі крыху меншы, цёмнаваты, бо ў ім было толькі адно вакно, на процілеглым баку дома. У ім жылі сёстры Бядулі.

А паміж гэтымі 2ма пакоямі быў трэці — доўгі, вузкі з адным вакном... Пад вакном стаяў просты маляваны на цёмна

руды коляр стол, шырокая сялянская лава, 2 крэслы. На лаву 3. Бядуля клаў на нач сваю пасьцель, якую на дзень выносіў у каморку пры кухні. І вось, паводле слоў Бядулі у гэтым пакойчыку М.Б.[агданові]ч і Бядуля мелі свае ложка, свае пісьмовыя сталы?

Трэба дадаць, што гэты пакойчык быў праходны — меў 3-е дзьвярэй... 1/ з вялікага пакою у кухню трэба было праз яго праходзіць, праз усю даўжыню; 2/. з пакою сёстраў Бядулі гэтак сама. Ды Бядулянкi¹⁸ са свайго пакою іншага выхаду — ня мелі. Значыцца, калі б Максім сапраўды жыў у гэтым пакойчыку, то мусіў бы сябе адчуваць, як на вуліцы?

І нашто трэба было гэта ўсё выдумываць пісаць? Каб паказаць сябе вельмі ахвярным апякуном Максіма? А ў якім святле ён паказвае гэтага самага М. Багдановіча? Як бязвольнага, згоднага на ўсё чалавека? Згоднага на ўсе нявыгоды і назойлівую апеку, якой Ён на самой справе ня мог цярапець... «Апеку» — прыпамінаць аб стане здароўя — Максім лічыў самай вялікай крыўдай... Ён да канца побыту у Менску не хацеў адрознівацца ад іншых людзей — ад здаровых... сільных...

Ня трэба тлумачыць з якім болям, з якой крыўдай чытала я абвінавачанні Бядулям маей Маці у нялюдзкіх, быццам, адносінах да хворага...

Але пасля падумала, што шкода нэрваў — нас з Маці «там» у Бядулі адначасна з М. Багдановічам ня было, а значыцца і ўсе абвінавачанні гэтка ж самая хлусьня... Ізноў паўстае пытаньне: да чаго гэта хлусьня была патрэбная?..

Л. Сівіцкая-Войцік.

19-6/VIII-82 г.

Вільня.

ЛММБ КП 002647

4.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — М. П. Пазнякову

5 лістапада 1982 года, Вільня

5/XI. 82.

Вільня.

Паважаны Міхась Паўлавіч.

На гэты раз адказываю ня так хутка. Розныя справы замянаюць, а і самапачуцьцё не найлепшае...

Дзякую за дэталёвы адказ.

Шкада, што з розных прычынаў справа новага помніку¹⁹ у Ялце так цягнецца, а цяпер яшчэ і зіма не дасьць давясці справу да хуткага канца...

Што да помніка Максіма у Менску²⁰ відаць мяне фальшыва паінфармавалі. А можа ён робіць дрэннае уражэньне (ці ня робіць ніякага, што не паклапаціліся аб яго навакольле — упарадкаваньні)? Мала «голага» помніка, мусіць быць і г. сказаць і афармленьне... зелень, адпаведныя дэкаратыўныя кусты, кветкі. Гэта прыцягвае увагу і павагу...

Каб так знайсці якую школу з сапраўды беларускім духам, стварыць Багдановічаўскі Гурток і аддаць яму помнік пад апеку?

Максім-жа быў малады і якраз маладыя, моладзь павінна найбольш ім цікавіцца, дбаць аб Яго памяць.

Ведаю, што гэта ня лёгка... Трэба мець розныя «дазволы». Кусьцік пасадзіць і на гэта трэба мець дазвол адпаведнай інстанцыі. Вось гэта і перашкаджае, забірае час.

Мы тут у 1937 г. на 15 угодкі сьмерці Ядвігіна Ш. за сабраныя грошы ад ахвярных людзей паставілі на Яго магіле помнік. Паведамлілі загадчыка могілак Росса і — ўсё... Сёлетра трэба было аднавіць надпісы бо сьцёрліся... Адна з нашых Віленскіх беларусак (Ёй 73 гады) знайшла адпаведных работнікаў і сама даглядала работы. Пры чым падчас работы чытала работнікам адпаведныя творы Ядвігіна Ш...

Цяпер 1–2 лістапада былі г. зв. Задушныя дні — дні памяці памершых. Год у год езьдзім на магілы ня толькі сваіх

родных, але і на усе беларускія магілы²¹, возім кветкі, сьвечы. Пішу: «ездзім, возім...» у множным ліку... А гэта не праўда... Я ужо другі год на магілах ня была. Німа сілы.

Сёлета ездзілі Унук²² і Зяць.

Унук ведае ўсе беларускія магілы, а кветкі свае, бо Унук гадуе цудоўныя хрызантэмы і ўсе магілы прыбраў прыгожымі вязанкамі.

Залатая восень мінула... Але у нас заўсёды прыгожа, бо ратуюць сытуацыю вечна зялёныя ёлкі... А зімой бялюсенькі сьнег...

Што да мастакоў, я не заўважыла каб каторага цікавілі пейзажы, прырода...

Некалісь П. Сергіевіч²³, які даволі часта прыходзіў да нас, казаў: «вось бы дзе жыць мастаку! Кожны дзень нешта мяняецца: паўстаюць новыя фарбы, новыя адценкі». Але сам у нас намалюваў адзін абразок, малады яшчэ тады наш сад, па васеньняму чырванаватыя асіні і над ўсім — вялікі дуб... І сянняя ён стаіць, толькі што сад ужо стары, яблыні вялікія... А П. Сергіевіч, ужо нажалі не малюе... Фізычна быццам чуецца добра, але зусім не мае памяці, не пазнае знаёмых...

Прывітаньне Лявону ад Вас я перадала... Аб копіі, што меўся рабіць — пыталася. Але, Ён мне нічога на гэта не адказаў... А я ня ведаю, у чым справа.

Шкада, што Вы не «напісалі» (сказалі...) мне.

У Гродне Данута Бічэль памаленьку дае сабе рады. У помач Гродзенс.[кага] філіяла Літэр.[атурнага] Музея я асабіста мала веру... Гродзенскія Музеі на вялікі жаль, на мяне як Гродзенскую беларуску зрабілі вельмі прыгнятаючае уражаньне, там сапраўды беларускага нічога німа... Надпісы ўсе па-расейску... А, напр. пад групай бел.[арускіх] паслоў, дзеячоў Грамады²⁴, надпісу ніякага... Ані прозвішчаў, ані іх прыналежнасьці. Проста ананімны здымак. Тыя гродзенчукі, што былі са мной пыталіся хто гэта? і запісывалі сабе інфармацыі. Мо цяпер палепшала?

Пара каньчаць. Маю яшчэ адзін спешны ліст. Рада буду мець вестку ад Вас. Сама нідзе ня бываю, то хоць лістоўны кантакт з людзьмі неабходны. Усяго Вам найлепшага!

І ўсім Багдановічаўцам,
са шчырым прывітаньнем Л. В. (подпис)

І ад маіх прывітаньне.

ЛММБ КП 007824

5.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — М.П.Пазнякову²⁵

1982 год, Вільня

Дадатак да
«Пяць месяцаў у Менску».

Прыкры інцыдэнт.
(дадатак да «5 месяцаў у Мінску»)

У 1916 г. у восені Мінскі Аддзел Т-[аварыст]ва помачы ахвярам вайны²⁶ пазбаўлены дзяржаўнай субсыдыі на утрыманьне дзяцей беларускага прытулку, змушаны быў згадзіцца на прапанову г. зв. «Тат'янінскага Камітэту»²⁷ і аддаць сваіх дзяцей пад яго апеку. Але з умовай, што хоць нашыя дзеці будуць жыць разам з дзяцьмі Тат'янінскага прытулку, але вучыцца будуць асобна па беларуску, пад даглядам Ванды Лявіцкай і Ядвігі Раткевіч²⁸, якія даглядалі і вучылі іх дагэтуль.

І так завязьлі мы сваіх дзяцей у Ратамку дзе зьмяшчаўся Тат'янінскі прытулак. На сваю школу мы атрымалі дачны дамок не аграваны. Там-жа у маленькім пакойчыку з жалезнай печкай жылі нашы вучыцелькі.

У хуткім часе Ванда Л.[явіцкая] паведаміла, што збіраецца візытаваць прытулкі сястра Л. Талстога і Ратамскі прытулак маецца на гэтае спатканьне ладзіць спэтакль. Ванда Л.[явіцкая] пытаецца: «а што мы маем рабіць — трэба хіба нашым дзецям выступіць асобна са сваёй беларускай праграмай?»

Зразумела Яе прапанова была вартасная з чым наш Камітэт згадзіўся. Я паехала у Ратамку дзе мы супольна абмяркавалі

праграму. Выбралі вершы да дэкламацыі, пару песьняў і пастанавілі паставіць сцэнічны абразок вершам — «Пастушка» — які я яшчэ у Гродне пералажыла з польскага для малодшай сэкцыі «Гродзенскага Гуртка Беларускай Моладзі».

Хутка мы у Менску атрымалі вестку з Ратамкі, што ужо ўсё гатова і ролі і дэкламацыі і г. д., ды пры тым запытаньне: «... а у што мы дзяцей адзенем? Трэбаж мець хоць 3–4 беларускія вопраткі. Дзе іх узяць?». Пытаньне важнае, а адказ вельмі нялёгка...

Сабраўшыся у «Бел.[арускай] Хатцы» мы доўга думалі, раіліся... каб былі грошы — можна было б нешта пашыць — хоць падобнае да нацыянальнай вопрат.[кі]. Але грошы, як і заўсёды ня было...

Тады — ня помню ужо хто — М. Багдановіч ці А. Смоліч²⁹ — запрапанаваў: а каб папрасіць Р. Зямкевіча³⁰? У Яго-ж такі вялікі выбар уселякіх андаракоў, гарсэцікаў, фартушкоў — цэлая скрыня. Можа б пазычыў на гэты адзін вечар... Мы ж туды паедзем і самі адвезем...

Іншай рады ня было. Усе згадзіліся. Гэтую гутарку з Р. Зямкевічам даручылі М. Багдановічу, А. Смолічу і мне. Не адкладаючы мы пастараліся пабачыцца з Р. З-[ямкеві]чам і пагаварыць з ім...

Адказ Яго — сама ветлівасьць... зразуменьне, спагадлівасьць... «Чамуж — не, вядома, ўсё, што трэба... якжа не памагчы...»

Што-ж мы развіталіся. Спакойныя, поўныя надзеі... Аб чым зараз-жа паведаміла і Ванду Л.[явіцкую].

Атрымаўшы вестку калі адбудзецца спэтакль — ідзем да Р. З-[ямкеві]ча па абяцанае. І тут, як абухом у лоб: — З-[ямкеві]ча німа — выехаў... І ніякай піскулькі не аставіў? — Не, нічога...

У галаве ня мясьцілася... Чаму ж ён ня прыйшоў перад выездам? — не сказаў: «бярыце, што трэба, бо я мушу ехаць». Проста? А тут ні слова... Каб спэтакль меўся быць у Менску — адлажылі б, а то і зусім не рабілі. Але у такіх абставінах, у дачыненні з чужымі ды ня зусім спагадлівымі людзьмі, якжа будзе выглядаць саліднасьць бел.[арускай] арганізацыі?

Пасьля даўгіх разважаньняў, з цяжкім сэрцам пастанавілі: возьмем, што трэба самі. Скрыня стаіць у «Бел.[арускай] Кнігарні»³¹ — Захараўская 24. Ключ у нас. Скрыня на замок не зачыненая. Ламаць нічога ня трэба, значыцца і крымінальнай справы ня будзе... Пайшлі у 3-іх М. Багдановіч, А. Смоліч і я... Узялі самае неабходнае. Спісак узятага са сваімі падпісамі аставілі...

У Ратамку паехалі гэтага ж дня: М. Багдановіч, А. Смоліч, сёстры З. Бядулі і я.

Спэтакль прайшоў добра, цікава. А. Смоліч вярнуўся ў Менск гэтага ж дня, зараз пасьля спэтаклю. Мы рэшта паехалі на другі дзень раніцай прасядзеўшы ноч у халоднай школе. Гэта таму, што у вечары трэба было ехаць таварным цягніком на тормазае.

Рэчы адвёз А. Смоліч і раніцай яны ужо былі на сваім мейсцы.

Чакала яшчэ аб'ясьненьне з Р. З-[ямкеві]чам. Але Ён то не чакаў.

Праз пару дзён у «Беларускую Хатку» (Захараўская 18) прыйшлі 2 лісты адрасаваныя адзін мне, другі А. Смолічу. Багдановіча чапаць усё-ж не асьмеліўся. Я чытала ліст у адным пакоі «Бел.[арускай] Хаткі», а М. Багд.[ановіч] і А. Смоліч сядзелі насупраць мяне, але у другім.

Што ж Р. З.[ямкевіч] ляў мяне ад злодзеяў і г.п. Узбураная пайшла да сяброў — чытайце — кажу, а мне пакажыце Ваш ліст... А. Смоліч схаваў руку з лістом за плечы, кажучы станоўча — «Не!».

Што там было, я так і ніколі і не даведалася...

Надыходзіў Новы год — 1917. Наш камітэт пастанавіў наладзіць урачыстае спатканьне... Зразумела у «Бел.[арускай] Хатцы». Так ужо увайшло у звычай, што розныя справы Управа Камітэту даручала нам траім — М. Багдановічу, А. Смолічу і мне.

Так было і гэтым разам. Справай кулінарнай займацца ня прыйшлося, бо мая Маці, як кіраўнічка сталоўкі ўзяла гэты клопат на сябе, але даведацца адрасы магчыма большай

колькасьці Менскіх беларусаў, напісаць і выслаць запро-
сіны — трэба было нам.

Запрасілі таксама беларусаў з Бабруйска.

І тут пытаньне? А што рабіць з Р. Зямкевічам? Ён-жа нас
абразіў...

Думалі, думалі аж Максім Б.[агдановіч] пастанавіў: «нас
пазначылі гаспадарамі імпрэзы, як абражаныя цяжка, маем
права яго не запрашаць»... Трэба звярнуць увагу, што Максім
Б.[агдановіч] асабіста ня быў абражаны, але ня менш пе-
ражываў за нас — сваіх сяброў.

Прышоў дзень сустрэчы. У вечары у назначаны час па-
чалі збірацца запрошаныя.

Пакой сталоўкі быў ня вельмі вялікі і прастакутны. Аніяк
нельга было злучыць усе сталы і столікі у адзін даўгі стол,
каб усім хапіла мейсца. А бакавы пакой, дзе мы жылі з маеі
Маці быў вузкі але даўгі. Там мы і наладзілі даўгі стол павы-
носіўшы ўсе іншыя мэблі.

Стол быў гатовы, але я яшчэ была у сваім пакоі. Раптам,
нават не пастукаўшы убегае узбураны Максім, за ім А. Смоліч.
«Панна Людвіка — кажа Максім — Зямкевіч прыйшоў!» —
Я нават нічога не адказала... Села на першае падварнуўшае-
ся крэсла і маўчу. Мы са Смолічам не пасьпелі аглядзецца, як
Максім выбег з пакоя і да Зямкевіча: «Пане Зямкевіч, хто Вас
сюды прасіў?». Агульнае абурэньне... Як можна так абражаць
чалавека? Смоліч, спакойна аднаму, другому аб'ясніў у чым
справа. Нас зразумелі. Да Р. З-[ямкеві]ча ніхто не адазваўся ні
словам... Але Яго гэта не бянтэжыла — сеў за стол — і сядзеў
цэлы вечар, да канца — выйшаў апошні...

Л. Сівіцкая-Войцік (подпіс)

ЛММБ КП 002648

6.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — М. П. Пазнякову

30 кастрычніка 1983 года, Вільня

30/X.83.

Вільня.

Паважаны Міхась Паўлавіч.

Дзякую за весткі.

Што ёсьць вынікі з Вашай падарожы у Маскву, гэта вя-
дома вельмі добра. Але што б'юць па маладых музэях, гэта
трагедыя. Старыя музэі можна утрымаць нават працую-
чы ў іншым мейсцы, але малады, які толькі арганізуец-
ца, патрабуе працы на поўную сілу, а ня толькі ў вольны
час.

Якжэ ж цяпер куды паехаць? Як перашукаваць архівы?

А якжа з перабудовай дому на музэй? Адкуль на гэта срод-
кі? Мо і тут будуць перашкоды?

Як гэта доўга людзкая памяць захоўвае пэўныя падзеі,
пэўныя факты...

Не так далёка да Новага Году... 67 гадоў таму у 1916 на
17-ы спатыкалі мы Новы Год у Мінску, у «Бел.[арускай] Хат-
цы»... І Максім разам з намі ўсімі... Ён у гэты дзень і аб хваробе
сваей як бы забыўся... і блізкага канца ня прадбачыў...

А я сама? Маладая, працаваная... ці думала што дажы-
ву такіх гадоў у розных клопатах, стратах, перажываньнях
і у канцы дачакаюся — паважанай хваробы, якая мяне ужо
мучыць 2 месяцы... 3 цяжкасьцямі, сілай волі трымаюся
і адказываю на самыя, самыя розныя пытаньні, якіх атрым-
ліваю безліч...

Але гэта добра... Гэта змушае мяне трымацца.

Зімаваць буду вядома у сваей хаце... сярод лесу, які нават
зімой захоўвае свае хараство. Пакуль што зімы яшчэ німа...

Сяньня уночы быў прымаразак... Цяпер ізноў пацяплела...
А хочучы пабачыць прыгожыя кветкі даволі пайсьці у сваю
цяпліцу дзе Унук гадуе шмат цудоўных хрызантэмаў...

Усяго Вам найлепшага.

Напішыце як у Вас наладзіцца далейшае жыццё. Пры-
вітаньне ўсім Багдановічаўцам.

Ад маіх Вам прывітаньне,

шчыра зычлівая *Л. В. (подніс)*

ЛММБ КП 007829

7.
Л. А. Сівіцкая-Войцік — М. П. Пазнякову
14 лістапада 1983 года, Вільня

14/XI. 83.
Вільня.

Паважаны Міхась Паўлавіч.

Дзякую за святочныя павіншаваньні і добрыя пажа-
даньні.

Ведаю ад Дануты Бічэль, якая да мяне прыяжджала, што
Вы ужо адыйшлі з Музэю...

Хто ж цяпер там будзе на кіраўнічым становішчы? Я атры-
мала два акты прыняцьця ад мяне экспанатаў.

Першы зроблены Валянцінай Францаўнай, другі — Тама-
рай Мік.[алаеўнай] Кароткай³²... Няўжо і Валянціна Францаў-
на адыйшла?

А як Ніна Барысаўна маецца? Ці Яна яшчэ што памагае?

Трывожна за Музэй... Як будзе далей? Ці будзе развівацца
і працаваць так як трэба? Ці будуць там ладзіцца нейкія су-
стрэчы? Ці ёсьць наведывальнікі?

Была б вельмі рада, каб Вы змаглі хоць коратка аб усім
мяне паведаміць...

А дзе Вы цяпер працуеце?

Усяго добрага!

Л. Войцік (подніс)

ЛММБ КП 007748

ЛІСТЫ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК ДА ВАЛЯНЦІНЫ ФРАНЦАЎНЫ БЯЛЯЎСКАЙ

8.
Л. А. Сівіцкая-Войцік — В. Ф. Бяляўскай³³
2 ліпеня 1981 года, Вільня

2/VII.81.
Вільня.

Паважаная Валянціна Францаўна.

Ня ведаю ці Вы ужо даведываліся у гр. А. С. Ліса³⁴, як
стаіць справа з прозвішчам А. Смоліча — ці можна Яго
ўспамінаць ці не.

Але вось як раз я даведлася, што у маіх ўспамінах, якія
маюць быць хутка у друку у альманаху «Спадчына»³⁵ про-
звішча А. Смоліча ўсюды скасавана.

Тады, што будзе з нашымі запісамі на магнітафоне?
Хутчэй ўсяго іх не дазволюць. І ўсе Вашыя клопаты дарэм-
ныя...

Каб я спадзявалася — старалася б неяк абмінуць хоць
гэта змяніла б праўду сказанага... чаго я вельмі не люблю...

Лічу патрэбным Вас аб гэтым паведаміць...

Бывайце! *Л. А. Войцікава.*

ЛММБ НД 001833

9.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — В. Ф. Бяляўскай
17 ліпеня 1981 года, Вільня

17/VII.81.
Вільня.

Паважаная Валянціна Францаўна.

Сэрдэчна дзякую за мілыя словы, кніжку і за весткі аб працы дарагога нам усім музэя...

Я копію сваіх успамінаў аб Максіме ужо маю. Новік-Пяюн³⁶ робіць вокладку такую, як Вы у мяне бачылі. Як ўсё будзе гатова адразу вышлем, разам з планам «Бел.[арускай] Хаткі» і яе рэканструкцыяй. Пастараемся і аб здымак маея хаты. А якое мае фота Вы хацелі б? Цяперашняе ці з 1916 г. з часу калі мы з М.Б. былі разам у Менску?

Што запіс на картцы можна будзе паправіць і прадоўжыць яго жыццё — я ведала і таму дала яго аставіўшы сабе фотакопіі.

Калі ласка перадайце Ніне Барысаўне ад мяне прывітаньне. Рада буду пабачыць Вас і Яе у сваей хатцы.

Вельмі не адкладайце, бо мае гады, а і здароўе не надта надзейныя.

Усяго Вам найлепшага! У жыццці і працы.

Л. В. (подніс)

P.S. А галоўнага не напісала...

Зараз пасьля Вашага ад'езду з Вільні я напісала да Сяргея Міхайлавіча Новіка-Пяюна: што Вы звернецеся да Яго у справе ксэракопіі «Мушкі зелянушкі»³⁷. Не маючы ад Вас весткі Ён напісаў да мяне просячы Вашага адрасу каб самому ахвяраваць свае ўслугі у гэтай справе...

Мо ўжо званіў да Вас?..

Л. В. (подніс)

ЛММБ КП 002641

10.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — В. Ф. Бяляўскай
2 снежня 1981 года, Вільня

2/XII.81.
Вільня.

Паважаная Валянціна Францаўна.

Дзякую за ліст.

Ня вельмі разумею за якія «паштоўкі» Вы мне дзякуеце?

Мо будзеце ласкавы разтлумачыць аб што ідзе. А ці я Вам паслала свае ўспаміны «5 месяцаў у Мінску» (бо Максім быў у Мінску 5 месяцаў, а ня шэсьць, як некаторыя пішуць) з фатаграфіяй Максіма на вокладцы? Вось гэта і ёсьць самы лепшы Яго здымак, самы падобны. Такім я Яго і помню.

Што да мэбляў і выгляду пакою Максіма, я абсалютна нічога ня ведаю. Ён ніколі ні адным словам не ўспамінаў аб сваім жыцці у дома, апрача таго, што жыў «у чужым» асяродзьдзі. Бо і сапраўды для Яго там ўсё было чужое, ня спрыяючае ані Яго душы, ані яго таленту. Гэта сяньня сваякі замітусіліся, бо часьць славы Максіма упадзе і на іх...

Я думаю, што трэба шукаць у Яраслаўлі сучаснікаў Максіма, хоць і малодшых за Яго, мо помняць якая мэбля у той час ужывалася, а мо і маюць што старое.

А мо ёсьць якія музэі, якія перахоўваюць старыя мэблі і можна б іх было скапіяваць?

З абурэньнем і трывогай глядзела я ў «Маладосці» на партрэт Багдановіча з Бядуляй! З трывогай бо гэты «шэдэўр» напэўна будзе змешчаны на выстаўцы, а з абурэньнем бо гэта хвальшыва прадстаўляе Максіма і найхутчэй навеяна, падказана Бядуліным «Страцім-Лебедзем» у якім німа ні слова праўды. Я аб гэтым і пісала і гаварыла не адзін раз. Але што-ж пісаў БЯДУЛЯ — аўтарытэт — то што пры ім я.

Максім ніколі у найгоршыя свае хвіліны не хацеў, каб Яго вонкавы выгляд прыпамінаў Яго стан, Яго хваробу... Мо гэта Яго каштавала ня мала высылкаў, але трымаўся заўсёды прынцыпу: падцягнута, акуратна, эстэтычна выглядаць.

*Сівіцкая-Войцік Людвіка Антонаўна.
1981 г. ЛММБ КП 000099*

А тут абкручаны чырвонай коўдрай ды яшчэ з насоўкай у руках! Шкада што яшчэ не намалёваная тая «плявацільніца» аб якой Бядуля так шырока распісываецца. Ды яшчэ сядзіць у нейкім загрузчаным куце, калі у сапраўднасьці жыў у вялікім з 2 вокнамі скупа умэбляваным пакоі... Я і плян той кватэры маю... Але ведаю, што нічога зрабіць не змагу і Бядуліна мана праз Музей пойдзе у свет...

Выбачайце за такі тон. Але сапраўды гэта баліць і не за сябе, а за Максіма. Вы ўсе людзі новыя, маладыя. Вам цяжка разабрацца у ва ўсей складанасьці жыцьця...

Усяго добрага.

Л. В. (подпіс)

ЛММБ КП 002640

11.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — В. Ф. Бяляўскай

31 студзеня 1982 года, Вільня

31/1.82 г.

Вільня.

Паважаная Валянціна Францаўна.

Доўга я Вам не адказывала...

Не пазваляла здароўе і іншыя клопаты... Дзякую за ўсе весткі і за здымак. Што я Вам магу сказаць? Тое самае, што сказала А. А. Наліваеву³⁸, які прывёз мне ўсе копіі здымкаў Максіма Багдановіча. Усе яны па сваяму цікавыя... А ці падобныя былі ў той мамэнт як іх рабілі? маглі б сказаць толькі тыя людзі, якія тады пры гэтым факце былі... Я, асабіста, трымаюся свайго погляду: для мяне найбольш падобны, «як жывы» той з 1915 г. з газэты «Голос».

Такім быў Максім Багд.[ановіч] і у 1916 г. у Менску... Такім я Яго бачыла кожны дзень праз усе 5 месяцаў...

Я ведаю, што тэхнічна ён вельмі няўдалы. Перазьняты з газэты ня мог быць іншым. Але падабенства твару выключнае... Такім я Яго помню...

Пішаце што з мастацкай выстаўкі купілі шмат работ... Я, шчыра кажучы, ня вельмі разумею тых мастакоў, якія маюць Багдановіча па сваяму уяўленьню... Ён-жа не легенда... Чалавек, які жыў ў пэўным гістарычным асяродзьдзі? Ці можна гэтае асяродзьдзе, гэтыя абставіны мяняць не фальшуючы гісторыі?

Два прыклады. «М. Багдановіч у «Нашай Ніве». Там і Колас³⁹, Я. Купала⁴⁰, Бядуля, К. Буйло⁴¹, П. Мядзёлка⁴². А ці яны там сапраўды маглі быць? Я. Колас толькі з восені 1911 г. выйшаў з турмы... П. Мядзёлка у сваіх ўспамінах «Сьцежкі жыцьця»⁴³ ясна піша, што: «М. Багдановіча пабачыла у Мінску упершыню (год 1916)». К. А. Буйло ні у сваіх ўспамінах ні у вершах ні разу М. Б-[агданові]ча не ўспамінае... Калі мастак хацеў паказаць М.Б-[агданові]ча у сям'і пісьменьнікаў і паэтаў то трэба было выбраць нейкае нейтральнае мейсца — берага возера, лугавіну ці нешта падобнае. Адразу было б відаць, што гэта апотэоз — фантазія...

Другая работа (прозвішча мастака ня помню, а «Маладоўсці» г.[этага] нумару ня маю пад рукой...) «На роднай зямлі». Разумею — гэта мае быць 1911 г. — Ракуцёўшчына... То чаму ж побач сялянкі у палескім адзеньні? Ракуцёўшчына-ж не на Палесьсі? Мо я бяз патрэбы «чапляюся»? Але бачыце, для мяне тыя часы гэта была мая сучаснасьць — я у ёй жыла...

Хоць бы узяць «Нашу Ніву». Ад 1909 г. я была з рэдакцыяй у сталым кантакце лістоўным. А пасья і ня раз адведывала Вільню і рэдакцыю. Усе мне былі знаёмыя... Да 1919 г. калі рэдакцыя перамяніла кватэру... І вось тады у гэтай новай кватэры (на вул. Віленскай — цяпер там мэмар'яльная дошка Я. Купалы) я бачыла праз хвілінку Бядулю — бо толькі на хвілінку туды заглянула.

Ну, але гэта ўсё ня тычыцца ні Музэю ні М.Б-[агданові]ча, так што німа аб чым гаварыць.

Вельмі добра, што абяцаюць музэю старую мэблю. А яшчэ прыемней ведаць, што Музэй ужо на сваім сталым мейсцы... А вось Гродзенскаму Музэю М. Багдановіча не шанцуе. Абя-

цалі кватэру і то у тым доме, дзе сапраўды Багдановічы жылі, а цяпер яе не даюць.

І гродзенскія Багдановічаўцы ціснуцца у маленькім пакойчыку ў Музэй⁴⁴ Эл. Ажэшка⁴⁵. Экспанатаў маюць пакуль што ня шмат — але усёж дастаюць па крысе...

Вам ўсім шлю самыя лепшыя пажаданьні — вялікага плёну у Вашай працы. Прывітаньне Вам шчырае, усім Багдановічаўцам таксама, а яшчэ асобна Ніне Барысаўне.

Буду чакаць далейшых вестак. На колькі здароўе ня перашкодзіць пастараюся хутка адказываць.

Усяго найлепшага!

Л. В. (подпіс)

Я заўважыла, што Вы любіце кветкі, у нас цяпер цвітуць цудоўныя амарылісы — белыя з чырвонымі рыскамі. Будуць і «дзеткі» і кактус для Вас зафлянсаваны прыжыў.

ЛММБ КП 002646

12.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — В. Ф. Бяляўскай

14 лютага 1982 года, Вільня

14/П.82.

Паважаная Валянціна Францаўна.

Выйшла вялікая непрыемнасьць. Ня уяўляю, што Вы там аба мне думаеце...

Атрымаўшы Ваш ліст і фота М. Багдановіча я адказала Вам вялікім лістом... Пісала 31/І.82. г. Але памылілася у адрасе і мне сяньня той ліст пошта вярнула.

Не разумею чаму на гэта трэба было аж 2 тыдні часу? Ліст з 31/І. Пасылаю Вам паўторна. Да яго зместу дадаю толькі новую вестку: сяньня я атрымала ліст ад Канстанцыі Буйло. Яна мне ясна піша: «Я М. Багдановіча не знала»... На вялікі жаль гэта ўсё ідзе у сьвет, паўтараецца... 3 № 50 за 17 сьнежня 1981 г.

«Голасу Радзімы»⁴⁶ — нейкая Д. Вярхоўская піша (загало-
вак «Там імя мілае вышэй...»). «У Вільні... у гэтым горадзе ён
(М. Б-[агдановіч] упершыню сустрэўся з Я. Купалам, Я. Ко-
ласам, Канст.[анцыяй] Буйло, З. Бядулям і інш бел.[арускімі]
пісьменьнікамі...» Аўтарка артыкула у сваіх «памылках» пай-
шла яшчэ далей бо піша: «... з Мінска у Ніжні Ноўгарад пасьяля
сьмерці жонкі⁴⁷ пераехаў з 5 гадовым Максімам і іншымі
дзяцьмі бацька Адам Ягоравіч⁴⁸ ...»

А ня з Гродна часам?

Не разумею ні бязадказнасьці рознах аўтараў ні тым
больш рэдактароў.

І падумаць, што гэта ідзе за мяжу!..

Але хопіць.

Ваша, усіх Багдановічаўцаў справа вясці барацьбу з усімі
«памылкамі», няпраўдаю, якая збіраецца вакол імяні паэта.

Трэба дамагацца каб да Яго адносіліся з павагай і не зара-
блялі на Ім ганарараў пішучы абышто.

Выбачайце за тон, але сапраўды за апошні час сабралася
у прэсе столькі бязглузьдзіцы, што старому чалавеку цяжка
утрымаць свае нэрвы. Зычу Вам найлепшага.

Л. В. (подпіс)

ЛММБ КП 002645

13.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — В. Ф. Бяляўскай

14 мая 1982 года, Вільня

14/V.82.

Вільня.

Паважаная Валянціна Францаўна.

Дзякую за цікавыя весткі з побыту у Горкім. Таксама
дзякую за адрас Ніны Барысаўны. Гэта ужо 4-ты па ліку...
Бо і Ніна Барысаўна мне яго прыслала, і Міхась Паўлавіч
(нават №№ тэлефонаў!) і Данута Бічэль-Загнетава...

А што найсмешней, што я гэты адрас даўна маю... Але так
даўна, што ня была пэўная ці ён цяпер актуальны.

Цяпер ўсё у парадку...

Усё збіраюся адаслаць «Вянок» — нібыта ужо прыдума-
ла, але чакаю каб адрывацца умэбляваньне «Белар.[арускай]
Хаткі» і радая выслаць. Справа зацягваецца таму, што цяпер
самая спешная работа на агародзе і Зяць не мае часу. Ужо ня
шмат работы асталося і пры першай магчымасьці ўсё зробім
і вышлем.

Не ар'ентуюся — ці Музей ужо на сваім сталым мейсцы?

Калі так, то як выглядае зvonку? Ці ёсьць які маленькі ку-
сочак вольнай зямлі каля уваходу, каб можна было упрыго-
жыць кветкамі ці дэкаратыўнымі кустамі?

Ведаецца, жывучы так як я і ўсё жыцьцё маючы перад ва-
чамі «зеляніну» ды кветкі, цяжка пагадзіцца з выглядам ня
упрыгожанай драўлянай будыніны. Хоць цяпер то ужо і у го-
радзе аб гэта дбаюць. У нас тут у даны час сапраўды вельмі
прыгожа. Свежая зелень лесу ... а каля дому ужо цяпер шмат
кветак...

Усяго Вам найлепшага!

Прывітаньне ўсім супрацоўнікам музэя. Мае блізкія так-
сама шлюць прывітаньне.

Л. Войцікава. (подпіс)

P.S. Выбачайце за заўвагу: мае прозвішча заўсёды пішацца
праз ц нават у расейскай мове.

ЛММБ КП 002639

**ЛІСТЫ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ
СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК ДА СУПРАЦОЎНІКАЎ
ЛІТАРАТУРНАГА МУЗЕЯ М.БАГДАНОВІЧА**

14.

Л. А. Сівіцкая-Войцкік — супрацоўнікам ЛММБ
17 кастрычніка 1982 года, Вільня (паштоўка)

Усім дарагім Багдановічаўцам

Шчырае і сардэчнае дзякуй за віншаваньні на дзень майго 90-годзьдзя.

З цэлага сэрца зычу плёну у далейшай працы.

сучасьніца Максіма Багдановіча

Л. Сівіцкая-Войцкік

Шчыра дзякую за падарунак — альбом.

17/X.82

Вільня.

ЛММБ НД 001831

15.

Л. А. Сівіцкая-Войцкік — супрацоўнікам ЛММБ
2 студзеня 1986 года, Вільня

2/І.1986 г.

Вільня.

Паважаныя супрацоўнікі Музея...

Дзякую за добрыя пажаданьні... і адначасна адказываю на
Вашае пытаньне.

Сьнежанскі нумар «Полымя»⁴⁹ маю. Артыкул⁵⁰ А.Я. Мальдзіса⁵¹ чытала і — нічога не разумею... Няўжо новая «легенда» пляецца вокал М. Багдановіча? А можа той праф. У. Адамаў⁵² пазнаёміўся з М.Б.-[агданові]чам ня у 1917 г. і ня у Менску? А тады калі і дзе?

У Менску у 1916-17 г. я аб праф. У. Адамаву і ня чула... А Максім Б.[агдановіч] выехаў з Менска у лютым. Калі нават у канцы месяца (даты ня помню...) то ціж меў бы Ён час так добра пазнаёміцца з прафесарам У. А.[дамавым]. Як «Бываць даволі часта у яго у дома»? Калі? Ва успамінах праф. У. А.[дамава] сказана: пабачыў сьвятло у суседнім доме? «суседнім» з чым? Ды дзе мог бачыць «пакоі» з «беларускай культурай»... «асабліва падабаліся слуцкія паясы...» Гэта выглядае быццам пакоі нейкай выстаўкі ці Музея — а нічога падобнага у Менску тады ня было...

І «земляцтва» нікага ня было...

Беларуская была адна-адзіная арганізацыя «Менскі Адзел Таварыства помачы ахвярам вайны». У памешканьні гэтай Арганізацыі — «Беларускай Хатцы» канцэнтравалася ўсё жыцьцё, ўсе сьведомыя беларусы...

Максім Багдановіч адразу пасля прыезду у палове верасня 1916 г.⁵³ далучыўся да нас і да нашай працы...

Вярнуся да гэтых экспанатаў бел.[арускай] культуры. Доўга думала дзе нешта такое магло быць? Прыпомніла, што былі этнаграфічныя «скарбы» — але у прыватных руках, сабраныя г. званым бібліёграфам Рамуальдам Зямкевічам... Цэлая скрыня напакаваная да верху — ручнікамі, андаракамі і г. д. — магчыма і які слуцкі пояс недзе «здабыў» — тым ці іншым спосабам? Але гэтая скрыня зачыненая на ключ стаяла у «Беларускай Кнігарні» — Захараўская 24, дакладней у пакоі за кнігарняй...

Мо гэта Зямкевіч быў знаёмы з праф. Адамавым і паказываў Яму свае скарбы?

Трэба зазначыць, што Р. Зямкевіч нікага удзелу у працы камітэту ня прыймаў хоць час ад часу бываў сярод нас. Так

што ніхто з нас (а можа толькі я?) аб знаёмстве Р. Зям.[кевіча] і праф. Адамава нічога ня ведаў?

Адным словам для мяне гэтыя ўспаміны прафэсара — загадка...

Больш магу сказаць аб тым, што я пісала да А. М. Бачылы⁵⁴. Ад Ванды Лявіцкай, якая была з дзяцьмі бел.[арускага] прытулку у Карпілаўцы — я атрымала кароценькі ліст, у якім Яна мне піша: «Максім Б-[агдановіч] прыслаў мне сваю брашурку у рускай мове: <...>* і піша, што збіраецца прыехаць у Менск, але яшчэ дакладна ня ведае калі». Аставіла мейсца каб упісаць загаловак брашуры і — нічога ня выйшла... Перабрала усе лісты Ванды і якраз гэтай кароценькай пісулькі не знайшла.

Выбачайце, што так блага пішу. Неяк нядобра чуюся, ня сьплю па начах... Але гэта ужо так бывала... Можа папраўлюся, а мо і не — бо'ж і пара ужо таптаць зямлю перастаць.

Усяго найлепшага усім Супрацоўнікам, а Музею далейшага плёну.

Л. Войцік. (подпіс)

ЛММБ КП 007659

16.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

(наштоўка)

23 красавіка 1986 года, Вільня

23/IV. 86 г.

Вільня

Паважаныя супрацоўнікі Музея

Ліст ваш атрымала.

Сумна ведаць, што ня толькі «Беларускай Хаткі», і але і дому дзе М. Багд.[ановіч] жыў німа на мейсцы. А так успакойвалі пару гадоў таму што дом будзе «толькі» — «перасунуты».

* Пакінута месца для напісання назвы брашуры.

Плян кватэры у мяне ужо даўна «накінуты» на паперу — Пастараюся зрабіць яго лепш і папрашу Зяця каб абрысаваў «на чыста».

Непакоіць мяне дом звонку — бо нечага не магу зразу мець. А. А. Наліваеў сфатаграфавалі гэты дом з усіх бакоў.

Гэтак званы «чорны ход» — сені, кухня — у парадку і адна сьцяна таксама. А вось той бок дзе вокны пакою М. Б.[агдановіча] і ганак? Я добра помню, што побач ганку быў высокі шчыльны плот з дошак. А на цяперашнім здымку дом быццам падоўжаны — яшчэ адзін ганак... Можа гэта пасля дабудавана, а можа тая частка дома за плотам? Ня ведаю...

Як толькі плян будзе гатовы прышлю...

Сардэчна вітаю з 1 мая! Усяго найлепшага, плёну у працы.
шчыр. *Л. В. (подпіс)*

ЛММБ КП 012556/1

17.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

16 мая 1986 года, Вільня

16/V.1986.

Вільня.

Паважаныя і дарагія супрацоўнікі

Музея М. Багдановіча.

Дзякую за запысы на Свята паэзыі. На вялікі жаль ужо толькі думкамі магу быць у далёкай Ракуцёўшчыне...

У Вашых клопатах аб захаваньне у магчымым «выглядзе» — хоць і ня яго мейсцы — дому, дзе жыў Максім Багдановіч — цэлым сэрцам з Вамі.

Не перастаю думаць — ці ужо там што робіцца? Ці зрабілі фундамэнты? І хто, якая арганізацыя гэтым займаецца?

Лічу, што плян кватэры такой якой яна была ў той час мець вам неабходна. І я яго ужо зрабіла — але вядома гэта толькі чарнавік — які трэба зрабіць на чыста... А гэтага німа

каму, пакуль што — зрабіць, бо у Лявона Антонавіча нейкія іншыя меркаваньні і мой плян лічыць мала важным. А я тую кватэру ведала як ніхто — бо ад восені 1915 г. па 1918 год уключна — бо яшчэ перад самым ад'ездам з Менска была там — гэта у пачатку ліпеня 1918 году. І усё там тады было па старому... Як пры Максіме...

Думаю, што ніякія афіцыйльныя пляны дому большага значэння мець ня могуць.

Што да мэбляў у пакоі М. Б.[агдановіча] быў ложак, (і ложак і пасьцель далі Бядулянкi (сёстры Бядулі), пару крэслаў, невялікі стол.

Ніякага «пісьмовага стала» (аб якім піша Бядуля) ніколі у кватэры Бядулі ня было... Гэта Яму хіба прысьнілася, як і ўсё іншае «апісаньне» у «Страцім-Лебядзі».

Каму павераць супрацоўнікі Музэя? гэта іншая справа...

Здымкі дому, што рабіў А. А. Наліваеў (з усіх бакоў) добрыя — толькі што дом паказаны у «цэласьці» — разам з той паловай, якая была адзеленая шчыльным плотам, аб чым я Вам ужо пісала.

Праўдападобна, што пабачыцеся на Свяце — у Ракуцёўшчыне з Лявонам Антонавічам і будзе гутарка аб доме-кватэры М. Багдановіча. Тады памяркуеце ці мая дапамога Вам патрэбная ці яна лішняя.

Зычу ўсяго найлепшага у працы Музэя — у адбудове Дому — памяці Паэта.

шчыра зычлівая *Л. Войцікава.*
(*Л. Сівіцкая*).

ЛММБ КП 007660

18.
Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ
(наштоўка)
2 чэрвеня 1986 года, Вільня

2/VI.1986.
Вільня.

Дарагія Супрацоўнікі
Літ.[аратурнага] Музэя М. Багдановіча.

Дзякую за запысыны у Ракуцёўшчыну і апісаньне свята пры помніку⁵⁵.

У Гродне таксама адбыліся сустрэчы аб Максіме Б.[агдановічы] — у дом дзе Ён у маленстве жыў прынясьлі шмат кветак... Успаміналі жыцьцё Максіма Багдановіча, «Пагоню»⁵⁶ і бедавалі, што нічога не чуваць аб перанясеньні магілы у Менск. А дом у Менску можа да зімы рэстаўруецца? Можа я яшчэ што прыдумаю там пасадыць, а то [*1 слова нечытальна*] не да пары...

Рада буду пазнаць яшчэ адну супрацоўніцу, але баюся, што не паможа Ніна Аля.[ксандраўна] Ляшковіч⁵⁷. Бо Яна дрэнна чуецца... А Лявон Ант.[онавіч] цяпер у адпачынку і з Ім нельга скамунікавацца — Я гэтымі днямі дамоўлюся са знаём[ым] аб новым адрасе і тэлефоне, пакуль Лявон не працуе.

Лісты Ванды Лявіцк.[ай] — прышлю... Чуюся па старому — то лепш то горш... Стараюся скарыстаць кожную лепшую пагоду каб пахадыць па садзе. Усяго Вам Усім — найлепшага...

Сардэчна зычлівая *Л. В. (подпіс)*

ЛММБ КП 012557/1

19.
Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ
16 чэрвеня 1986 года, Вільня

16/VI.1986.
Вільня.

Паважаныя Супрацоўнікі Музэя...

Дзякую за ліст.

Я зусім не адмаўляюся каб уласнаручна зрабіць плян кватэры і пакою Максіма Багдановіча. Алеж я ня рысаўнік —

добраякасна яго не нарысую. І калі такая «мазаніна» Вас здаволіць — магу зрабіць.

А вось каб зрабіў такі плян паводле майго чарнавіка ці сам Наліваеў ці хто з мастакоў то ён-бы мог быць узорам пры адбудове.

Але мусім мы з Вамі г. зн. Вы і я — пагаварыць шчыра і адкрыта...

Не так даўна мне прыйшлося гаварыць аб М. Б.-[агданові]чу з адным пісьменнікам... Ён мяне вельмі настойліва распытываў як адносілася мая с.п. Маці да Багдановіча... Я зразумела раскажывала так, як сапраўды было...

«Беларуская Хатка» на Захараўскай 18, штодзеннае харчаваньне Максіма ад сьнеданя да вячэры... прыгатаваныя прышклянцы ці талерцы — лекі...

Толькі пасля да мяне дайшло, што ён не браў пад увагу таго што я гавару, таго што было сапраўды, а тое, што вычытаў у Бядуліным «Страцім-Лебядзі».

Бо у Музеі «Страцім-Лебедзь» ёсьць для ўсіх даступны, а майго «выясненьня» — праўды — запырэчаныя ўсей хлусьні — няма... Гэта значыць німа у экспазыцыі.

Ці ня тое самае будзе з плянам?

Мой-жа плян пярэчыць Бядулінаму расказу... Пярэчыць у самой аснове...

А цяпер яшчэ адно пытаньне.

Ніна Барысаўна Ватацы ні у сваім адкрытым лісьце⁵⁸ да бел.[арускага] грамадзянства змешчаным у «Літаратуры і Мастацтве», і у сваёй новай кніжцы «Шляхі»⁵⁹ — ні адным словам не ўспамінае што Максім Б.[агдановіч] у 1916 г. прыехаў і жыў 5 месяцаў (5 амаль апошніх месяцаў свайго кароткага жыцьця...) у Менску.

Я Н.[іну] Барысаўну пыталася — чаму?.. Адказу не атрымала...

То можа гэтыя 5 месяцаў, кватэры, пляны і г. д. зусім ужо не актуальныя? Уселяк можна думаць. Асабліва на адлегласьці...

Думаю, што які-небудзь адказ ад Вас атрымаю. Была б рада і удзячная.

*Скарынкін Уладзімір Максімавіч, Сівіцкая-Войцік
Людвіка Антонаўна, Наліваеў Анатоль Аляксандравіч.
1982 г. ЛММБ КП 001129*

Усяго добрага.

Л. Войцік.

Выбачайце за папраўкі, памылкі.

Гарачыня вельмі адбіваецца на стане здароўя.

Л. В. (подніс)

ЛММБ КП 007687

20.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

25 ліпеня 1986 года, Вільня

25/VII.1986.

Вільня.

Дарагія Супрацоўнікі музея М. Багдановіча!

Шчыра дзякую за ліст, за клопаты аб мой матэр'ял.

Як так і думала, што з гэтага нічога ня будзе... Бо якжа можна пацвядзіць, што у тых 20-30 гады былі людзі, што працавалі на карысьць сваей справы, сваей мовы і г. д.

Гэта муселі быць людзі «падазронныя»...

А вось аб энцыкляпэдыі я і не падумала... А можа там ужо ёсьць якая кароткая даведка? Ня ведаю. Віталю Уладз.[іміравіча] Скалабана⁶⁰ даўна ня бачыла і ня карэспан-давала з ім.

Удзячная буду вельмі за гутарку з ім у справе Я. Шнар[кеві]ча⁶¹.

Ніяк не магу узяцца выпадзіць абяцанне — перапісаць стары нататнік, ўсё, што датычыць сувязі з Суполкай «Загляне сонца...»⁶². Ужо падобны па вялічыні нататнік куплены, а часу ўсё не хапае...

Вельмі шмат «гасьцей» праз гэты час мела... І з Менска, і з Гродна і з далёкага Кіева. З усімі трэба падзяліцца ўсім, што ведаю, што помню... А у кожнага іншыя пытаньні, іншыя інтарэсы...

Неяк яшчэ трымаюся і фізічна і умыслова. Было добрае надвор'е — шмат сонца, цёпла. Не мала займалася зборам лекавых зёлак у сваю «зялёную аптэку».

Яшчэ крыху матэр'ялу хачу падкінуць у Гудзевіцкі Музей аб лекавых зёлках, у іх спэцыяльны «Адзел», які мае заняць пакой на 50 кв. м.

Дзякую за копіі маея фатаграфіі. І рада буду атрымаць копіі лістоў. Але гэта тады як Вам час пазволіць.

Думаю, што яшчэ нейкі час пратрымаюся, хоць ужо да поўных 94 гадоў блізка...

І я з прыемнасьцю ўспамінаю сустрэчу з Вамі... Шкада, што ня было магчымасьці пазнаёміць усю Вашу групу з нашымі садам — навакольлем. Цяпер яшчэ прыгажэй — вельмі шмат кветак...

Вялікае дзякуй за тых адведзіны...

Калі што трэба — пішыце. А падрабязнасьці пра суполку пастараюся хутка адаслаць.

Усяго найлепшага! Усім, ўсім супрацоўнікам!

Добрага здароўя, вялікага плёну у працы...

Шчыра *Л. Войцік.*

ЛММБ КП 007662

21.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

28 жніўня 1986 года, Вільня

28/VIII.1986.

Вільня.

Дарагія Супрацоўнікі Літ.[аратурнага] Музея Максіма Баг[данові]ча.

Дзякую за ліст, за акты.

Лісткаў падпісных пакуль што не адсылаю... баюся пасылаць звычайным лістом, а выслаць заказным німа каму...

Пакуль што адказываю на пытаньне аб сустрэчах усіх нас з Максімам.

Яны адбываліся **толькі** у «Бел.[арускай] Хатцы», а каб хто бываў на Мала-Георгеўскай? Ня думаю...

Было толькі адзін раз — што мы пайшлі да Максіма у большай кампаніі і там наладзілі быццам выступленьне хору... Пяялі беларускія песьні і украінскія, менавіта: «Реве та стогне Дніпр широкий»... Былі Фальскі⁶³, Смоліч, Галубок⁶⁴... пяялі і сёстры Бядулі: Чэрня і Рэня. Ванды Л.[явіцкай] — хіба ня было. Яна стала была у Карпілаўцы.

Ці варта клапаціцца аб памяці Я. Шнаркевіча, калі гэта так складана?

Цікава аб якую вайну Скалабану разходзіцца? 1^{-ю}, 2^{-ю}? Другую вайну Я. Ш-[наркеві]ч быў увесь час у Вільні — у нас на вачах.

Я Яго ведала в.[ельмі] добра ад 1924 г., калі Ён прыехаў у Вільню аж да дня яго сьмерці ў 1974 годзе. Хіба В. У. Скалабан і мяне хоча «праверыць»? Галоўнае, што Я. Шнарк.[евіча] ведаў як свайго першага пэдагога па бел.[арускай] мове д-[октар]р гістар.[ычных] навук М. М. Улашчык⁶⁵.

А прозвішча Г. Р. Сінкевіч? першы раз чую... Неважна...

Рада буду яшчэ спаткацца з Вамі — калі дачакаю. Чуюся дрэнна...

Найлепш аб гэтым сведчыць гэты ліст. І почырк і папраўкі і змест...

Буду старацца змабілізаваць сябе і зрабіць усё, што каму абяцала... Галоўнае для Вас — плян кватэры і копію сваіх нататак аб выдавецтвах Суполкі «Загляне сонца і у наша ваконца»...

Я так рада, што Вы належна зразумелі і ацанілі А. Смоліча, як чалавека... Толькі ўсёж Яго лістоў у экспазыцыю лепш не даваць...

А за копіі лістоў — буду вельмі ўдзячна... Шмат маладых гэтым Чалавекам цікавіцца. Няхай знаёмяцца з першакрыніцамі — з Яго лістамі...

Усяго Вам Усім найлепшага!

Добрага настрою, вялікіх плёнаў у працы.
шчыра адданая Л. Войцікава.

ЛММБ КП 005444

22.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

4 лістапада 1986 года, Вільня

4/XI.1986.

Вільня.

Паважаныя супрацоўнікі Літ.[аратурнага] Муз.[ея]
М. Багдановіча.

Ведаю, як Вам спешна патрэбныя ўсе інфармацыі аб кватэры Максіма Б.[агдановіча] у 1916 г...

Выбачайце, што пазьнюся з іх высылкай.

Больш месяца быў у мяне бранхіт... Сяньня ужо яго пазбылася, але падняўся ціск у крыві... баліць галава. Зьбіраю, адкладаю розныя здымкі, артыкулы, яшчэ з 90-годзя М. Багдановіча. «Перасейваю» праўду ад няпраўды... Стараюся прыпомніць навакольле дому... А з гэтым цяжэй чым з кватэрай, пакоямі, бо меньш звярталася на гэта увагі...

Усёж у найбліжэйшыя дні пастараюся ўсё выслаць, ўсё, што прыпомню...

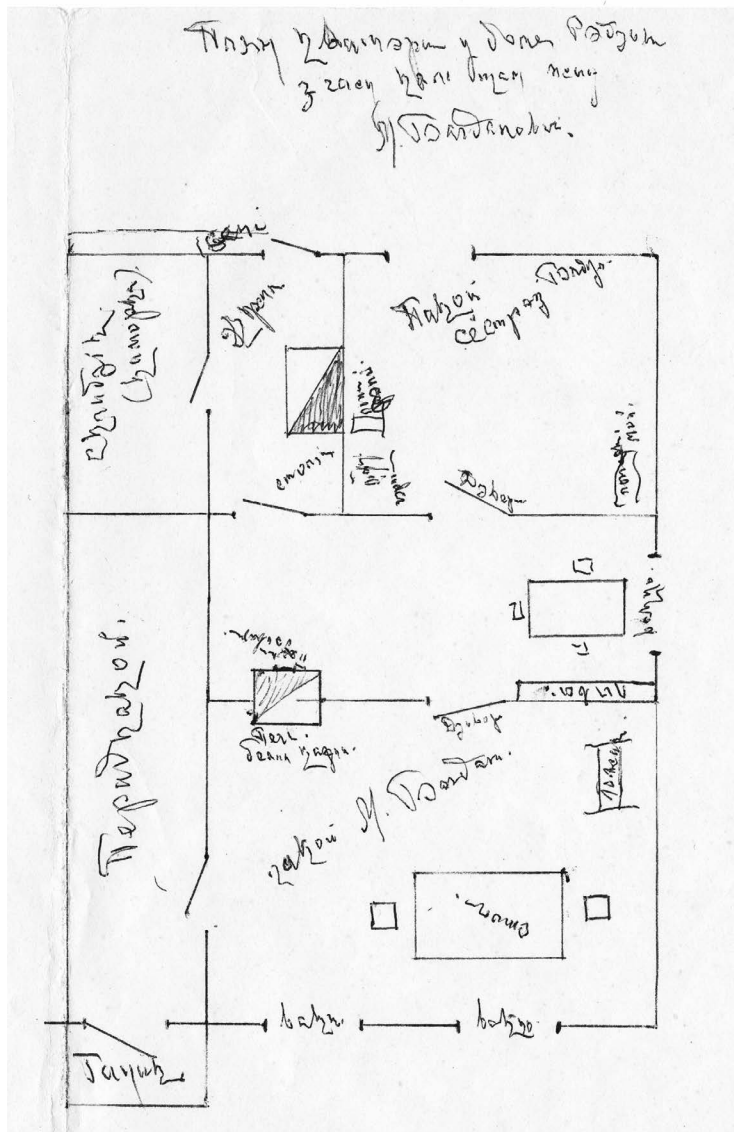
Выбачайце за затрымку і маўчаньне...

Усяго добрага!

шчыра зычлівая.

Л. Войц. (подпіс)

ЛММБ КП 007664

«План кватэры ў доме Рэдзькі ў часы, калі там жыў М. Багдановіч». Дадатак да ліста. ЛММБ КП 005446

23.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

9 лістапада 1986 года, Вільня

9/XI.1986.

Вільня.

Паважаныя і драгія супрацоўнікі

Літэр.[атурнага] Музея М. Багдановіча.

Уяўляю з якой нецярплівайсцю і ня зусім хіба добрымі аба мне думкамі — чакаеце ад мяне адказаў на ўселякія пытаньні.

Стараюся пераадолець ўсе свае недамаганьні і «болі» каб магчыма зразумела на ўсё адказаць.

Больш як месяц мучыў мяне бранхіт, цяпер слаба і — здаецца ціск крыві падняўся, алеж гэта ня так ужо важна абы рука «слухалася» і магчыма чытэльна пісалася...

Выбачайце, што займу Вам крыху часу і напішу аб сабе асабіста — аб сваей тагачаснай працы, яе абставінах. З гэтакай «сповядзі» зразумеце які у мяне быў час і якія магчымасьці уваходзіць у дэталі жыцьця...

Прыехала я у Менск у восні 1915 г. Вайна. На Менск сыплюцца бомбы. Вуліцы залітыя (даслоўна) бежанцамі... вазы, коні, на вуліцах гараць вогнішчы — вараць ежу... Гэта пераважна нашыя бежанцы — беларусы. Іншыя нацыянальнасьці мелі ужо свае арганізацыі апекі над бежанцамі — свае Камітэты... Быў і дзяржаўны г. зв. Татьянаўскі Камітэт — у яго руках былі справы апекі...

Толькі мы — беларусы ня мелі нічога падобнага. Дакладней — Адзел Т- [аварыст]ва помачы ахвярам вайны існаваў — быў зарэгістраваны — але толькі існаваў на паперы, бо працаваць ня было каму. Галубок, Ядвігін, Фальскі... кожны меў працу сваю фаховую ці іншую, а вольныя мелі толькі вечары... Ага — быў яшчэ і Александр Уласаў⁶⁶ — нашанівец, рэдактар «Сахі»⁶⁷ — але і Ён ня быў вольны — бо быў узяты у войска, у артылерыю. Усёж сядзеў увесь час у Менску. Вось дзякуючы Уласаву (мы былі знаёмыя з «Нашай Нівы»⁶⁸...)

і звалілі ўсю работу з бежанцамі на мяне... Памагаў як мог віцэ-старшыня Камітэту помачы Усевалад Фальскі. Я Менска ня ведала зусім. Шукаў Ён кватэраў на сталойкі (адрозу 3 сталойкі...) і 2 г. зв. «начлежкі» — памешканьне часовае для хворых, старых, матак з дзяцьмі. Пасьля аглядалі кватэры ужо разам, разам куплялі ўсё абсталяваньне (сталы, крэслы, гаршкі, талеркі і г. д. і г. д...) на ўсе 5 кватэраў. А «капіталу» мелі усяго — 500 рб... Сколькі трэба было сілы, сколькі нэрваў... Знайшлі кухаркі для сталовак і тады я асталася «гаспадыняй» над усім гэтым, адна, непрактычная, 23 гадовая дзяўчына... Вядома радай дапамагала мне Маці, а часта і грашамі бо атрымлівала пэнсыю па с.п. Мужу, маім Бацьку⁶⁹. Але ці у такіх абставінах я магла дакладна ведаць тыя кватэры, асабліва ўсё што вокал іх?

Трэба было глядзець абедару, чысьціню кухню, гаршкоў, талерак, вясці рахунковасьць, выдаваць квіты на бязплатныя абеды, рэгістраваць бежанцаў... А ці раскажаш ўсё?

Вельмі шкадую, што не дала каму з Вас прачытаць свае ўспаміны... Яны у мяне падрабязныя, адлюстроўваюць ўсё атмасфэру, усе дробязі тагачаснага жыцьця.

Гэта'б паказала у якой атмасфэры духовай, культурнай, працоўнай апыніўся прыехаўшы Максім Б[агдановіч]...

А можа хто з Вас, дарагія мае, змог-бы на дзянёк прыехаць, прачытаць маю кніжку ўспамінаў? Магчыма адрозу атрымаўся'б адказ на шмат якія пытаньні? Думаю было'б гэта вельмі добра...

Вядома, як прыехаў М.Б-[агдановіч], было ўжо зусім што іншае. Бязплатных сталовак ужо ня было, таннай — у «Бел.[арускай] Хатцы» загадвала мая с.п. Маці, аб чым сьведчаць дакуманты захаваныя пад наглядом В. У. Скалабана.

Я мела толькі дзіцячыя прытулкі пад агульным даглядам, а дзеці былі у Карпілаўцы. У хуткім часе пры нястачы сродкаў прыйшлося дзяцей нашага прытулку аддаць пад апеку дзяржаўнага «Тат. прытулку» у Ратамцы, толькі што вучыліся асобна у мове беларускай — вучылі іх Ванда Лявіцкая і Ядзя Радкевіч. Пішучы пра прытулак у Ратамцы Максім

Б-[агдановіч], ня ведаю чаму крыху перабольшыў, крыху дадаў-упрыгожыў. Мы з Вандай аб гэтым лістоўна крыху спрачаліся. Яна пісала, што: «відаць лічыў, што так трэба», а, я уважаю, што як-бы ні было трэба трымацца праўды.

Выбіраючы кватэру для М.Б[агдановіч]а, прывабіла і цішыня вуліцы і зелень каля дому... Назвала я гэта «садок» зусім умоўна, бо фруктовага саду там фактычна і ня было — пару крывых яблыняк далёка за домам...

«Студня» — таксама ня тая назва... Гэта тое, што па расейску «колонка» — мэталёвая помпа ці як? Я ня ведала як яе па беларуску назваць...

А дрэвы каля дому гэта былі ясені — лац. Fraxinus excelsior*. Колькі іх было? — ня ведаю...

Пасылаю Вам пару здымкаў. Дрэвы відаць вокал дому... на здымку вялікія, грубыя... А тады? гадоў — 50, 60 — таму? Маладое ўсё было...

Што да страхі — дом і гэты і той другі ад вуліцы былі крытыя бляхай... бляха ўжо была старая, маляваная відаць фарбай зялёнай...

На здымках відаць, што стрэх крытая шыфэрам, а тады шыфэру яшчэ мусі і ня ведалі...

Ня думаю каб Вас задаволіў плян які пасылаю... Яшчэ вясной я прасіла Л.А-[нтанавіч]а (зьяця), каб зрабіў плян з маіх слоў, з майго чарнавіка. Але ён адказаў, што пагаворыць з вамі бо «не такі плян патрэбны»...

Цяпер я бачыла, што сам нешта перарабляў з таго пляна што сфатаграфаваны перад зносам дома. Нават пытаўся мяне ці я «змагу» паказаць дзе былі дзьверы паміж пакоямі. Я паказала. Што рабіў далей ня ведаю... Можа Вам яго па сваяму пераробляны паслаў ужо?

Алеж там было шмат змяняна — зроблены праход з пакою Бядулянак у кухню. Падобна у перадпакою была другая кухня? някія дабудаваньні пад сьцяною пакою Бядулянак. Бо там жылі 2 сем'і, гэта мне сам Бядуля казаў, калі я у 1919 г.

* Fraxinus excelsior — ясень звычайны.

у жніўні прыяжджала ў Менск на адзін дзень шукаючы Мамай стрыечнай сястры, якая у Менску асталася, як мы з Мамай у ліпні 1918 г. выязджалі, а пасья сям'я вельмі занепакоелася — не маглі Цёці знайсці.

Гэты плян што пасылаю я зрабіла штрыхамі, а абрысаваў мой Унук. У яго асаблівая манера. Напр. дзверы, я рабіла грубай лініяй, падпісывала «дзверы», а у Яго тоненькі штрых паказывае дзверы — адчыненыя.

Ён кажа: у мяне уся кватэра як на далоні — ўсе дзверы — адчыненыя — калі ласка — хадзі як хочаш. Калі'б гэта, што пасылаю было зусім не зразумелым — паведамце — мо прыйдзе знаёмы інжынер, або мастак і зробім лепш.

Яшчэ толькі аб «гасьцях» Максіма, ці былі яны і аб Чарвякову⁷⁰ і — каньчаю.

Ужо ледзь пішу. Разбалелася галава, баюся каб так як учора ня зрабіўся крываток з носа... Не магла яго ўстрым[аць]...

І вось — сустрэчы былі толькі у «Бел.[арускай] Хатцы». Бо калі да Максіма маглі хадзіць? Калі Ён ужо ад сьнедан[ня] г. зн. на сьнеданьне прыходзіў у сталоўку? Пасья — на работу, з работы — абеданьне... Пасья абеду на пару гадзін у бібліятэку⁷¹ ды ізноў у «Бел.[арускую] Хатку» — куды ужо тады у вечары сходзіліся ўсе нашы: Смоліч, Фальскі, Ядвігін, Галубок... зразумела тут ужо і Максім, ну і я... Часам і мая Маці прыймала удзел у гэтых гутарках... Калі былі паседжаньні Камітэту — бывалі і больш рэдкія госьці: Лявон Заяц⁷², або хто са Слуцка ці з Бабруйска.

Калі ўсе разыйдуцца даволі рана то, як я ўжо не раз расказывала Максім Б.[агдановіч] аставаўся — «адпачываў» у тым пакойчыку з бальконам... Пацёмку, бяз лямпы... Любіў паслухаць, як у суседнім пакоі гуляюць (або і сварацца...) мае малыя сваячкі-сіроты...

Ясна, што Чарвякова ні у якім выпадку нельга звязываць з гэтым домам... Так прыйшлося'б яшчэ і шмат каго сюды — «прыпісаць».

Як я жыла пару месяцаў разам з Бядулянкамі, бо Маці мая выехала пад Глыбокае і я ня мела магчымасьці адна

у нашай кватэры на Залатой Горцы — аставацца зусім адна, то я працавала сэкратаркай у Бел.[арускіх] установах, а Чэрня якую паслалі на курсы машыністак — там жа разам са мной — машыністкай. Мы выходзілі на работу рана. Цэлы дзень работа канцэлярыя (а у мяне дадат.[кова] з бежанцамі) а вечарамі в.[ельмі] часта нейкае паседжаньне, да пазна то заўсёды нехта нас праводзіў... Найчасцей ваенныя з бел.[арускай] Вайсковай Рады⁷³ — у іх ліку і Чарвякоў... Прыйдзем, крыху пасядзіць і — да заўтра, да новай работы. Так што і ўспамінаць німа прычыны.

Такое на гэты раз шчасьце — прыйшоў знаёмы інжынер-беларус. Я Яму паказала плян кватэры. Ён кажа, што яго лёгка адчытаць і зразумець, што гэта цяпер так і робіцца такімі штрыхамі — лініямі пляны робяць. Чакаю, што Вы на гэта скажаце.

І што яшчэ трэба? Можа я што забылася.

Усяго добрага! Пішыце, а то і прыяжджайце, буду рада.

Усім супрацоўнікам сардэчнае прывітаньне.

шчыра зычлівая і заўсёды
адданая Л. В. (подпіс)

Хацела яшчэ напісаць аб тым новым выданьні — Буклет «Максім Багдановіч у Менску»⁷⁴.

Прысылаючы мне звярнулі ўвагу на дрэнную мову — але для мяне старонка 15-я ад слоў аб працы М.[аксіма] Б.[агдановіча] у Губэрнскім харчовым Камітэце і да канца старонкі — такая бязсэнсоўшчына, што горшае нават за памылкі у мове...

Аж шкада... бо выданьне прыгожае...

Ну, але аб гэтым пры сустрэчы, калі такая яшчэ адбудзецца. Нешта мала надзеі маю паправіцца.

Л. В. (подпіс)

Шчыра дзякую за копіі лістоў і капэртаў... Лістоў Аркадзя Смоліча.

Яшчэ прыпомнілася адно Вашае пытаньне: «Ці публікаваўся дзе той мой здымак з 1912 г., што я Вам дала арыгіналы і атрымала 2 копіі... **Не** не публікаваўся нідзе...

Здаецца — ўсё. Яшчэ раз... усяго добрага.

*Л. В. (nodnic)**

ЛММБ КП 005446

24.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

28 снежня 1986 года, Вільня

28/ХІІ.1986 г.

Вільня.

Дарагія супрацоўнікі

Літ.[аратурнага] Музея М. Багдановіча.

Выбачайце, што так доўга Вам не адказывала на Ваш ліст з 5/ХІІ-га.

Не даю рады з усей перапіскай ды і чуюся не найлепш... Усё нешта дакучае. Але ж гэта нічога дзіўнага...

Апрача таго чакала, што і сапраўды нехта ад Вас зможа прыехаць. Пагаварыць лягчэй чым пісаць... А ёсьць аб чым.

Вельмі няпрыемна мяне уразіла калі прачытала у «ЛіМе»⁷⁵, што адбудаваны дом будзе называцца «Музеям Бядулі».

Калі гэты дом ён лічыў за свой, то чамуж ён яго пакінуў?

Перад выездам з Менска у 1918 г. я у Бядулі была. Зайшла развітацца. Тады яшчэ і у галаву не прыйшло, як чалавек можа перамяніцца — дзеля падняцця свайго аўтэрытэту, дзеля славы і добрых заробкаў так далёка адыйсьці ад праўды... Але гэта відаць нікому не замінае «славіць» яго і далей.

Калі развітываліся Ён і словам не успамінаў што «свой» дом пакіне.

А у жніўні 1919 г., калі я дастала ад немцаў пропуск і змагла на пару дзён прыехаць у Менск па сваіх асабістых справах, Бядуля ужо той «свой» дом пакінуў і заняў цэлую «Беларускую Хатку» з усімі мэблямі якія там былі — усім, што было звязана з Максімам Б-[агдановіча]м...

А раней падчас існаваньня «Бел.[арускай] Хаткі» — ніколі, ні аднаго разу і нагой туды ня ступіў, у ніякай грамадзкай працы удзелу ня прыймаў...

Вестка у «ЛіМе» аб доме-музею, гэта адно. Другое — ляжыць перада мной кніжка: «Падручнік-хрэстаматыя» для 6 кл. школаў... Бяру раздзел пра М. Багдановіча... Усё узята з Бядулінага «Страцім-Лебядзя» — уся хлусьня, ўсе выдумкі пра «супольны пакой» і г. д. Апрача таго ёсьць і такі абсурд: ст. 126^а — Адразу пасьяла заканьчэньня ліцэя М.Б-[агдановіч] прыехаў у Менск і паступіў на службу у Камітэт па дапамозе бежанцам! Ён пасябраваў з пісьменьнікам З. Бядулям і г. д.

Далей ст. 128 — прыплялі і Скірмунта⁷⁶... быццам да якога не хацеў зварочацца Максім Б.[агдановіч] з просьбай аб грашова[й] помач[ы]... І далей ўсё падобнае. І гэта у хрэстаматы! і гэта чытаюць дзеці. І гэтая кніжка мае аж 3 выданьні... зацьверджана Міністэрствам асветы Б.С.С.Р.

Дык што гэта такое? Як гэта назваць? А ці не такія «матэр'яламі» карысталіся у школах дзе ладзілі 95-юбілеі?

Гэта ня толькі захварэць, але і звар'яець можна. І трэбаж мець такое шчасьце, што мне такія «цудоўныя» кніжкі прывозяць і прысылаюць... А па праўдзе як было?

М. Багд.[ановіч] працаваў у Губэрнскім прадуктовым Камітэце — сакратаром. Адтуль на Яго просьбу далі 2-месячны водпуск з захаваньнем зарплаты і выдалі аднаразова на лячэньне 200 рб.

Здаецца ясна і проста.

І ня думала, што так шмат напішу. Але сапраўды набалела да немагчымасьці, а у дома падзяліцца німа з кім. Гэта нікога не цікавіць, а ужо абурацца то ня умеюць.

Магчыма і Вам, мае дарагія, мая пісаніна прыемнасьці ня зробіць... Выбачайце.

* Дагары нагамі на першай старонцы.

Усяго Вам добрага!
шчыра зычлівая *Л.Войц.(подпіс)*

Выбачайце за крыва падпісаную віншавальную
паштоўку... Аж сорамна самой. *Л. В.(подпіс)*

ЛММБ КП 007665

25.
Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ
18 лютага 1987 года, Вільня

18/II-1987.
Вільня.

Дарагія супрацоўнікі Музея.

Дзякую за ліст.

Што я Вам дала здымкі Галубка і свой з 1916 г. — (і рысунак Галубка)... ведаю і фотакопіі атрымала — адна бяда што і Галубка і мой у большым фармаце і на мейсца у альбом — ня улазяць...

Я вельмі рада, што старыя пляны згодны з маімі — гэта доказ, што я яшчэ ўсё помню...

Як гэта добра, што рыхтуецца новая хрэстаматыя — ня будуць марочыць дзеціям галавы усялякімі недарэчнасьцямі...

А вось буклета не пераробяць і гэтая безсэнсоўшчына на 15 старонцы астаецца... Віна і аўтара і рэцэнзэнта.

Што і той дом ад вуліцы належаў Рэдзьку я ведала хоць самога гаспадара ні разу не бачыла...

Да тэмы Фальскі — Рэдзька — нічога не магу дадаць.

Што да дамоў дзе былі дзіцячыя прытулкі — то магу даць (калі яшчэ не дала...) рэканструкцыю з памяці («памяць» мая — рысунак мастака Маркаўца⁷⁷) дому у Карпілаўцы, у Менску і у Ратамцы — толькі адрасы... Можа пастараецца аб старыя пляны Менска і там на вул. Маскоўскай № 1 (ці 3?) — дом Каморніцкіх...

*Сівіцкая Людвіка Антонаўна.
1916 г. ЛММБ КП 005442*

Там насамперад была платная танная сталоўка «Камітэту помачы ахвярам вайны» — а як яе перанясылі на Захараўскую 18 — у «Бел.[арускую] Хатку» — на Маскоўскай памясьцілі дзіцячы прытулак...

З Ратамкай горш, бо там і спэцыяльнага адрасу ня было. Цяпер там усе пераіначана. Але папрабую пры помачы мастакоў твая дамы «аднавіць» з памяці.

Больш і ня пішу — ня ведаю ці хоць гэта прачытаеце.

Чуюся дрэнна, не магу доўга сядзець, баліць галава і наагул ня выразна... Крыху пасяджу і мушу лажыцца.

А гара лістоў тым часам расьце...

Усяго — усім добрага і шчасьлівага!

Пішыце — цешыць кожная вестка.

шчыра зычлівая *Л. Войц.* (подпіс)

ЛММБ КП 007685

26.

Л. А. Сівіцкая-Войцкік — супрацоўнікам ЛММБ

16 красавіка 1987 года, Вільня (паштоўка)

Дарагія Супрацоўнікі Літ.[аратурнага] Музея

М. Багдановіча.

Даўна не маю ад Вас вестак.

Што з рэстаўрацыяй дому Рэдзькі? Ці ёсьць там яшчэ, што цэлае, ня знішчанае?

Ці перадалі Вам у Музей мае «Каласкі»⁷⁸ — прыгожа апраўленья у тканіну? Гэтак аправіць пастараўся геолог Вячаслаў Аляксандравіч Шыдлоўскі⁷⁹!

Прыслаў мне каб я падпісала — праз свайго знаёмага, а ці гэты «знаёмы» перадаў кніжку у Музей? Ня ведаю...

Калі ласка, напішыце мне...

Наагул чакаю весткі... Выбачайце, што так нявыразна пішу. Дрэнна чуюся...

Шчырае, сардэчнае прывітаньне усім супрацоўнікам!
Добрага плёну Вам у працы!

16/IV.1987

Вільня.

Л. Войцкік.

ЛММБ КП 007682

27.

Л. А. Сівіцкая-Войцкік — супрацоўнікам ЛММБ

*17 красавіка 1987 года, Вільня**

17/ IV.

Яшчэ дадаю пару слоў.

Вы мне прыслалі фотокопіі здымкаў — арыгіналы якіх я Вам дала: У. Галубка і мой з 1916 г. робляны у Мінску. Фотакопіі па якасьці добрыя але фармат ня той — на мейсца у альбом не улазяць...

Плёнка у Вас хіба захавалася?

Ці фатограф ня была ласкавая зрабіць мне копію вялічыні арыгінала? паштоўкі?..

Прыкра мне, што турбую сваімі маленькімі справамі — але хачу і мушу аставіць пасля сябе ўсё у парадку і з гэтым спяшаюся...

Усяго добрага!

сардэчна зычлівая
Л. Войцікава.

ЛММБ КП 007681

* Дадатак да ліста ад 16 красавіка 1987 года.

28.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

6 мая 1987 года, Вільня

6/V.1987.

Вільня.

Даражэнькія!

Што за доля мая надыйшла — неяк часта, вельмі часта мушу «даганяць» маіх наведальнікаў лістамі...

Вось і сяньня — толькі Вы ад'ехалі — знайшла лісты Ванды! Так і ляжалі на полцы толькі што не з таго боку дзе я спадзявалася іх знайсці. Думаю — пасылаць іх не варта... Раней ці пазней прыедзеце і возьмеце тое што Вам цікава.

Другое запозна прыйшло у галаву — калі нельга было выкапаць Галабеню — трэба было даць белай акацыі...

Штож і гэта адкладаецца на іншы раз.

А можа прыедзе хто з Менска цяпер? Збіраецца такі Сабіла Эрык⁸⁰. Ён у мяне ужо некалісь быў. Я Яго прасіла каб Ён вельмі не пазніўся і прыехаў пакуль яшчэ можна што садзіць — і узяў для Лагойска ружу, што я Ім абяцала.

Калі сапраўды цяпер прыедзе то дам і для Вас — белую акацыю.

А калі будзе позна то адложым на восень...

Здаецца — ўсё!

Пішу вельмі дрэнна — рука не слухаецца, а яшчэ не адзін ліст сяньня напісаць трэба — людзі чакаюць...

Усяго добрага!

Як даехалася?

сардэчна зычлівая

Л. Войцікава.

ЛММБ КП 007683

29.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

12 мая 1987 года, Вільня

12/V.1987.

Вільня.

Дарагія Супрацоўнікі Музея Максіма Б[агданові]...ча.

Учора атрымала Вашу паштоўку, стараюся на ўсё адказаць.

1) Плот каля дому быў шэры — не маляваны.

2) Падлогі напэўна цёмна вішнёвыя — можа адценок больш каштанавы. Зялёнага нідзе нічога ня было.

Не забывайце, калі ласка, што я апошні раз заглядала у тое памешканьне на пачатку ліпеня 1918 г.

А калі прыехала — на адзін дзень у 1919 г. — у жніўні то Бядуля з сям'ёй жыў ужо у «Беларускай Хатцы» — я у іх там была.

Значыцца у тым доме Рэдзкі былі ужо новыя кватэранты — магл і ня раз усё перамалёвываць...

Пры мне ад пачатку — восень 1915 г. ўсе дзверы былі белыя, апрача тых з кухні у сені. Яны былі цёмныя а які быў сапраўды коляр? ня помню. Рабілі уражаньне чорных. А можа яны былі абабітыя цыратай ці чым іншым?

Столькі гадоў прайшло з таго часу.

Стараюся «трымацца» і на нагах і — духова. Але гэта што-раз цяжэй.

Цяпер аб кактусе. Як паліваць? Шмат залежыць ад кватэры. У нас вельмі суха і прыходзіцца паліваць кожны дзень. Не шмат, але каб зямля не была сухая. Добра каб вада была пакаёвай тэмпературы, а калі яна халодная то можна даліць цёплай — абы не гатаванай. Расьліны наагул любяць ваду дажджавую, а не з крана. Маладыя кактусы трэба перасаджываць у сьвежую зямлю кожны год, старыя праз 3 гады. Найлепш у жніўні. Я чула, што у Менску ёсьць магазыны у якіх можна купіць гатоую зямлю — адпаведную для дадзенай расьліны. Для кактусаў таксама.

Я раблю «мяшанку зямлі» сама. Уваходзіць туды: кампост, крышачку торфу, крыху пяску. На дно вазона кладу пару вугалькоў або пабітых чарапкоў. Але дзе'ж Вам узяць гэтыя ўсе кампанэнты? А можа маеце знаёмых аматараў: кактусаводаў?

У нас ёсць малады чырвоны то сёлета ужо другі раз абсыпаны кветкамі.

А гэты ружовы стары (здаецца як Вы былі ён меў разцьвіўшыя кветкі?) сёлета даў кветак малавата бо даўна не перасаджываны. Найлепш гэта робіць Унук, але сёлета я Яго вельмі рэдка бачу.

Калі'б былі якія яшчэ якія пытаньні — калі ласка пішыце. Што змагу — падумаю, адкажу. Можа яшчэ неяк пратрымаюся...

Усяго Вам — усім, ўсім ... найлепшага!

Добрага здароўя, бадзёрасьці, плёну у працы...

сардэчна зычлівая і адданая

Л. Войц. (подпіс)

ЛММБ КП 007686

30.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

4 чэрвеня 1987 года, Вільня (паштоўка)

Паважаныя і дарагія супрацоўнікі Музея Багдановіча.

Выбачайце за такую затрымку з адказам. Прычына — увесь час дрэннае самадчуваньне... Цешуся, што дом ужо на мейсцы, хоць і знесяны з гістарычнага мейсца.

Плян кватэры дзе жыў Максім Багдановіч я зрабіла. Дума мала, што перарысуе яго на чыста Лявон Антонавіч. Але ня змог, з розных прычынаў. Я адаслала гэты плян А. А. Наліваеву... Я Яму столькі разоў паказывала на здымках дому і расказывала аб пакоі Максіма Б.[агдановіча], што Ён цяпер зможа пакіраваць якім мастаком і супольна працу —

добра і праўдзіва — зробіць. Я зазначыла і што дзе стаяла... Куфэрак М. Б.[агдановіч] трымаў хіба пад ложкам, бо відаць ня было. Здымкі дому калі ён яшчэ стаяў на сваім мейсцы вельмі добрыя... Цікава ці цяпер гэты дом таксама выглядае?

Ці на ім ізноў астанецца мэмарыяльная дошка аднаго З. Бядулі? Ці будзе і Максіма Багдановіча? Усяго Вам добрага. Далейшага плёну у працы.

Якая праграма была у Ракуцёўшчыне — ня ведаю...

шчыра *Л. Войцік.*

Мне толькі былі перададзены прывітаньні ад прысутных там знаёмых...*

ЛММБ КП 012559/1

31.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

17 чэрвеня 1987 года, Вільня

17/VI.1987

Вільня

Дарагія і паважаныя супрацоўнікі Музея М. Б[агдановіча]...

Каб Вы не хваляваліся дарэмна — пішу пакуль што некалькі слоў. Бандэроль (акты, фотакопіі) — атрымала — ўсё у парадку.

Лісты Ванды Л.[явіцкай] — прачытывала... Копіі рабіць ня трэба... Я сабе некалькі больш-інтымных аставіла.

Таксама ня патрэбныя мне копіі лістоў Марысі Бобрык⁸¹. Я Вам, здаецца гэта гаварыла.

Выбачайце, што адразу лістоў ня высылаю... Пастараюся як найхутчэй гэта зрабіць. Бяда мая у тым, што дрэнна чуюся — страшна баляць ногі... Ня толькі хадзіць але і ся-

* Надпіс уверсе паштоўкі дагары нагамі.

дзець цяжка. Учора цэлы дзень ляжала з гарачай электрычнай грэлкай на нагах...

Мушу Вам выясніць той ліст, якога Вы не зразумелі. Унук мой — Яраслаў (Слава) жыве на мейсцы — я толькі хацела даць Вам № Яго тэлефона на працы — калі б што трэба было Яго запытацца.

Ён працуе вельмі не нармальна — не па 8 гадзін у дзень, а па 10-12 — да позна. А таксама часта выяжджае. Быў цэлы тыдзень у Маскве, а пасья больш як тыдзень у Ленінградзе. Я Яго бачу вельмі рэдка.

На яго помач — высылку і г. д. лічыць нельга. Аб такіх «прыслугі» мушу прасіць Зяця — Лявона А.[нтонавіча]. А цяпер і Ён вельмі заняты — бо 27.VI — урачыстае адкрыццё Віленскага беларускага Клуба⁸². Кожны дзень нейкія паседжаньні сябраў.

Пры першай магчымасьці ўсё вышлю: падпісаныя акты, лісты. Выбачайце, што так ўсё цягнецца, але сапраўды гэта ня мая віна...

Пішаце аб неспрыяльнай атмасферы, як у Ракуцёўшчыне так і у працы. Думаеце, што я гэтага ня перажываю? І не магу зразумець, каму і на-што трэба было даваць у «Неман»⁸³ гэты бязсэнсоўны і агідны «твор»⁸⁴ Б.[арыса] Мікуліча⁸⁵? Здаецца дагэтуль Максім Б.[агдановіч] ворагаў ня меў? А вось і тут такі знайшоўся...

Пры такіх абставінах і перавоз праху — пад вялікім знакам запытання...

Ведаю і аб іншых падзеях... адносна іншых даўнейшых і цяперашніх дзеях... Каму так трэба атручваць атмасфэру? і псаваць людзям нэрвы? Здаецца і так ня вельмі легка было працаваць...

Але хопіць. Зараз пасья нядзелі вышлю Вам ўсё, што трэба. За затрымку — выбачайце. Сама не люблю так рабіць, але мусі гады таго навучылі... Усё цяжэй і цяжэй.

Не падумайце толькі, што адмаўляюся ад якой небудзь помачы ці адказаў на пытаньні... Ні у якім выпадку... Хіба што вочы на заўсёды зачыняцца...

Усяго Вам Усім — найлепшага.
Лепшай атмасфэры, лягчэйшага духу.

сардэчна адданая
Л. В. (подпис)

Ага яшчэ адно: калі трэба успомніць мае словы ці якія падзеі з часоў побыту Максіма Б-[агдановіч]а у Менску — не называйце мяне прозвішчам — Войцік або псеўдонімам «Зоська Верас». Бо я тады была Людвіка Сівіцкая — усяго... «З.[оська] Верас» псеўдонім пачала ужываць у 1918 г. а Войцікавай — стала у 1926 годзе...

Л. В. (подпис)

ЛММБ КП 007679

32.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

23 чэрвеня 1987 года, Вільня

23/VI.1987 г.

Вільня.

Паважаныя і дарагія Супрацоўнікі

Літ.[аратурнага] Музэя М. Багдановіча.

Адчуваю як нэрвуецца, што дагэтуль не атрымалі: лістоў і актаў... І вельмі мне прыкра...

Прычыны самыя розныя. Галоўнае, што нядобра чуюся апошні час. Баліць галава і вельмі ногі. Ледзь рухаюся... Каб ня прымушала сябе то і ўставаць бы не хацела...

Апрача таго настрой у дома цяжкі... Чаму? хіба самі разумею да чаго можа давясці агідныя «творы» — якія паўтараюць ўсе газэты...

Проста не маю адвагі прасіць Л.[явона] А.[нтонавіча] — аб высылку бандэролі. Унука майго Яраслава (Славу), як я ужо Вам пісала у гэтых справах і лічыць німа чаго. Цэлымі тыднямі у камандзіроўках а калі і на мейсцы працуе да позна.

Адно згадзіўся даць свой нумар тэлефона на рабоце і то папярэджае, што рэдка бывае блізка тэлефона — а шукаць Яго могуць па цэлым інстытуце... Мала мае дачынення з людзьмі а увесь час з машынамі, што і раз то больш складанымі...

Кладу у бандэроль 10 лістоў Ванды Л.[явіцкай]. Як я ужо пісала — копіі рабіць ня трэба... І копіі лістоў М. Бобрык — таксама мне не патрэбныя. Аставіла сабе па пару лістоў — найбольш асабістых і — хопіць.

Што да актаў — падпісала дзе трэба было і ўсе адсылаю — бо 3-ці экзэмпляр не мае пачатку. Пачынаецца не ад 1 нумару — а ад 6-га...

А можа я нечага не зразумела? Так галава баліць пачынаючы ад патыліцы, што павярнуць шыі не магу...

А гасьцей, што і раз то новых і з новымі пытаннямі хапае... Адныя выяжджаюць — другія з'яўляюцца. Яшчэ неяк памяці не трачу і ўсім што каму трэба магу адказаць. Але колькі на гэта сілы трэба...

Цяжка будзе Вам прачытаць гэты ліст — але рука зусім ня слухаецца.

Дзякую сардэчна фатографу за цудоўныя фотакопіі... і то аж па 2 экзэмпляры...

Усяго Вам усім найлепшага... у Вашай працы...

Зусім разумею трывогу за будучыню...

сардэчна зычлівая і
адданая Л. Сівіцкая-В. (подніс)

Тэлефон майго Унука — Яраслава Войціка 77-27-88.

(Яраслаў Дзьмітрыевіч).

Яшчэ дадам — праз месяц Зяць мой Л.[явон] Ан.[тонавіч] будзе працаваць — тады і паразумецца з Ім па тэлефону на рабоце будзе выгадней.

Л. В. (подніс)

ЛММБ КП 007680

33.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

11 ліпеня 1987 года, Вільня

11/VII 1987.

Вільня.

Даражэнькія мае — Супрацоўнікі Літ.[аратурнага] музэя
Максіма Б-[агданові]ча.

Ліст Ваш і паштоўку атрымала аднаго дня. Выбачайце, што не адразу адказала.

Мела у гэтым часе гасьцей з Гродна — не адначасна — значыцца 2 дні пайшло на іх. Лістоў! безліч... А напісаць больш як 2 або 3 за дзень — не магу. І лета не памагае — чуюся дрэнна. Галава дакучае, ногі баляць — асабліва у ночы...

Але найгоршае, што нэрвы не у парадку. А гэта ня дзіва — бо гэтага няшчаснага ліста Ванды Л.[явіцкай] — ніяк не знаходжу. Даць яго каму я ніяк не магла — гэта ясна — то дзе ён дзеўся? У ночы ўстаю і на нова — шукаю... Так і звар'яець можна. Але у свой час, я на асобным аркушы паперы рабіла нататкі у тым выпіскі з лістоў с.п. Ванды. І якраз з гэтага ліста.

Уявіце сабе, што я гэтыя нататкі так «схавала» — (відаць сама ад сябе) — што і іх не магла знайсці... Няхай-бы хоць гэтая копія была... А тут і Вы пытаецеся і Содаль⁸⁶.

Які можа быць сон, спакой, добрае самаадчуваньне. Усё горш ды горш...

Аж прошлую ноч (з 10 на 11-е) я ізноў ўстала і пачала шукаць — і што за шчасьце! а 3-ай гадзіны знайшла! Ліста, пакуль што, шукаць перастану. А копію са сваіх нататак зараз зраблю і пасылаю. Усё-ж хоць змест будзеце ведаць.

Пастараюся напісаць выразна. Хоць галава баліць — шыя, патыліца зусім скамянелі ні павярнуць...

Гэта вельмі няпрыемна адчуваць. Але дзіва німа. Я вельмі цяжка перажыла (плакала і ад крыўды і ад злосьці) той апублікаваны у «Нёмане» (№ 3 сёлет.). Я «Нёмана» не атрымліваю, але Н. Б. Ватацы прыслала мне копію — такі «подлы» матэр'ял — твор Б. Мікуліча пра Максіма. Хто асьмеліўся даць

*Сівіцкая-Войцік Людвіка Антонаўна.
1987 г. ЛММБ КП 013027*

гэта у друк? Гэта так «падгатаўляюцца» да 100 Максіма...
Ды і сёлетняе «Сьвята» у Ракуцёўшчыне гэта таксама мусі
«падгатоўка» да 100-годдзя.

Гэта ўсё разам добра мяне «лечыць».

Але хопіць. Ліст гэты найлепш спаліце... Бандэроль на гэты
раз выслала мая Дачка⁸⁷ — Я ёй перадала Вашу падзяку.

А на мяне за «нэрвовы» ліст вельмі ня крыўдуйце?

Зычу Вам як і заўсёды ўсяго найлепшага,
асабістага здароўя, плёну у працы

сардэчна адданая
Л.Войцік.

1916 год. Лета.

Ванда Лявіцкая піша мне з Карпілаўкі у Менск:

«М.Багдановіч прыслаў мне «стацейку» «Б'лоруское
возрождение»⁸⁸ — па расейску, адбітку з «Украинской жись-
ни»⁸⁹ — Ён таксама піша, што прыедзе, хоць ня ведае калі».

Вось гэтыя словы былі у тым лісьце...

Л. Сів.-Войц. (подпіс)

Кветак у нас шмат. Цудоўныя ружы...*

ЛММБ КП 007698

34.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

21 ліпеня 1987 года, Вільня

21/VII.1987.

Вільня.

Дарагія супрацоўнікі Літ.[аратурнага] Музея

М. Багдановіча.

Учора атрымала Ваш ліст.

* Надпіс дагары нагамі на першай старонцы.

Дзякую за вестачку, што з домам Максіма Б.[агдановіча] усё добра.

А на Вашыя пытаньні — што'ж адказаць?

Я сапраўды ня помню і хіба ня бачыла з якой валізкай (сундук? хіба русыцызм? нават у слоўніку не магу знайсці адпаведнага слова... вось бяда...) Максім прыехаў і дзе ён стаяў... Як прыехаў спаткаў Яго Смоліч і разам прыйшлі ў «Бел.[арускую] Хатку» і пасья адпачынку і гарбаты Смоліч і Фальскі правялі Яго у той пакой у доме Рэдзькі. У «Бел.[арускую] Хатку» у пакой напэўна свайго багажу ня уносіў, а паставіў у перадпакоі...

А я вось што Вам параджу: у гэтай бабулі у якой Вы знайшлі ложка і крэслы запытайцеся у чым бралі рэчы у дарогу? Напэўна нешта адпаведнае знойдзеца — нейкі куфэрак... Тады памылкі ня будзе...

А умывальніка ня было нікага... У кухні была даволі вялікая мядніца⁹⁰ — эмальяваная — бралі сабе ваду у ёй да пакою... Гэтак было і пазьней як я там жыла.

Можа Максіму каторая з Бядулянак (сёстраў Бядулі) ваду падавала? Ня ведаю.

А якое на Вас зрабіла уражаньне надрукаваны у «Нёмане» (№ 3 — як мне пісала Ніна Барысаўна) агідны, абразьлівы «твор» Барыса Мікуліча пра Максіма Б-[агданові]ча?

Аб сваім уражаньні пісаць ня буду... Шкада нэрваў. А можа я ужо аб гэтым пісала?

Чуюся даволі дрэнна... Ну гэта «нармальна». Але усё-ж крыху хаджу па садзе — збіраю зёлкі.

Лістоў, як заўсёды шмат — не пасьпяваю адказываць...

Усяго найлепшага зычу усім Вам Супрацоўнікам!

Добрых вынікаў у працы, добрых вестак, выдатнага настрою...

сардэчна зычлівая

Л. Войцікава.

ЛММБ КП 007689

35.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

3 жніўня 1987 года, Вільня

3/VIII.1987.

Вільня.

Дарагія супрацоўнікі Літ.[аратурнага] Музея.

М. Багдановіча.

Дзякую за ліст з 28/VII г.г.

Дзякую за падрабязныя весткі аб далейшых плянах... Добра, што прыймаеце назву «куфэрак» бо «сундук» гэта спэцыфічна рускае слова.

Пытаецеся аб лісты Ванды Л.[явіцкай] — тая частка, што я сабе аставіла ёсьць... Там пераважна справы Дзіцячага прытулку, які тады знаходзіўся (на лета) у Карпілаўцы... Справы гаспадарчыя: што купіць, што прыслаць ды клопаты аб здароўе дзяцей... Загад мне: пайсьці да доктара, парадзіцца, запытацца ды здабыць патрэбныя лекі... А таго дзе ўспамінаецца Максім Б.[агдановіч] так і німа... Я яго і шукаць ужо перастала. Але знайшла паміж іншымі запісамі-нататкамі змест таго ліста. Я Вам (а таксама У. Содалю...) гэты змест ужо паслала... Ці атрымалі?

Можа і той ліст нечакана знойдзеца? Я-ж яго нікому не давала. Гэта напэўна.

Дзякую за здымкі.

Вельмі шмат няпрыемнасьцяў, перажываньняў і мусі таму дрэнна чуюся... А яшчэ і надвор'е не магчымае — дзень у дзень дажджы... Вельмі баліць галава, а яшчэ горш ногі — асабліва у ночы... Амаль ня сплю — ляжу грэю ногі электрычнай грэлкай і каб ня думаць аб болі — чытаю...

Пару чалавек збіралася прыехаць — але у такія дажджы — ня ведаю ці хто адважыцца. А шкада — кветак шмат — цэлае мора...

У меньш-больш магчымую пагоду збіраю у садзе лекавыя зёлкі. Ужо атрымалася даволі багатая «зьялёная аптэка». Але і тут дажджы перашкаджаюць. Мокрага збіраць нельга...

А як-жа у Вас з адпачынкам? Ці ніхто нікуды ня выяжджаў?

Пісалі мне «людзі» аб сьвяце у Ракуцёўшчыне... Здаецца такога — пад надзорам яшчэ ніколі ня было... Сумна... і трывожна за далейшае... Ды яшчэ і тая публікацыя у «Нёмане»... Так балюча, так крыўдна за Максіма...

Але хопіць. Пасядзела і — больш не магу...

Трэба легчы і — чытаць... чытаць... Абы ня думаць.

Усяго найлепшага! Спаўненення ўсіх задумаў.

Сардэчна зычлівая і адданая

Л. Войцікава

P.S. А як будзе дамок гатовы хоць звонку, зрабіце калі ласка яго здымак... Добра? Буду вельмі удзячная.

Л. С.-В. (подпіс)

ЛММБ КП 007697

36.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

27 жніўня 1987 года, Вільня

27/ VIII. 1987 г.

Вільня.

Дарагія супрацоўнікі Літ.[аратурнага] Музея

Максіма Багд[ановіча].

Выбачайце, што так пазьнюся з адказам... Аж сама спалохалася — што Вы там думаеце?

Ад нейкага часу ужо ня дажджы, а гарачыня! Даходзіць да +28°! А мне гэта шкодзіць — баліць галава, баляць ногі, не магу спаць... Вось з гэткай прычыны час ад часу — ляжу...

Часта нехта прыяжджае... Тады — ведаеце — пытаньням німа канца... Сама дзіўлюся што я яшчэ амаль на ўсё магу адказаць... На шматлікія лісты таксама. Толькі, што вельмі доўга людзі мусяць чакаць на адказы...

Выбіраю час калі менш гарача і збіраю у садзе лекавыя зёлкі... Маю ужо багатую зялёную аптэку... Але ня буду займаць Ваш час драбніцамі, а адкажу на Вашыя пытаньні.

1) Жонка А. Смоліча мела імя Алеся — Алеся Ігнатаўна⁹¹. Ад Яе таксама маю шмат лістоў... Каторага дня ці дакладней — ночы, перагляджу гэтыя Яе лісты і калі знойдзеца што цікавае прышлю Вам у Музей.

Нічога ня помню ці я Вам давала Яе біяграфію і здымак ці не?

Мы з Ёю карэспандавалі доўга, аж да Яе сьмерці... І Яна сюды да мяне у «лясную хатку» прыяжджала... Ёсьць супольныя нашы здымкі. А можа Вы ўсё гэта ужо ведаеце? толькі я забылася?

Што да пакою дзе любіў сядзець-адпачываць Максім то ён меў адно вакно, ашклёныя дзьверы на балькон... Стол — пісьмовы з шуфлядамі, у якіх ляжалі ўсе мае бежанскія справы і лісты, спіскі бежанцаў, рахункі і г.д. Верх стала абсалютна пусты... чорны, бліскучы, нічым не засланы...

Фатэль даволі вялікі, глыбокі, мяккі... Абабіты мэблёвай тканінай у нейкі узор — коляр бранзовы (руды) цёмны — са сьвятлейшым тагож адценку.

Вакно бяз фіранкі...

Часта хацелася зрабіць ўсё больш утульна, але ні я ні мая с.п. Мама ня мелі часу... Ну і «капіталаў». Быў у мяне пару дзён таму знаёмы з Гродна, які адпачываў у Крыме. Быў у Ялце... Адведаў магілу Максіма Багдановіча... Кажа, што відаць часта бываюць каля магілы беларусы! На магіле шмат кветак пераважна васількоў і жывых, і штучных. А бывае, што людзі прывозяць, кладуць — яблыкі ды грушы. Цікава...

Усяго Вам найлепшага!

асабіста і у працы.

Адданая Л. Сівіцкая-Войцік. (подпіс)

ЛММБ КП 007690

37.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

1 верасня 1987 года, Вільня

1/IX.1987.

Вільня.

Паважаныя і дарагія Супрацоўнікі

Літ.[аратурнага] Музэя М. Б-[агданові]ча.

Сяньня атрымала Ваш ліст з 28/VIII г.г.

Ну і наелася страху!

Я ня помніла калі у які дзень адаслала Вам заказную бандэроль з актамі...

Здалося мне, што гэта было даўна і бандэроль прапала... Але адшукала квітанцыю і пабачыла, што выслалі акты тагож 28/VIII, калі Вы ліст пісалі... Хіба атрымалі? і ўсё у парадку?

Там я і аб сталё і фатэлі — здаецца падрабязна напісала...

А вось аб У. Фальскім — забыліся і Вы, а найбольш мая віна... Бачыце мы шмат аб Фальскім гутарылі і пісалі з дырэктарам Музэя-Архіва — Г. І. Сурмач⁹²... Вось я і забылася — з кім была гутарка, а з кім не.

Аб Усеваладзе Фальскім — Вам абавязкова трэба ўсё падрабязна ведаць, бо Ён быў цесна і моцна звязаны з падзеямі таго часу і пазьней, бо увайшоў і у першы Часовы Урад. Б.С.С.Р.

У альбомах маіх Яго німа бо яго біяграф'я і здымак у маім зшытку з біяграфіямі...

Энцыкляпэдыя Беларусі⁹³ — гаворыць аб Фальскім толькі як аб супрацоўніку Ф. Ждановіча⁹⁴ у тэатр.[альнай] трупе. А я Яго апісваю, як віцэ-старшыню — дзеяча, арганізатара «Камітэту Т-[аварыст]ва помачы ахвярам вайны», і галоўнае Чалавека. І здымак Яго маю і у кніжцы рукапіснай маіх успамінаў вельмі дакладна ўсё запісана. Бо мы увесь час разам працавалі дзень у дзень...

Каб я магла — ўсё сама-бы зрабіла, але не магу — ужо не магу... Ды і копіі здымка німа каму зрабіць. Ведаю, цяпер час адпачынкаў ды і так у Вас шмат працы, але можа'б Вы з Вашым фатографам неяк змаглі пад'ехаць? Можа яшчэ што

прышло'б у галаву перафатаграфавачь — пакуль я яшчэ жыву і змагу даць патрэбныя інфармацыі... А Ваша — гр. Фатограф — так цудоўна гэта робіць...

Здымка Янкі Крыўкі⁹⁵ не маю і ня мела.

Што да Русецкага⁹⁶ — на Старажоўцы то мы ня толькі у Яго садзе практыку праводзілі, але у яго доме працавалі нашыя ткацкія майстэрні... Аб іх Вы мусі таксама нічога ня ведаеце?

Шкада, што мае «Успаміны» так і ляжаць... Ня ўсё адтуль магло'б пайсьці у друк (былі такія: з'езды і інш. палітычна-грамадзкая работа...) але шмат аб працы з бежанцамі вартае увагі. Ды, як самі ведаеце і Максіма (і Смоліча...) гэта цікавіла. Шмат што і з пазнейшага часу магло'б увайсьці у кніжку-зборнік плян якой ужо зроблены (укладальнік Янка Уладз.[іміравіч] Саламевіч⁹⁷) але, пакуль што на пляне скончылася... і я, напэўна канца гэтай справы ня прычакаю...

Як падумаю — сапраўды варта было'б нам з Вамі яшчэ спаткацца, пакуль мне яшчэ памяць служыць. Не забывайце, што я хутка скончу 95 гадоў... Сколькіж гэта можа цягнуцца? Ужо і так надакучыла жыцьцё...

Што Вы яшчэ пытаецеся? Аб У. Фальскім ужо напісала... Ага, батлейка! Старога батлейшчыка з яго апаратурай — знайшоў Ядвігін Ш. Цікавіўся гэтым і Уласаў... Але Фальскі то тут ня быў «замешаны».

Паказывалі батлейку і адначасна выступаў цымбаліст (таксама прывезены Ядвігіным...) у «Бел.[арускай] Кнігарні» — Захараўская 24.

А ўсё-ж «Менскі час» моцна засеў у маея памяці... А батлейку — паказывалі у 1916 г.

Цяпер буду чакаць Вашага ліста-адказу...

Яшчэ ўсюды сьвежая зелень — восеньскіх фарбаў яшчэ ня відаць... А кветак у нас шмат прыгожых.

Можна было'б і пару здымкаў каля «лясной хаткі» зрабіць... І аб «бежанскіх» справах пагаварыць. Я'б Вам разказала як на гэтую справу глядзеў д[окта]-р гістарычных навук М. М. Улашчык. Лічыў, што «бежанствам — мартыралёгіяй

бел.[арускага] Народу» трэба зацікавіць ўсіх — і працавалі мы з Ім над гэтым — але нічога ня выйшла.

Менск, прэса — і ведаць не хацелі... І Менск з бежанствам моцна звязаны. Гэта яго тагачасная атмасфера. І Максіма гэта справа цікавіла і балела...

Усяго найлепшага! Пішыце.

Сардэчна адданая *Л. Сів. (подніс)*

ЛММБ КП 007691

38.

Л. А. Сівіцкая-Войцкік — супрацоўнікам ЛММБ

15 верасня 1987 года, Вільня

15/IX.1987

Вільня.

Дарагія маі Супрацоўнікі

Літ.[аратурнага] Музея М Б-[агданові]ча.

Учора атрымала Ваш ліст, дзякую.

Сяньня пішу некалькі слоў у справе здымку У. Фальскага. Загляніце, калі ласка у Гасьцёўню Галубка⁹⁸, да Наліваева. У яго ёсьць добры здымак групы 1-й Бел.[арускай] трупы тэатру Ф. Ждановіча. У гэтай групе ёсьць і Фальскі... Можа зрабіць адтуль Яго фотакопію? Было б на мейсцы і ехаць ня трэба.

Яшчэ адно. Ці была калі гутарка аб Александры Уласаве? Супрацоўніку «Нашай Нівы», рэдактару «Сахі».

Ён у той час у 1916 г. таксама быў у Менску. Бываў у «Беларускай Хатцы» і абедан там і так бываў бо належаў да Камітэту Помачы ахвярам вайны. Супрацоўнічаў з намі... Хоць быў тады у войску, у артылерыі... Але неяк меў час і цікавіўся працай з бежанцамі... Меў розныя «пумыслы» працы.

Ня помню каб завязаліся нейкі бліжэйшыя адносіны паміж Уласавым і Максімам Б[агдановічам]. Але ўсёж спатыкаліся... А Уласаў быў даволі каларытнай асобай у іншым асяродзьдзі...

Калі б трэба было магу даць Яго здымак і копія мне не патрэбная, бо маю другі... Калі ня мылюся... Пагляджу.

Пытаецца аб дэкарацыю сыцен у кнігарні, калі там Батлейку экспанавалі?

Ня шмат было чаго трэба — толькі полкі з кніжкамі завесіць. Пару посьцілак я дастала у бежанцаў — сваіх знаёмых з Сакольшчыны... У Р. Зямкевіча нічога не бралі, не прасілі... Пазбягалі яго як маглі — асабліва я і Ванда Лявіцкая... Проста «баяліся» Яго інтрыгаў... Як у адным лісьце Ванда мне піша: «помніш, што гэта за тып быў? Я яго абходзіла здалёк — а ён мяне таксама».

З вакна у кнігарні мы знялі ўсё што там было разложана, а на ўсю вялікую шыбу я наклеіла «выразанку» — з паперы Сланэчнік-камель, лісьце і Сланэчнік-кветку... Як сімвал сонца — гэтая кветка, кветка сланэчніку у натуре паварачываецца за сонцам, як яно «ідзе» па небе...

Вельмі хачу — калі толькі дам рады напісаць т. сказ. гісторыю Менскага Аддзелу Т-[аварыст]ва помачы ахвярам вайны паводле сваёй кніжкі ўспамінаў — вельмі падрабязнай, якая напэўна сьвету ніколі не пабачыць...

Мусі ўсё на гэты раз? Як думаеце?

Усяго найлепшага!

сардэчна адданая
Л. Войц. (подніс)

Цяпер прачытала Ваш ліст апошні і тое што едзеце у Маскву у Інст.[ытут] на лячэньне. А што у Вас з вачамі? Зычу добрых вынікаў лячэньня.

А у Яраслаўль? яшчэ у справе магчымых новых вестак аб Максіме?

Ці маеце здымак брата Максіма — Паўла⁹⁹ з Алесем Мік.[алаевічам] Бачылам? Я атрымала такі ад Удавы А. Бачылы.

А вось яшчэ адно. Ці ня думаеце, што добра было б каб у Музеі быў здымак маёй с.п. Мамы, якая і Максімам апекавалася сардэчна і жагнула Яго у Бел.[арускай] Хатцы перад самым выездам у Ялту, ды і была сябрам Камітэту помачы

ахв.[арам] вайны і Яе працай трымалася «Бел.[аруская] Хатка»? Мяне ня будзе то і ніхто аб гэтым ня ўспомніць.

Але мусі хопіць... Дасядзела да 10 гадз.[ін] вечара. Зараз лягу але спаць напэўна ня буду. У ночы была бура, а пасья па пад вечар сяння ізноў бура — з пярунамі, маланкамі...

Яшчэ раз — усяго добрага!

Л. С.-В. (подпіс)

ЛММБ КП 007692

39.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

*2 студзеня 1988 года (датуецца па паштовым штэмпелі),
Вільня*

Паважаны і дарагія супрацоўнікі

Літ.[аратурнага] Музея Максіма Багдановіча.

з Мастаком Э. К. Агуновічам¹⁰⁰ улучна...

Выбачайце, што я Вам так доўга на Ваш ліст з 16/XII не адказывала.

Крыху хварэла (нешта на грып падобнае...) а пасья так засыпалі новагоднімі віншаваннямі, што толькі тое і рабіла што дзякавала ды сама віншавала.

Ды і іншая работа знаходзілася — спешная. А калі пасяджу доўга ды пішу адразу пачынае балець галава...

Цяпер пастараюся адказаць Вам на ўсе пытаньні...

Перадусім дзякую за апісаньне вечара. Вельмі цікава... і выступалі усе людзі вартасныя...

Што да партрэту М. Б-[агданові]ча работы Наліваева, я лічу што ён ня толькі ня горшы але можа і лепшы чым іншыя... Малыя недастаткі у кожным знойдуцца, але у рабоце Наліваева бачым сапраўдны твар М. Б-[агданові]ча, а ня твары «прыдуманя» мастакамі у кожнага па сваяму... Твар-галаву М. Б-[агданові]ча маляваў паводле здымку, які я Яму выбрала і лічу самым лепшым, самым падобным.

Аб бежанцах, аб іх працы можа я Вам проста напішу маленькі нарыс? У мяне ёсьць падрабязныя ўспаміны аб працы бежанцаў пры лёне — яго пражы, аб ткацкіх майстэрнях і г. д. Але, але — я Вам здаецца дала такі машынапіс «Лён» — ці гэта каму іншаму — зусім ня помню. Усё праз гэтыя болі галавы... Вось і цяпер баліць моцна.

Цяпер аб «Бел.[арускай] Хатцы». Няужо у Вас німа маея машынапіснай работы — «Пяць месяцаў у Менску» — афармленьня Сяргея Міхэйл.[авіча] Новіка-Пяюна? Калі німа — пазваніце, калі ласка Сяргею Міхэйлавічу, запытайцеся ці Ён гэты экзэмпляр мае... Усё, што Ён для мяне афармляў — рабіў у 3 экзэмпл.[ярах] і ўсе тры прысылаў мне. Я адзін астаўляла сабе, другі падпісывала для С. М. Новіка-Пяюна, трэці для Лідзіі Іванаўны Збралевіч¹⁰¹ — загадчыцы аддзелу рукапісаў Акадэміі Навук Б.С.С.Р. Усе аднолькавыя — ўсе са здымкамі: У «Пяці месяцах...» ёсьць і выява «Беларускай Хаткі» і плян памешканьня.

Ня было ні здымку і нічога. Хто тады фатаграфіяй займаўся? Ніхто...

А гэтую «Бел.[арускую] Хатку» паводле маіх слоў і майго «пробнага» рысунку — зрабіў мой Зяць. Я пасылала рысунак дачцы Ядвігіна Ш. — Вандзе і яна адказала што зроблена зусім такой — Хатка — як была...

Выгляду прытулку у Ратамцы — німа ніякага — толькі у мяне у памяці. Пастараемся тут з малададымі мастакамі нешта зрабіць. Калі выйдзе ня дрэнна — прышлю. І так думала гэта зрабіць.

Бачыце, у мяне памяць — фатаграфічная — я аб чым не гавару — ўсё бачу, як на экране.

За копіі — здымкаў: маея Мамы і там яшчэ быў здымак Марысі Бобрык — праўда? буду удзячная. Яны мне вельмі патрэбныя для Энцыкляпедыі М. Багдановіч, якая цяпер рыхтуецца. Так што папрашу па 2 экзэмпляры.

Што да Гродна. Прасіла'б адаслаць мне арыгінал. Ён ўсё роўна да Вас вернецца. І як мяне ужо ня будзе і то з даравальным надпісам. Гэты здымак Гродна роблены гродзенскім

фатографам па заказу майго с.п. Бацькі — таму ён мне вельмі дарагі... Маім нашчадкам напэўна хопіць і копіі. Яныж Віленчукі ад нараджэньня і Гродна ім нічога не гаворыць...

Пасылаю Вам № тэлефону С. М. Новіка-Пяюна.

Калі у Яго «Пяць месяцаў у Менску» таксама са здымкамі (павінна так быць...) то у Яго на мейсцы і можна зрабіць копію — «Бел.[арускай] Хаткі».

Здаецца ўсё.

Калі што ня вельмі зразумела — даруйце.

В.[ельмі] баліць галава. Страшна ня тыповае надвор'е на гэтую пару году... Сяньня +7° — хмарна, вялікі вецер... А як у Вас?

Усяго найлепшага Вам ўсім, усім — разам
з паважаным Мастаком.

сардэчна адданая *Л. Войцік*.

№ тэлеф.[ону] — С. М. Новіка Пяюна. — 56-08-48.

Ці маеце у сябе мой маленькі ўспамін¹⁰² аб падарожы з М. Б-[агданові]чам у Карпілаўку?

Так і наз.[ываецца] «У Карпілаўку».

ЛММБ КП 007693

40.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

11 студзеня 1988 года, Вільня

11/ I.1988.

Вільня.

Даражэнькія Супрацоўнікі

Літ.[аратурнага] Муз.[ея] Максім Б-[агданові]ча.

Як там у Вас справа з копіямі здымкаў, што я Вам дала? Галоўнае — мне патрэбны: маея с.п. Мамы і маея сяброўкі Марысі Бобрык.

Калі яны гатовыя — будзьце ласкава перашліце (адрас даю...) Івану Уладзіміравічу Саламевічу, бо ня варта хіба перасылаць туды-сюды — у Вільню, а адсюль ізноў у Менск... Я Яму адсылаю адпаведныя біяграфіі (Мамы і сяброу), няхай мае адразу і здымкі — усю цэласць — так лягчэй ўсё утрымаць у парадку. Работа над Энцыкляпэдыяй вялікая і ня лёгкая...

Маю клопат са здымкамі У. Фальскага і артысткі Веры Тарасік¹⁰³... У мяне іх здымкі ёсьць, але ня вельмі вострыя, ня ведаю ці удалася тут у нас зрабіць копіі... А гэта таксама трэба для энцыкляпэдыі... Жыцьцяпісы я ужо зрабіла і паслала...

Ня вельмі мне легка ўсё гэта рабіць... Моцна баліць галава, дабівае немагчымая пагода. Імгла, хмары, цёмната. Дзе ж гэтая зіма? Каб хоць крыху сьнегу, марозік, хоць халоднае зімовае сонца, было'б лягчэй...

А вось яшчэ адно. Ёсьць у Менску геолаг, старэйшы чалавек (пад 70) Шыдлоўскі Вячаслаў Александравіч (220068, Бульвар Шаўчэнкі, д. 18, кв. 51). Ён з нецярплівасьцю чакае адчыненьня Літ.[аратурнага] Музэю М. Б-[агданові]ча — у новым Будынку экспазыцыі... На сколькі сілаў хапае ходзіць, заглядае, што там робіцца. Калі ласка пашліце Яму (а і мне прышліце...) адрас дзе цяпер дамок-кватэра дзе жыву Максім. Ці у Вас там ужо сталая экспазыцыя? Можа'б гэта Яго — В. А. Шыдлоўскага зацікавіла, уцешыла... А калі у Вас наладзіцца ізноў які вечар, паведамце загодзя і Яго. Добра? Я асабіста Яго ня ведаю, але лістоўная сувязь ёсьць, даволі даўна...

Усяго найлепшага, сардэчна Ваша *Л. Войц. (подпіс)*

Адрас Івана Уладзіміравіча Саламевіча:

Менск 220134 — вул. Адзінцова, 14, кор. I - кв. 72.

(Выбачайце, што раблю клопат — у Вас і так работы хапае, але мне пры маім стане (Годы і зда[роўе]) в.[ельмі] сьпяшаецца.

Л. В. (подпіс)

ЛММБ КП 007694

41.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

18 студзеня 1988 года, Вільня

Дарагія супрацоўнікі

Літ.[аратурнага] Музея Максіма Багдановіча.

Нашы лісты разьмінуліся... Я Вам выслала ліст 11-га/І. Цікава ці ужо атрымалі?

Цяпер некалькі слоў адказу на Ваш апошні з 13/І-га.

Ня было ніякай выявы ні «Бел.[арускай] хаткі» ні «Бел.[арускай] кнігарні» якая была на той-жа Захараўскай 24, і якой я ніяк не магу «апісаць». Папрабую яшчэ, але ня ведаю ці выйдзе. Тады у Менску ніхто ня меў фотоапаратаў і у галаву ня прыходзіла каб што «захаваць» і нічога ніхто ня выдаваў ні паштовок ні капэртаў з выявамі... Вядома нядобра гэта, але не да таго было...

Стараюся пры помачы тутэйшага маладога мастака зрабіць графічны рысунак прытулкаў у Ратамцы. Можа што і выйдзе.

А копіі і арыгіналу «Гродна» поштай ня высылайце. І клопату шмат і рызыкаўна... Можа хто будзе ехаць ад Вас у Вільню, а можа наш Мастак паедзе папрашу каб да Вас зайшоў... Добра было'б мець лішнюю копію Гродна для Гудзевіцкага Музея.

Усё мне марыцца каб Музеі Ваш і Гудзевіцкі павязалі паміж сабой сувязь. Думаю, што для абодвух бакоў было'б гэта карысна і цікава...

Калі знайду нататнік з прозвішчамі бежанак і колькасцю лёну, што бралі яны — дам Вам гэта.

Пасья мяне нікому гэта ня будзе патрэбна, але пакуль што не магу знайсці...

Мела шмат работы і гэта змучыла. Цяпер тую неабходн.[ую] работу скончыла, за тое назьбіралася гара лістоў... А сядзець доўга не магу...

Быў пару дзён «марозік», нават раз каратка сонца пачыла было лягчэй, а цяпер ізноў хмарна, цёпла, а гэта на маю галаву згуба...

Калі копія здымка маей Мамы ёсьць, калі ласка адну улажыце у ліст, бо я выняла з альбома і ня маю... Неяк пры-

кра, што я так выкарыстоўваю грамадзянку-фатографа... І ўсё думаю як тут адудзячыцца... Ужо ня магу сядзець.

Усяго добрага Вам ўсім, ўсім! Дарагія

сардэчна зычлівая *Л. Войц. (подпіс)*

Прачытала Ваш ліст да канца і яшчэ дапісываю.

Справа у тым зборніку «Вольнай Беларусі». Ці гэта такая тонкая кніжачка вузкой формы у тонкай ружовай вокладцы? Вось добра было'б яе мець... хоць паглядзець...

Што там было майго ня помню ужо... А было нешта: Дачкі Ядвігіна — Ванды Лявіцкай... Ці ня «Бацькаўшчына»? А што да крыптоніма А. З. — то гэта напэўна «Андрэй Зязюля»¹⁰⁴ — псеўдонім, а сапраўдна — ксёндз Астрамовіч. Яго і зборнічак вершаў павінен недзе у Менскіх архівах быць...

Іншага А. З. я ня ведаю...

Няхай бы гэты чалавек напісаў мне або і прыехаў. Але як? Мой Зяць цяпер ужо не працуе. Значыць ні Яго тэлефону ні яго помачы пры спатканьні... Унук працуе далёка ад тэлефону, але могуць яго і паклікаць. А вось ці зможа адыйсьці ад сваіх машынаў электронных каб спаткаць, гэта пытаньне... Я ужо тут дамовілася з адным інжынерам каб зрабіў добры, выразны плян дарогі да нас. Быццам нешта нарысаваў, меўся «адбіць», але час праходзіць і нічога дасюль не зрабіў... А трэба нешта прыдумаць...

Усяго!

Ваша *Л. В. (подпіс)*

ЛММБ КП 007695

42.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

3 лютага 1988 года, Вільня

3/II.1988 г.

Дарагія супрацоўнікі

Літ.[аратурнага] Музею Максіма Б-[агданові]ча.

Вы ужо хіба атрымалі акты? І хіба я пісала дзякавала за копіі?

Па арыгінал фатаграфіі Гродна меўся зайсьці да Вас наш малады мастак Алег Аблажэй¹⁰⁵... Я Яго яшчэ ня бачыла бо паехаў адразу на вёску. Будзе у мяне 7/II. г. Так мы дамовіліся...

А я вось што забыла запытацца у Вас. Што там з гэным зборнічкам «Вольнай Беларусі»? што знайшоў нейкі Аляксандраў і прынёс Вам... Здаецца Ён прасіў зрабіць копію? калі я добра зразумела? Мяне гэты зборнік вельмі цікавіць... Там «нешта» і мае было? Але што? Ня ведаю... А цікава, бо можа што такое нідзе пасья не друкаванае? А можа і чарнавіка у мяне не засталася?

Вы тады пісалі, што той чалавек узяў мой адрас... Але ён і ня пісаў і ня прыяжджаў... Асталася — загадка...

Калі час вам пазволіць, калі ласка, напішыце. Баюся, што лісты ізноў сустрэнуцца на поў-дарогі...

У нас трэці дзень падае сьнег! Быццам цяпер зіма пачалася... Але тэмпература 0°. Галава баліць — рады німа...

Усяго найлепшага!

Вам — усім! усім!

сардэчна зычлівая *Л. Сівіцкая-Войц. (подніс)*

ЛММБ КП 007696

43.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

16 лютага 1988 года, Вільня

16/ II.1988.

Вільня.

Дарагія супрацоўнікі

Літ.[аратурнага] Музея Максіма Б.[агдановіча].

Дзякую за ліст, за ўсе весткі.

Здымак Гродна даўна ужо у мяне... Дзякую. Па нейкім часе падпішу Яго Вам у Музэй. Вядома не поштай... Адно копію паслала у Гродна у клуб «Паходня»¹⁰⁶. Гэта Ім падарунак на 2-ю гадавіну паўстаньня «Паходні».

Я вельмі была б удзячная за копію усяго — у цэласьці зборніка «Вольнай Беларусі». Там павінна быць і нешта с.п. Ванды Лявіцкай? Ці ня «Бацькаўшчына»? подпіс В. Л-я? Ну і той верш пад крыптонімам А. З. Усё гэта рабілася пры мне... У «мой» час у Менску.

Толькі вельмі прашу, падкажыце як, чым — аддзячыцца мне мілай «сяброўцы» фатографу? Я столькі Яе турбую, выкарыстоўваю... Аж сорамна.

Пытаецца аб маю старую галаву? Болі ніяк не праходзяць, усё тыя самыя... Ніякія «таблеткі» ня дзеюць... Былі добрыя часы калі я мела сваіх добра знаёмых асабістых дактароў з Гродна, з Міншчыны. Цяпер нікога такога не маю. А нашы «раённыя»? Лепш іх і ня бачыць... Калі нейкая акрэсьленая хвароба напр. бронхіт — на то дадуць адпаведныя парады і то абы хутчэй... А агульны стан — старэчыя недамаганьні — іх не абходзяць. Ды на што такога старога чалавека лячыць?.. патрымліваць? Пажыў аж за шмат і — хопіць... Асабліва чужога па нацыянальнасьці...

Памагаю сабе зёлкамі, гарчычнікамі і г. д. А ўсё ж яшчэ і тое-сёе раблю — пішу лісты і ня толькі, прыймаю гасьцей...

Праўда і сьплю дрэнна — але затое маю час чытаць. Але хопіць аб гэтым...

Зусім ня помню ці у Вас у Музэі ёсьць гісторыя «Гродзенскага Гуртка Бел.[арускай] Моладзі»¹⁰⁷ ці німа? Я часта с.п. Максіму Б-чу аб Гуртку расказывала... Цяпер, здаецца буду мець лішнія копіі гісторыі Гуртка.

Чакаю здымкаў робленых падчас майго 95 гад.[овага] юбілею. Калі будуць якія магчымыя на выгляд (мой выгляд!) то прышлю.

Казаў мне наш Мастак Алег Аблажэй (што узяў ад Вас здымак Гродна...) што вельмі Яму падабаўся новы будынак Вашага Музея...

Цяпер і Менскае Тэлебачаньне у новым будынку... Значыцца ўсё аднаўляецца? Гэта добра...

Вось каб гэтыя «новыя» будынкi ды на паштоўкі! ды з беларускімі надпісамі!.. Якжа было'б добра... А можа паважаны мастак Лагуновіч патурбуецца аб гэта? Удзячнасьць беларусаў была'б шчырая...

Прысылаюць мне з розных старонак нават капэрты з выявамі музэяў і г. п.

Цяпер з'явілася капэрта з выявай К. Каліноўскага¹⁰⁸ але хіба ня вельмі удалая...

Ёсьць у «ЛіМе» здымкі прац мастакоў да юбілею Каліноўскага, на жаль на кожнай працы на вялікі *[1 слова нечытэльна]* іншы мае твар. Шкада, што німа мастацкіх абразоў мастака П. Сяргіевіча... Яны шмат лепшыя...

Як заўсёды прапусьціла старонку.

Вельмі сьпяшаюся — Дачка выход[зіць].

Усяго самага самага леп[шага].

Ваша *Л. С.-Войц. (подніс)*

ЛММБ КП 007699

44.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

29 сакавіка 1988 года, Вільня

29/III.1988

Вільня.

Дарагія мае!

Даруйце, што даўна ня пісала і за павіншаваньне не падзякавала у пару...

А «пакрыўдзіцца» на Вас? За што мела'б? Аніколі гэтага і у думках ня было... А ня пісала ня толькі Вам... Засыпаная лістамі ня вылезьці мне з іх...

Але ня толькі гэта. Апошні час чуюся слаба і дрэнна... Баліць галава, ногі, дакучае страўнік. Усе мае «часткі»

цела знішчыліся, знасіліся... А нават нічога ня уставіш — не машына... Стараюся трымацца праз сілу — але гэта не заўсёды удаецца... Часта і ўставаць ня хочацца. Ні ўставаць ані думаць...

Мо так пераход да вясны дзеіць? А можа проста такі час прыйшоў — гэтак мне ужо 95 з паловай!! Хто гэта вытрымае. Вось таму і — маўчу...

Пытаецца хто у «Вольнай Беларусі» пісаў пад псэўдон.[імам] Макар? Я ведала толькі аднаго Макара — гэта Макара Косьцевіча¹⁰⁹... І то тут у Вільні.

А ці мог ён тады быць у Менску і друкавацца у «Вольнай Беларусі». Ня ведаю... Можа толькі па зьмешчаным творы можна будзе зразумець...

За копію зборніка «Вольнай Беларусі» — буду удзячна калі'б я ні атрымала.

А да М. Варвашэвіча — аспіранта не мела... Сяньня Яму адказываю. А Вы хіба расказалі Яму як знайсьці нашую лясную хату?

Цяпер, як Зяць не працуе і з Ім німа як паразумецца — гэта вечны мой клопат... Шмат хто — людзі зусім новыя (і адкуль яны бяруцца?) пытаюцца ці можна прыехаць? і дадаюць: «а як Вас знайсьці»? І для мяне гэта праблема: што адказаць? як выясьніць...

А што у Вас новага-добрага? Як усім живецца? працуецца?

Можа яшчэ набяру сілы — буду пісаць больш, часьцей...

А цяпер найлепшыя пажаданьні усім-усім з мастаком Агуновічам уключна.

заўсёды сардэчна зычлівая і адданая

Л. Сівіцкая-Войц. (подніс)

ЛММБ КП 012561/1

45.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ
10 красавіка 1988 года, Вільня

10/IV.1988 г.
Вільня.

Дарагія, паважаныя Супрацоўнікі
Літ[аратурнага] Музея ім. М.Б.[агдановіча]
а таксама паважаны Мастак.

Учора атрымала бандэроль у поўным парадку. Вельмі, вельмі дзякую! за памяць, за клопат.

Прыемна узяць у рукі, прачытаць такія стары ды добра знаёмы сапраўды Музейны экспанат. Важная фотакопія вокладкі... Чытаю, прыпамінаю...

А.З. — Андрэй Зязюля, ксёндз Астравіч.

«Вясёлка» — Ванда Лявіцкая.

Далей Я. Колас ды мае драбнічкі.

Цяпер думаю як аправіць? якую даць вокладку або адпаведную маленькую цвёрдую папку... Каб добра захаваць.

Здавалася — прыйшла вясна... Зацьвілі каля дому першыя кветкі падсьнежнікі, а тут неспадзяванка: у ночы выпаў сьнег! і зьнікае вельмі памалу...

Ёсьць такая польская прыказка:

«Kwiesień plecień, bo przeplata
Trochę zimy, trochę lata».

Дзякую за інфармацыі аб працы у Музеі і у дамку Максіма Багдановіча. Мае шчырыя пажаданьні плёну ды плёну у працы...

Палепшаньнем здароўя пахваліцца не магу. Што-раз то новыя недастаткі у арганізьме. Ды гэта зусім нармальна... Трэба з гэтам згадзіцца...

Шлю ўсім як найлепшыя пажаданьні

здароўя, вытрываласьці, задавальленьня...

срдэчна зычлівая Л. В. (*nodnic*)

ЛММБ КП 012562/1

46.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ
6 жніўня 1988 года, Вільня

6/VIII.1988.
Вільня.

Дарагія Супрацоўнікі.

Учора атрымала Ваш ліст срдэчна дзякую.

Бачу, што Вы ня толькі супрацоўнікі Музея Максіма, але і пранікнуты Яго духам... Яго сталай чуткасьцю і срдэчнай увагай да чалавека.

Чуюся горш. Як вочы так і цэлы арганізм аканчальна здаўся. З'явілася нэрвовая хвароба страўніка.

Маю відаць нейкага асабістага ворага сярод гісторыка. У Гродне пайшла вестка быццам я належала да партыі сацыялістаў рэвалюцыянераў і не пакідаючы партыі ўсёж працавала у Вялікай Радзе...

А я каля рэвалюц.[ыі] і блізка ня была... А у Гродне мусі вераць у маю «падвойную» роль бо нават малады доктар які меў прывязьці мне новыя лекі ня прыехаў. Відаць баіцца... Шмат мог-бы памагчы В. Скалабан, але ці захоча? Мы са Скалабанам даўна знаёмыя, толь[кі] апошні час ня ліставаліся. Не чакаю Яго ліста, сянняя сама некалькі слоў напішу.

Вядома аб «круглым стале» і бежанскай справе напэуна было і у друку, у «ЛіМе». Але я ужо чацьвёрты месяц прэсы у рукі ня бяру, не бачу. Чытаць не магу. А зрабіць ручным спосабам выбаркі німа каму. Німа даволі блізкага духова чалавека...

Ваш ліст чытаю лёгка нават бяз лупы, значыцца «доступ» да мяне ёсьць, толькі увагі німа. Дачка робіць ўсё што можа... корміць, лечыць даглядае. Больш і вымагаць нельга. Нават лісты калі я не магу чыіх прачытаць перапісывае вялікімі літэр.[амі]. Ну вось, пажалілася... І ліст мой сумны, няцікавы. Даруйце... Усяго Вам найлепшага.

Ваша Л. В. (подпіс)

Яшчэ раз дзякуй за ліст...*

ЛММБ КП 012739/1

47.

ЛММБ КП 012563/1

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

19 жніўня 1988 года (датуецца на паштовым штэмпелі),

Вільня

Дарагія мае супрацоўнікі

Дзякую за ліст, мілы сардэчны. Чытала некалькі разоў.

Пішу лежачы... Як прачытаеце ня ведаю... Вельмі была б рада Вас яшчэ пабачыць у сябе. Хацела б расказаць яшчэ адну дэталю з кватэры Бядулі.

Ды і аб іншых сваіх праблемах пагаварыць. Справа не у [1 слова нечытальна] а горшым маім ворагу Вадзіме Круталевічу¹⁰. Чаго толькі ня выдумаў. А падзяліцца сваей крыўдай і трывогамі німа з кім. Ніхто не прыяжджае... Поўны байкот. Чуюся дрэнна і вочы і пальцы... Дзіўнага нічога. Амаль 96 гадоў жыцця ня вельмі лёгкага... Чытаць ня магу зусім, і значыцца увесь час «думаю».

Можа у Вас ёсць тэлефон Ларысы Сагановіч? Папрасіце нехай ня крыўдзіцца, што не адказываю на ліст... Пісаць цяжка. Ці дачакаю верасня і Генадзя Сагановіча¹¹ у сябе ня ведаю. Але для Яе Музэя што небудзь астаулю.

З партрэта Шантыра¹² думаю так: калі выйдзе з друку Яго кніжка, найлепш і кніжку і партрэт узяць у Музэй гісторыі Літэрат[уры]¹³. Хацела б Вас пабачыць... Ці зможаце?

Сардэчна, шчыра ваша

Л.Войц. (подпіс)

ЛММБ КП 012563/1

* Надпіс дагары нагамі на першай старонцы.

48.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — супрацоўнікам ЛММБ

7 кастрычніка 1988 года (датуецца на паштовым штэмпелі), Вільня

Дарагія Багдановічаўцы!

Сардэчна дзякую за тэлеграму з павіншаваннем. Яна была першая.

Шчыра Л. Сів.-В. (подпіс)

ЛММБ КП 012736/2

49.

Г. А. і Л. А. Луцкевічы — супрацоўнікам ЛММБ

10 кастрычніка 1989 года, Вільня

Вільня, 10 кастрычніка 1989 г.

Паважаныя сябры!

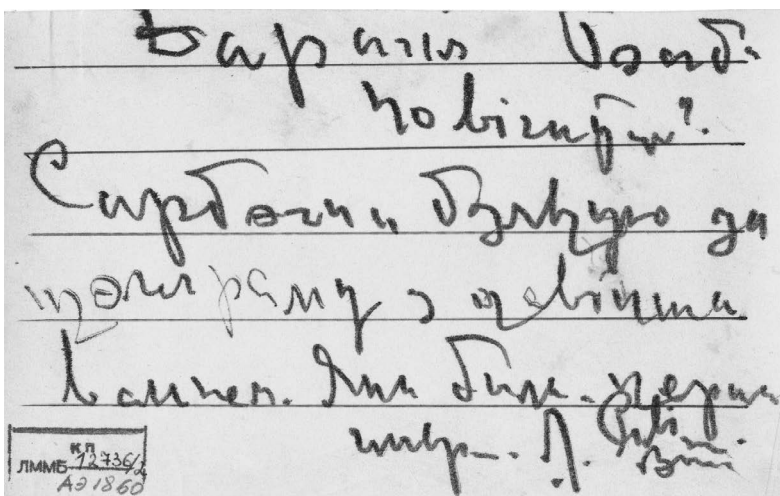
Шчыра дзякуем Вам ад імя Людвікі Антонаўны за павіншаванне і добрыя пажаданні з нагоды яе дня нарадзін.

Нажаль стан яе здароўя не дазваляе ёй адказаць Вам асабіста. Па яе даручэнні шлём Вам самыя шчырыя прывітанні з Вільні!

З пашанаю

Галіна і Лявон

ЛММБ КП 012740/1

**ЛІСТ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ
СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК
ДА АЛЕСЯ МІКАЛАЕВІЧА БАЧЫЛЫ**

50.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — А. М. Бачылу

28 сакавіка 1982 года, Вільня

28/III.82.

Вільня.

Паважаны Алесь Мікалаевіч.

Што рабіць — прыйдзеца кожнаму астацца пры сваім...

Ні я ні мае Дачка і Унук з названьнем таго што пасаджа на садам — аніяк ня можам пагадзіцца. Вашыя разважаньні вельмі прыгожыя, паэтычныя, але клёнаў бярозаў і г. д. ў яблыні не пераменяцца?.. А яшчэ трэба узяць пад увагу, што якраз на адварот — стары фруктовы сад — ня вечны... Ён даволі хутка старэе, дзічэе, падлягае хваробам, зламанае ці знішчанае дрэва не адрастае... А паркавыя дрэвы больш жыццяздольныя і ня толькі самі жывуць даўжэй, але зламанае мае здольнасьці адрастаць, а таксама могуць даць маладое пакаленьне — разсеяцца...

Нядаўна у нейкім часопісі быў артыкул аб мове. Там якраз сказана, што такія словы, як «парк» — засьмечываюць беларускую мову і што баўгары яго не ужываюць а ужываюць слова «сад». Паміж іншым — значыцца слова «сад» чыста беларускім назваць нельга? Вельмі мне дзіўна баяцца «засьмечываць» такімі інтэрнацыянальнымі словамі, а не баяцца ўжываць словы: «прама, пастаянна» і шмат падобных.

Паштоўка Сівіцкай-Войцік Людвікі Антонаўны
да супрацоўнікаў Літаратурнага музея Максіма Багдановіча.
ЛММБ КП 012736

Вас маладзейшых я ведаю — яны не разяць, але для нас старога пакаленьня — розпач...

Ня ведаю ці Вы чулі аб др. Марцінчыку¹⁴. Гэта быў дзеяч Таварыства Бел.[арускай] Школы¹⁵ і інш. арганізацый. Крыху маладзейшы за мяне. Мой добры знаёмы ад 1924 г. Памёр у Гродна у 1930 г. Маю ад Яго больш 100 лістоў. Вось дзе чалавек абураўся проці засьмечываньня мовы! Але глядзеў так як і ўсе нашага пакаленьня...

Мяне вельмі дзівіць чаму гэта нашы этнографы бачаць вартасьць толькі песьняў легендаў і г.п. Праўда у Маладзечне зацікавіліся яшчэ старымі назовамі хатніх прыладаў. Але ніхто нідзе нават прыродазнаўцы не думаюць каб захаваць чыстыя, праўдзівыя назовы нашай флёры... А душа баліць, калі нашы паэты пішуць: медуница — заместа — мядоўка; сон-трава — зам.[ест] сончыкі; «глог (польск.) заместа — Галобень...

А што гаварыць аб «зверабоі» — белар. святаяннік — або той няшчасны «адуванчык» (расейск.) або «дзьмухавец» — польск. — заместа свайго малачая, або інакш багаткі? А гэтыя назовы расьлін у чыстай беларускай мове гінуць бязследна разам са старымі жанчынамі нашых старых вёсак... Бо у гэтых новых пасёлках ужо німа ні мовы, ні назоваў ні традыцыяў... Усё перахоўваецца толькі як музэйныя вартасьці Мо мне гэта ўсё лепш, ясьней відаць таму што я жыву у Літве — дзе ўсё інакш?

Але хопіць. Задалёка хапіла. Пачалося аб «парку» а зайшла вась куды...

Выбачайце.

Вельмі хацелася б мне, каб Вас перасталі турбаваць розныя няпрыемныя падзеі і каб Вы змаглі прыехаць у Вільню — пакуль я яшчэ жыву.

Усяго Вам найлепшага у жыцьці і у працы,
з сям'ёй.

ЛММБ КП 012554/1

ЛІСТЫ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК ДА НІНЫ БАРЫСАЎНЫ ВАТАЦЫ

51.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — Н.Б.Ватацы

7 снежня 1985 года, Вільня

Паважаная Ніна Барысаўна.

Ці Вы чыталі Барыса Мікуліча «Аповесці»? Мне нехта (нават ня ведаю хто...) гэтую кніжку падкінуў...

Прачытала перад усім «Развітаньне» і не магу успакоіцца пасья перажытага... Напісаў аўтар, ну напісаў — мала што пішуць — але які сэнс такую лухту друкаваць? Каму гэта так патрэбна паказаць Максіма Багдановіча у такім сьвятле, і то амаль перад самым 100 нараджэньня?

Ці гэта мае быць працяг Бядулінага «Страцім-Лебядзя», дзе таксама німа ні грама праўды?..

Я высьвятліла ўсе, мякка кажучы, «памылкі» Бядулі — паслала у Музэй ім. Багда.[новіча]. Там мае заўвагі «схавалі» каб і вочы людзкія іх не бачылі, а адзін з паэтаў сказаў: «што яна там можа помніць...».

Цяпер зварочываюся да Вас асабіста. Як думаеце на гэтую лухту рэагаваць? Свае меркаваньні пасылаю — нумаруючы...

1/. Максім Б-[агданові]ч быў у Менску не 6 меся[цаў], а 5 (гэта ж ва.[жна]).

2/. Прыехаў папярэдзіўшы лістоўна, а не проста да Бядулі...

*Бяляўская Валянціна Францаўна,
Свіцкая-Войцкі Людвіка Антонаўна, Ватацы Ніна Барысаўна,
Ляшковіч Ніна Аляксандраўна. 1982 г. ЛММБ КП 002933*

3/ Яго спаткалі на вагзале В. Фальскі і А. Смоліч, прывялі у «Бел.[арускую] Хатку».

4/ Памешканьне у кватэры Бядулі загадзя узгодніў «Камітэт Помачы ахвярам вайны».

5/. Падчас прабываньня у Менску ні разу, нават не паказалася кроў з горла.

6/ Ні разу ня ляжаў...

7/ Ніколі «начамі не «бадзяўся» па гораду... не затрымліваў бежанцаў бо іх ужо тады на вуліцах ня было... Гэтаж не 1915 год быў а амаль канец 1916-га. Уся хваля прайшла...

8/. Паводле «твору» Мікуліча былі толькі — Максім і Самуіл... а дзеж рэшта? Дзе мы ўсе? Ядвігін Ш., Галубок, Фальскі, Смоліч — калі уж і ня лічаць мяне ды маея Маці... Ня мы ўсе, а толькі адзін Бядуля быў з Максімам у сьціслым кантакце? Ён займаўся і выпраўляў Максіма ў дарогу?

А сам прыезд — гэта «падарожа» пехатой праз дзесяткі кілямэтраў? Не магу зразумець якая мэта гэтай пісаніны? Калі ужо так хацелася фантаз'яваць то трэба было прыдумаць нейкага фантастычнага героя, а ня браць рэальную асобу...

Я да сваіх ўспамінаў «5 месяцаў у Менску» не магу нічога дадаць ані — адняць... Там адна праўда, адно бачанае і перажытае...

Выбачайце маю разхваляванасьць. Але сапраўды за моцна мяне гэта «ударыла». Нікому аб гэтым ня пішу і не гавару, бо хто можа мяне зразумець?

Думаю што Вас, паважаная Ніна Барысаўна, як дасьледчыцу жыцьця М. Багдановіча не аставіць абьякавай такая хлусьня... Паэтычная фантазія? — Не да мейсца... А на што яна? якая мэта? Не разумею...

Усяго Вам найлепшага!

Л. Войцкік (подпіс)

Была'б удзячная за некалькі слоў адказу. Магчыма і Вы скажаце, што я не зразумела літэратурнага падыходу? Але для мяне Максім Б.[агдановіч] стаіць на такой вышыні, што я не магу нават згадзіцца каб Ён быў «героям» фантастыкі. А гэтаж і моладзь чытае?

Усяго найлепшага...

шчыра зычлівая *Л. В. (подніс)*

Як Вашае здароўе?

ЛММБ КП 012726/1

52.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — Н.Б.Ватацы

3 студзеня 1986 года, Вільня

19 3/І 86 г.

Вільня.

Паважаная Ніна Барысаўна

З цэлага сэрца дзякую Вам за адказ, за тое, што Вы мяне зразумелі.

Я так добра ведала Максіма Багд-[анові]ча, разумела Яго, Яго характар... Разам з усімі старалася ні у чым не прыпамінаць Яму Яго няшчасця, Яго хваробы, не дапускаць да знэрвавання...

І цяпер цяжка чытаць аб Ім нейкія легенды ды і бачыць такія «малюнкi» — як Ён акручаны чырвонай коўдрай, з насоўкай у руках, пад апекай Бядулі... Гэта ж проста абраза памяці Максіма... Ён сабе ніколі не пазволіў «паказаць» сябе у позе хворага чалавека.

Але, я'ж тады і да Бядулі добра адносілася, што адбіваецца у маіх агульных ўспамінах (на жаль ніхто іх дагэтуль ня ведае) і ніколі мне у галаву ня прыходзіла, што Бяд.[уля] здольны да такога фальшу дайсьці.

Мне тлумачылі, што Ён хацеў здабыць аўтарытэт, адкрыць сабе дарогу да шырокага дзеяння... Такім чынам? маной? фальшам? Для мяне гэта не зразумела.

А Б. Мікуліч — відаць паверыў Бядулі, ня шукаў іншых вестак і пайшоў дарогай Бядулі, але фантазія панясла яшчэ далей...

Я ужо казала, што найгоршае тое: чытае моладзь бязкрытычна ўсё прыймае, ды яшчэ і выдавецтва «памагло» назваўшы «Развітаньне» «надзвычай паэтычным творам». Каб хоць ня прыйшло каму у галаву прачытаць гэты «Твор» на свяце 100-дзя.

«Загадку Багдановіча» Стральцова¹¹⁶ маю. Даўна чытала, трэба яшчэ раз прачытаць. А «Хмары над бухтай»¹¹⁷ с.п. Алеся Бачылы зрабілі на мяне вялікае уражаньне. Стыль такі просты, а так да душы прамаўляе. Так ясна, што аўтар зразумеў ўсё жыцьцё, ўсё перажытае Паэтам... Чытаючы першы раз урушылася да сьлёз.

Як добра, што новы, малады пісьменьнік бярэцца за тэму «Максім Багд.[ановіч]». На вялікі жаль Яго твораў (Асташонка¹¹⁸) ня ведаю. А шкада.

Ці ня думаеце, што Яму збіраючага матэр'ялы варта было'б заглянуць да мяне? Пачуць жывыя словы гэта ня тое, што прачытаць напісанае... А маладому чалавеку прыехаць у Вільню хіба не цяжка. Ды і пабачыць вуліцы дзе хадзіў у 1911 г. Багдановіч таксама варта, асабліва касьцёл св. Анны¹¹⁹.

Як Ваш бранхіт? Я пару гадоў таму мела даволі доўга хранічны, то мне праз тыдзень рабілі па 3 разы на дзень уколы пэніцыліны, а другі раз то ужо сама «вылечылася» гарчычнікамі. Шчыра зычу пазбыцца гэтай дакучлівай хваробы...

Цяпер ад розных недамаганьняў лячуся зёлкамі. Карысьці мала, часта ляжу. Але мне то ужо і пара...

Усяго найлепшага! Здароўя і сілы...

сардэчна зычу *Л. Войц. (подніс)*

ЛММБ КП 012725/1

**ЛІСТ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ
СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК
ДА ГЕНАДЗЯ АЛЯКСАНДРАВІЧА
КАХАНОЎСКАГА**

53.

Л. А. Сівіцкая-Войцкік — Г. А. Каханоўскаму¹²⁰

29 лістапада 1985 года, Вільня

З задавольнем чытала я у «ЛіМе» — гарачы заклік Ніны Барысаўны Ватацы да беларускага грамадзянства — каб загадзя рыхтавалася да вялікага свята — 100 годз.[е] нараджэння Максіма Багдановіча. Дадаць — нельга нічога...

Хачу толькі прыпомніць, што у наступным 1986 г. — міне 70 гадоў ад даты прыезду Максіма Б.[агдановіча] у Менск на сваю сапраўдную Бацькаўшчыну аб якой Ён марыў праз усё свае кароткае, бязрадаснае жыццё...

Прыехаўшы ў канцы верасня 1916 году — адразу далучыўся да грамадзкага жыцця, да грамадзкай працы... Аб гэтым сьведчыць напісанае Яго рукой «прошенье» да Губэрнатора — аб дазвол на скарбоначны збор. — Дакумэнт гэты перахоўваецца у Бел. С. Э. імяні Броўкі.

Максім Б.[агдановіч] цікавіўся ўсім: жыццём бежанцаў — сталоўкамі ды г.зв. начлежкамі для іх, дзяцямі з Бел.[арускага] дзіцячага прытулку, ездзіў у Карпілаўку куды на лета быў вывезаны прытулак.

Не абмінуў ні воднага г.зв. «суботніку» — сустрэчаў пісьменьнікаў, паэтаў і звычайных дзеячоў — калі чыталіся вер-

шы, апавяданьні новыя, а то і старыя каб пазнаёміць з імі запрошаную моладзь... Лавіў кожнае незнанае Яму слова, прыслухоўваўся да песняў... Усё гэта было для Яго незнаёмае, ня чуае але вельмі дарагое.

Калі я Яго запыталася, як Ён чуецца паміж намі, адказаў не задумаючыся: «Добра, вельмі добра, як у сапраўднай сям'і... Вы ж ведаеце, я рос, гадаваўся у чужым асяродзьдзі». І сколькі было суму у Яго вачах — сколькі горычы у голасе...

А чаго Ён для сябе хацеў? аб чым марыў? Трэба аддаць голас Яму самому: (Верш «Даўна ужо целам я хварэю І хвор душой.») гл. «5 месяцаў у Менску» — мае ўсп.[аміны] аб М. Багдановічу.

А цяпер? Пакінулі Яго у той чужой жорсткай зямлі... пакінулі там на мейсцы не знанага для навакольных людзей, забытага.

Недаўна, гэтым летам удава с.п. Алеся Бачылы¹²¹ была у Ялце. Хацела, як піша, пахадзіць дарогамі Максіма Багд.[ановіча] і Алеся Бачылы. А што знайшла? У бібліятэцы ім. А. Чэхава¹²² — адну кніжачку (Вянок?) Максіма і адзін кароценькі артыкул аб Ім.

А двое нашых турыстаў з Віцебшчыны так і не дапыталіся як дайсьці да магілы нашага Вялікага Паэта і Чалавека... Часу мелі мала а натоўп турыстаў у горадзе, хоць там і помнік М. Б.[агдановічу] ёсьць такімі справамі ня цікавіцца...

Ціж гэтак і застанеца Ён ляжаць у чужой зямлі? Ці не пара да 100 — забраць Яго прах (астанкі?) у родны Менск. Тут пахаваць, тут з цэлага сэрца апякавацца Яго магілай, тут ля яго магілы сустрэць Яго 100-дз.[е]

Гэта былоб сапраўднае «Вяртанне Максіма».

Людвіка Войцкік (подпіс)

ЛММБ КП 012050/1

**ЛІСТ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ
СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК
ДА АНАТОЛЯ АЛЯКСАНДРАВІЧА
НАЛІВАЕВА**

54.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — А. А. Наліваеву

23 лістапада 1981 года, Вільня

23/XI.81.

Вільня.

Паважаны Анатоля Александравіч.

Дзякую за весткі аб вечары.

У мяне да Вас просьба. Мо будзеце у Музеі Багдановіча, ці лепш у Яго кутку у Музеі Я. Купалы¹²³, або пабачыце — ці дырэктара Пазнякова, ці захавальніцу фондаў Валянціну Францаўну Беляўскую — запытайцеся, калі ласка, ці яны ужо здабылі аўтограф Максіма Багдановіча. Яго рукой пісанае «прошенне» да Мінскага Губэрнатара аб дазвол на скарбоначны збор. Пісана на блянку «Бел.[арускага] Таварыства помачы ахвярам вайны». Подпіс за сэкратара — мой і ўсе даты ды нумары пісанья маея рукой.

Гэта добры доказ, што М. Багдан.[овіч] — супрацоўнічаў у гэтым Камітэце.

Я ксэракопію гэтай «паперкі» маю ад супрацоўніка БелСЭ. В. Скалабана. Пасья на маю просьбу ён зрабіў другую ксэракопію для Гродзенскага Музею і выслаў ім.

Як была у мяне захавальніца фондаў В. Беляўская я ёй паказывала гэты дакумэнт і радзіла пастарацца аб такі для Музею. Але дагэтуль ня ведаю ці што зрабілі.

Дзень 9 сьнежня, што раз бліжэй. Цікава ці шмат дакумэнтаў да гэтага часу набяруць?

Усяго Вам добрага!

Л. В. (подпіс)

ЛММБ КП 002644

**ЛІСТЫ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ
СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК
ДА ВЯЧАСЛАВА АЛЯКСАНДРАВІЧА
ШЫДЛОЎСКАГА**

55.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — В. А. Шыдлоўскаму
18 снежня 1986 года, Вільня

18/ХІІ.1986.
Вільня.

Шаноўны Вячаслаў Александравіч.

Сардэчна дзякую за так прыгожа і салідна апраўленую кніжачку — «Каласкі» — частку маея сьціплая творчасьці... Прыемна такі экзэмпляр мець у сваей бібліятэцы... Гэтаж ня тое, што патрывалая папяровая вокладка...

Дзякую таксама за некалькі цёплых слоў.
«Каласкі» — з аўтографамі ужо высланыя.

Пасылаю Вам пару сваіх Ex-librisaў... Не уклеівала астаўляю гэта да Вашай волі. Дзеля таго, што Ex-libris даволі скамплікаваны (праца мастака В. М. Целеша¹²⁴) паясняю. З левага боку Касьцёл Фара ў Гродне. Побач яго жылі мае Дзяды, рос, гадаваўся мой Бацька Антон Сівіцкі. Насупраць касьцёла — дом караля Стэфана Баторыя¹²⁵, дзе у той малады час была жаночая гімназія дзе я вучылася. З правага боку — Чырвоны касьцёл у Менску. На скос ад яго на б.[ылой] Захар'еўскай вул. — была г.зв. «Беларуская Хатка» — дзе я жыла і працавала у 1916-17 гадах. Па сярэдзіне — Вільня... «Наша Ніва» дзе

у 1911 г. крыху «мяне» — мае творы друкавалі. Ніжэй — «Заранка»¹²⁶ (час.[опіс] для дзяцей) і «Бел.[аруская] Борць»¹²⁷ — пчалаярская часопісь.

з павагай

Л. Войцік (Зоська Верас).

ЛММБ КП 012469/1

56.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — В. А. Шыдлоўскаму
21 сакавіка 1987 года, Вільня

21/ІІІ.1987 г.
Вільня.

Паважаны Вячаслаў Александравіч.

Усё пастаралася зрабіць так, як Вы хацелі: кніжку — ці лепш тлумачэньне да экслібрыса падпісала, кніжку аддала прывёзшаму «гасьцю». Самога ня бачыла, бо у той дзень ляжала...

За прысланы дублікат «Каласкоў» сардэчна дзякую. Не магу нацешыць вачэй мастацкім афармленьнем! І як Вам удалося дастаць такую тканіну?

Дзякую таксама за рэпрадукцыю малюнка Пратасені¹²⁸. Я такі маю нават у рамцы на сьцяне. Але гэты лішні ня шкодзіць, мо для каго спатрэбіцца. Бяда з ім адна — падпісаны «М. Баг.[дановіч] і Зоська Верас». А я у той час у 1916 г. «Зоськай Верас» і ня была... а проста Людвікай Сівіцкай...

Псэуданім «Зоська Верас» прыняла толькі у 1918 г. калі у «Вольнай Беларусі» быў надрукаваны мой маленькі «абразок» — калі так можна назваць — «Нёману». І абразок гэты напісаны экспромтам і псэуданім паўстаў у даволі арыгінальных абставінах проста у рэдакцыі «Вольнай Беларусі».

А цяпер аніяк ня магу дабіцца каб псэуданіму ня ужывалі там дзе яго і быць не магло. Нават У. І. Содалю зварочвала на гэта увагу. Ці паможа? — ня ведаю...

«Exlibris Зоські Верас». Целеш Вячаслаў Міхайлавіч.
ЛММБ 011233

А цяпер, калі ласка, пазвольце, што звярнуся да Вас як да геалёга. Напэўна ведаеце аб Музеі Літэр[атурна]-краязнаўчым у Гудзевічах. Рыхтуюцца там новыя аддзелы: «Лёну», і Народнай мэдыцыны». Апошні раней назвалі «Аддз[ел] лекавых зёлак», але пасья змянілі, бо народ лячыўся не аднымі зёлкамі...

І вось у апошні час кіраўнік¹²⁹ Гудз.[евіцкага] Музею (мы ужо больш як 20 гадоў знаёмыя...) звярнуў увагу на карыснае фільтраваньне вады пры помачы крэмню. Хочацца мне ведаць ці гэты спосаб мае якую навуковую падставу? — ці гэта толькі народны спосаб? Алесь Мікалаевіч Белакоз (кіраўнік) піша, што вада налітая на крэмень: ня толькі ачышчаецца але і мае пэўныя лекавыя уласцівасьці — што Ён гэта на сабе спрактыкаваў. Ці гэта магчыма?

А на развітаньне: Ці бываеце у Вільні? Ці ведаеце Вільню? Можа пры выпадку адведзіце і маю «лясную хатку»? Мае архівы сапраўды маюць старыя (амаль ад пачатку стагодзьдзя) матэр'ялы — лісты, здымкі, ўспаміны... Ці ўсё змогуць растлумачыць як мяне ужо ня будзе? Аб гэтым самая пара падумаць бо час не чакае і «вялікая» цыфра 95 гадоў — блізка.

Шмат хто бывае у мяне, шмат хто прыяжджае... Але ці ўсе «зразумеюць» былое як трэба? Баюся непаразуменьняў, неадпаведных адносінаў да тых часоў, да мінуўшчыны... У тым і да маеі сям'і ад прадзеда пачынаючы...

Такія у мяне праблемы... такія непакоі...

Усяго найлепшага Вам і яшчэ раз за ўсё дзякую.

сардэчна зычлівая Л. Войцікава (подпіс)

ЛММБ КП 012471/1

57.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — В. А. Шыдлоўскаму

7 мая 1987 года, Вільня

7/ V.1987.

Вільня.

Паважаны Вячаслаў Александравіч.

З цэлага сэрца дзякую за ліст, за думкі, памяць нават у Вялікодны час... Вялікдзень у нас быў адначасна у гэтым годзе. Мы — гэта значыць я з дзядоў-прадзедоў каталічка... У цяперашні час мала каму рызыкую прыпамінаць аб старых звычаях-святых. Але ёсць людзі, сем'і якія старых звычаяў не адракаюцца. І гэта добра.

Вы закранулі у сваім лісьце справу маея аўтабіяграфіі і мэмуараў. І адно і другое у мяне даўна ёсць. Ужо пару гадоў таму Ів.[ан] Уладз.[іміравіч] Саламевіч пастанавіў «злажыць» маю кніжку — шмат большую і паважнейшую чым «Каласкі». Зрабіў яе плян... У кніжку мелася увайсці і аўтабіяграфія... Але баюся, што на пляне і скончыцца, бо сам складальнік вельмі заняты больш важнымі справамі. І гэта зразумела. Новага з Ім (Янкам Саламевічам...) спатканьня чакаю цярпліва... Але ці лёгка быць цярплівай калі на корку 95 год? Ды і сілы што раз менш. А шмат аб чым трэба было'б пагаварыць-парадзіцца.

Як гэта было'б цудоўна каб Вы змаглі прыехаць!.. Паглядзелі'б Вільню, калыску беларускага Адраджэньня, ды і цяпер тут тое-сёе робіцца-рухаецца... Ёсць новыя добрыя свядомыя беларусы... Ёсць шмат новых мікрараёнаў, але стары цэнтр цэлы і на мейсцы...

А у мяне асабіста ёсць даволі цікавыя архівы. Не мала матэрыялаў якія у друк ня пойдучь, а сваю вартасць маюць... Вялікая колькасць лістоў, больш як 6000... Часта думаю хто маея спадчынай пацікавіцца і што з яе захавецца... Я-ж у ва ўсіх напрамках дылетант, вышэйшай асветы не маю, а толькі сярэдняю. Вось і «навукоўцы» да маея работы адносяцца скэптычна.

На гэтым сконьчу бо вельмі дрэнна ня выразна «пішацца» — рука не слухаецца і цяжка Вам будзе чытаць. Толькі дадам, што учора былі у мяне супрацоўнікі Літэр.[атурнага] Музея М. Багдановіча разам са сваім дырэктарам. Дала Ім крыху новых экспанатаў. Даю арыгіналы, атрымліваю — копіі... Паказала Ім аформленую Вамі кніжачку «Каласкі». Вельмі Ім падобалася. Гэта у нас з Імі ня першая сустрэча і кожны раз новыя гутаркі-ўспаміны пра Максіма Багдановіча...

Усяго Вам найлепшага!

Добрага здароўя, добрага плёну у працы...

сардэчна зычлівая *Л. Войцік (подпіс)*

ЛММБ КП 012472/1

58.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — В. А. Шыдлоўскаму

14 кастрычніка 1987 года, Вільня

14/ X.1987.

Вільня.

Шаноўны Вячаслаў Александравіч.

Шчыра дзякую за ліст, за юбілейныя пажаданьні...

Атрымала я і «Работніцу і сялянку»¹³⁰ і «Бязрозку»¹³¹ і «Полымя» з артыкулам у аддзеле «Наш каляндар». Ня усюды ўсё «гладка» ёсць і памылкі — даволі значныя...

Атрымала і віншавальны «адрас» ад Саюза Пісьменьнікаў. Апрача таго безліч лістоў і тэлеграмаў... Ды і не мала «гасьцей», з Менскім Тэлебачаньнем уключна. Што там з фільмам вышла ня ведаю і не даведаюся, бо Менскае Тэлебачаньне у Вільню не даходзіць... Хіба што людзі напішучь...

Да гэтай пары не магу «выдыхаць» гэтых урачыстасцяў... Тым больш, што паміж гасьцямі шмат зусім незнаёмых... А знаёміцца даволі цяжка — калі чалавек так як я — зусім глухі... Але усё гэта ужо прайшло — мінула... Трэба далей

неяк жыць хоць гэта ня лёгка, складана і ужо надакучыла...
Аб гэтым хопіць...

А як цяпер Вашае здароўе? Пішаце, што шмат ходзіце? Можаво зарызыкавалі і у Вільню прыехалі? Я чула, што у Менску холад і дажджы... А у нас суха, даволі цёпла (да +15°) сонца хапае — толькі што сянняя вецер. А наагул вельмі прыгожа — залатая восень... Што у нас у лесе пры вялікай колькасці розных расьлінаў асабліва маляўніча выглядае... Столькі розных адценкаў «золата» і медзі...

Прыпамінаецца верш М. Машеры¹³²:

«Не магу, не магу зразумець
Ці то восень зненацку прыйшла?
Ці разьліў хто чырвоную медзь
На зялёны аксаміт лісьця?»

Прыпоўніўся верш але адначасна і тая памылка у артыкуле, быццам я вершы Машары «вынясла з турмы». Нічога ня «выносіла» — бо ўсе вершы Машара прысылаў у нармальных лістах, якія ішлі праз пракуратуру але ўсе даходзілі да мяне... Як бы хацелася шмат, шмат Вам расказаць чаго «маладыя» ня могуць і ня хочуць зразумець...

Шлю Вам сардэчнае прывітаньне само ад сябе
і ад маей сямейкі.

Сардэчна зычлівая *Л. Войцікава (подпіс)**

ЛММБ КП 012473/1

59.

ЛММБ КП 012474/1

Л. А. Сівіцкая-Войцік — В. А. Шыдлоўскаму

19 студзеня 1988 года, Вільня

19/ I.1988 г.
Вільня.

Шаноўны Вячаслаў Александравіч.

* Па левым полі.

Доўга я Вам не адказывала... Выбачайце.

Ваш ліст, Вашыя ўспаміны аб перажытым ўскалыхнулі маю памяць — разбудзілі... Аджыла старая боль за тые дзесяткі (калі ня больш...) знаёмых, прыяцеляў, а то і блізкіх якія па злой волі пэўных людзей апынуліся: на Калыме, Варкуце, Тайшэце. Вярнуліся (калі вярнуліся...) скалечаныя калі ня духова то фізычна... У тым ліку і мой с.п. Сын¹³³... 12 гадоў ня ведала што з Ім, ці жыве... Уяўляецца, што гэта значыць для Маці... Вярнуўся — хворы... пасля 3-месячнага ляжаньня (у Тайшэце) у шпіталі на заразную жаўтачку... і сэрца.

Усёж неяк яшчэ пражыў са мной амаль 20 гадоў... Добры, ахвярны, чулы... І вось 26/І надыходзіць 12 гадавіна Яго раптоўнай сьмерці — інфаркт... 12 гадоў! А у памяці адна хвіліна — той момант раптоўнай сьмерці...

А сколькі іншых... Уся наша Віленская інтэлігенцыя... А хто сянняя іх помніць? Хто «хоча» помніць? Не адзін раз праклінала сваю «добраю» памяць... Бо у ёй захоўваецца ня толькі што добрае, вартаснае але і ўсё цяжкое — балючае... А падзяліцца німа з кім... Але хопіць аб гэтым...

Стала маю сувязь з Літэр.[атурным] Музэям М. Багдановіча... Неяк марудна ідзе у іх адкрыццё Музэя у новым будынку... Усё яшчэ пішуць, што «фонды закрытыя»... Адно што зрабілі — пераняслі на новае мейсца (адрасу яшчэ ня ведаю) — той дамок, што стаяў раней на Мала-Георгіеўскай вул.[іцы] дзе жыў М.Багдановіч 5 месяцаў у 1916 г. Гэта быў дом Рэдзькі (а не Бядулі як Менчукі доўга, упарта пісалі). На тым мейсцы задумалі нешта дзяржаўнае будаваць і дамок разабралі... 2 зімы — ляжаў пад сьнегам... Але нарэшце летась узяліся за рэстаўрацыю... Дамок ужо стаіць... У тым пакоі дзе жыў Максім Багдановіч ўсё наладажана так, як было тады... Супрацоўнікі Музэю Максіма даволі часта да мяне прыяжджаюць. Апошні раз былі з мастаком, які у іх працуе «афармляе» пакоі... Прыехаў каб дакладна расказаць якія былі мэблі і крэслы, стол, ложка... Дзе што стаяла і г.д. Я ведала ўсё гэта вельмі добра, бо сама са сваёй с.п. Мамай жыла пасля у гэтым самым пакоі з гэтымі мэблямі — зіму з 1917 па 1918 год...

Цяпер у гэтым пакоі здаецца ужо ёсьць экспазыцыя. Нядаўна ладзілі вечарыну-канцэрт. У якім памешканьні ня ведаю — дакладней ня помню што пісалі... Я іх, супрацоўнікаў Музэю, прасіла каб далі Вам адрас гэтага адбудаванага дому-пакоя дзе жыў Максім Б.[агдановіч] і паведамлялі Вас аб магчымых новых мерапрыемствах... Ці зрабілі гэта? Яшчэ ня пісалі... А я не пасьпяваю пытацца, так шмат лістоў ўсё новых пытаньняў, новых праблем... з усіх бакоў, ня чаканых.

Калі ласка пішыце... Ці цяжка чытаць Вам мае грызмолы? Як ужо пачалі балець вочы... Лячу зёлкамі — перамываю... Мо будзе лепш...

Усяго Вам найлепшага
сардэчна зычлівая *Л. Войцікава (подпіс)*

ЛММБ КП 012474/1

ЛІСТЫ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК ДА УЛАДЗІМІРА ІЛЫЧА СОДАЛЯ

60.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

24 жніўня 1977 года, Вільня

24/VIII.77

Вільня.

Паважаны Уладзімір Ільч.

Што Вы там думаеце аба мне? Мусіць нічога добрага...

Ліст Ваш прыйшоў якраз падчас невялікага рэмонту памешканьня. Я сама безпасярэдняга удзелу у гэтым ня прыймала, але не было дзе прыткнуцца, каб пісаць, а і карміць сваіх работнікаў (Зяця, Дачку і Слаўку) трэба было у пару.

Пасьля насыпалася лістоў бяз меры, былі і вельмі пільныя. А тады ізноў госьці: — А. Мальдзіс 20-^{га} г.м. і А. Ліс — 21. Так час і сыйшоў.

Выбачайце, што яшчэ не адсылаю здымка. Хачу выслаць «заказным», а німа каму.

Да гэтай пары не бачыла я Душэўскай¹³⁴. Відаць яшчэ не вярнулася з Коўна. Я аб тым, што маю у Яе даведацца — добра помню.

Наш Слаўка свой адпачынак (ужо апошнія дні) праводзіць цюцелька ў цюцельку як Вы. Праз 4 тыдні адзін раз быў у кіне і 2 разы у батанічным садзе, а так увесь час заняты у дома. Найбольш у садзе. Шчэпіць, ачкуе, абрэзвае, садзіць

*Содаль Уладзімір Ільіч, Сівіцкая-Войцік Людвіка Антонаўна,
Гатальская Жана (тэлерэжысёр).
1985 г. ЛММБ 012268*

трускаўкі. Косіць. Гэты час для мяне быў крыху лепшы, бо не была адна.

А ад 29^{-га} пачынаецца нанавя мука. Тым горшая, што сабака вось, вось скончыць жыццё, так, што і гэтай апекі ня будзе. Аж страшна думаць...

Як чуецца пасья фізычнай работы? Я бы вельмі Вам радзіла піць зёлкі ад гіпэртоніі. Напішыце шчыра, калі будзеце піць то прышлем Вам. У аптэцы зёлкавай стала ёсьць гатовыя пачкі гэтых зёлак.

Вуліца Партовая цяпер мае іншы назоў, пакуль што ня ведаю які, а знаходзіцца яна у бок ад Віленскай (ці Завальнай?) яны паралельныя.

Дом Урублеўскіх, куды я не раз да адваката хадзіла быў на пляцы Наполеона, па даўнейшаму, там і была іх бібліятэка, якую пасья сьмерці адв.[аката] Урублеўскага пераняслі у старажытны будынак на берагу Вільні. Хіба яна і цяпер там. Называлі Бібліятэкай Урублеўскіх. Мо пасья далучылі да Унівэрсытэту — ня ведаю.

Трэба будзе неяк дастаць плян Вільні, сучасны, тады буду ведаць новыя назвы вуліц. Мо у часы Ф. Багушэвіча¹³⁵ Урублеўскія не жылі у сваім доме на пляцы Наполеона, а мо мелі другі дом на Партовай?

Што значыць слова «рымка» — ня ведаю, не чула. Шукала у слоўніку В. Ластоўскага¹³⁶ — німа.

Здароўем пахваліцца не магу. Бывае і вельмі блага. Калі хто ёсьць у дома лягчэй пераносіць розныя болі і слабасць. А вось калі я адна — прыемнага мала.

Пытаецца аб памідоры? Сёлета благія, як ніколі, мала і дробныя. А на некаторых гатунках то зусім не завязываюцца хоць увесь час цвітуць. Ніколі такога з'явішча не было. Наагул год дрэнны. Цяпер суха і холад. Асабліва халодныя ночы. На ажынак вельмі шмат ягад, але не сьпеюць. Добра было б, каб Ф. Багушэвіч паклікаў Вас у Вільню.

Такія падзеі як разбурываньне старых памятак з'явішча не новае. Але вельмі сумнае. А што робіць Т-[аварыст]ва аховы помнікаў? Не рэагуе?

У Гродне быў вельмі стары касьцёл — Дамініканскі і кляштар, які цягнуўся уздоўж вуліцы тагож назову. Пасья царскі урад перарабіў касьцёл на сабор і вуліцу назвалі Саборнай. Пасья 1^{-ай} сусьветнай вайны ізноў вярнуўся назоў і касьцёлу і вуліцы... Яшчэ ў 1946 г. касьцёл стаяў на мейсцы. Прыяжджаю у 1968 — яго ні сьледу... Пытаюся, што сталася? — узарвалі. Чаму і нашто? Гэты касьцёл Караткевіч¹³⁷ успамінае у «Каласах пад сярпом тваім».

У Вільні, наагул у Літве гэтакае не маглоб здарыцца. Тут іншыя людзі, іншыя адносіны.

Усяго добрага. Пішыце.

Ад маіх прывітаньне

Л. В. (подпис)

Ці ня ведаеце выпадкам, скуль паходзіць кампазытар Войцік¹³⁸? Мiane пытаюцца ці не сваяк Ён майго Мужа¹³⁹.

*Л. В. (подпис)**

ЛММБ КП 012287

61.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

18 снежня 1977 года, Вільня

18/ХІІ.77

Вільня.

Паважаны Уладзімір Ільіч.

Дзякую за цікавы ліст.

Пераклады зрабіла, як патрапіла. Адсылаю. Прозвішча «Крагэльскі» яшчэ не разшыфравана. У Варшаве мае знаёмыя стараюцца. Мо, што і выйдзе. Цікава, што мой знаёмы студэнт меў калежанку — Крагэльскую, але не ведае дзе яна дзелася. І я і мая прыяцелька у Варшаве ламаем сабе галовы: абедзьвум нам прозвішча Крагэльскі здаецца знаёмае... Але скуль?

* На першай старонцы дагары нагамі.

Не зайздросчу Вам спатканьняў з такімі правакацыйнымі пытаньнямі... Ці Вам шэф не мае нічога лепшага да работы? На чым ён хоча Вас злавіць? На «нацыяналізьме»? Горшых нацыяналістаў, як расейцы — не можа быць. Бо гэта якраз яны хочуць зьніштожыць ўсе мовы на карысьць сваей. А мы-ж не хочам нічога іншага, як захаваць сваю, не пакідаючы яе іншым нацыям! Дык чагож ім трэба?

Аб Карпілаўцы напішу Вам другім разам. Нават рысуначак фрагмэнту Карпілаўкі дадам. Маю такі намаляваны Галубком. Зяць мой ўзяў каб перафатаграфавач.

Сяньня ўсю бязсонную ноч (вельмі блага сплю) я «прабыла» у Карпілаўцы... абыйшла, абглядзела, прыпомніла.

Пішаце, што пашлеце тое-сёе у Гудзевічы. З аднаго боку я рада, а з другога буду непакоіцца у чые рукі пасылка пападзе. Бо Аляксандар Мікалаевіч Белакоз, арганізатар і апякун Музэю (выкладачык бел.[арускай] мовы і літэратуры) паважана хворы. Ляжыць у Гродне у шпіталі. Даўна не пісаў і не ведаю як цяпер маецца. У апошнім лисьце пісаў (са шпіталя) што лячэньне не дае ніякіх вынікаў. Вельмі непакоюся. Шкада чалавека.

Усяго найлепшага.

Л. В. (подпис)

Спяшаюся, бо трэба напісаць Навагодніх павіншаваньняў. Можа гэта ўжо ў апошні раз?

*Л. В. (подпис)**

ЛММБ КП 012216

62.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

29 снежня 1977 года, Вільня

29/ХІІ.77 г.

Вільня.

* На першай старонцы дагары нагамі.

Паважаны Уладзімір Ільч.

Дзякую перадусім за публікацыю. Вельмі цікавая. Такі прыпомнілася, як я хадзіла па цёмных калідорах крэпасці з яе грубымі шэрымі мурамі... Якая шкада, што я тады па горла занятая рознай працай не пацікавілася роднымі мясьцінамі В. Д. Марцінкевіча¹⁴⁰!

Дзякую за паштоўкі. Вельмі прыгожыя гэтыя з узорам з саломкі. Я пару такіх атрымала з Навагоднімі віншаваннямі, але гэтыя чыстыя можна будзе паслаць, як узор нашага мастацтва.

Наагул сёлетнія навагоднія паштоўкі з бел.[арускімі] надпісамі шмат лепшыя чым у папярэднія гады.

А ці нічога не прапала з разклеянай капэрты? Ці ўсё у парадку? Я так і баялася, каб ня было такой бяды — мне купілі нейкі новы клей, а ён відаць і не трымае...

Ваш пераклад першага абзаца добры, толькі ён быў не законьчаны. Я скончыла на канцы Вашага перакладу, каб што былоб не так то паправілаб. Усё добра.

Уладзімір Ільч! Мяне ж ужо раз са ўспамінамі пра М. Багдановіча здымалі! Да нас Менскіе кінаабразы не даходзяць, але мне пісалі з Радашкавіч, з Зэльвы, што мяне бачылі... Ці гэта былі здымкі, якія рабіла экіпа кінэматаграфістаў, якая прыяжджала у Вільню і да мяне да хаты, ці мо далі які мой даўнейшы здымак (нешта змантавалі) — не ведаю, я не пыталася і мяне не паведамлялі. Не думала, каб што удалося, бо я вельмі не фатагенічная і здымацца не умею. Калі гэта было — не помню. Запытайцеся, калі ласка, Аляксандра Мік.[алаевіча] Бачылы. Гэта быў Яго помysl. Сам прыехаць не змог і мае ўспаміны запісываў Міхаіл Шушкевіч¹⁴¹. Ды зрэшты яны друкаваліся. У кожным выпадку дзякую за прапанову.

Сяньня нічога цікавага Вам не напішу, толькі хачу падзяліцца прыемнай неспадзяванкай, якая мяне спаткала дзякуючы І. У. Саламевічу.

Вы хіба ведаеце, што у Гродне ад 1909 па 1913 год існаваў «Гродзенскі Гурток Бел.[арускай] Моладзі». І вось у апошні

1913 год мы выдалі аднаднёўку (на гектографе адбівалі) «Колас Беларускай Нівы»¹⁴². Адбілі 50 экз. Я ўзяла сабе самы няўдалы. Вазіла яго з сабой усюды, у Варшаву, у Менск, назад у Гродзеншчыну, нарэшці прывязла у Вільню. І тут ён у мяне — згінуў. Я вельмі шкадавала, бож гэта памятка з працы.

Некалькі гадоў (мо 3-4) тамумне казалі, што ў бібліяграфічных спісках Віленск.[ix] архіваў гэтая аднаднёўка значыцца. Шукаць не было каму і я не вельмі верыла, што гэта праўда. Тымчасам цяпер Іван Уладзіміравіч С[аламевіч] працуючы тут у архівах, знайшоў яе! І не толькі знайшоў, але і пераклапіваў ўсю ад рукі! бо яна настолькі знішчаная, што інакш зрабіць нельга было. Узяў гэтую рукапісную копію з сабой каб перадрукаваць на машынцы. Якжа я Яму за гэта удзячная! Праз 63 гады пабачыць ізноў працу нашага Гуртка! Гэта проста чуд...

Вы, зразумела, ведаеце аб сьмерці Маткі А. Ліса, а таксама Маткі¹⁴³ У. Караткевіча. Бедны Арсень Сяргеевіч моцна свае гора перажывае... Нешта у Вас там шмат хто хварэе. Пісаў Алесь Бачыла, што цэлы месяц ляжаў у шпіталі, наракае на здароўе і Ф. М. Янкоўскі¹⁴⁴... А як Вы?

Зіма дрэнная, гнілая. Сяньня, хоць таксама марозу німа, але цэлую ноч падаў сьнег і цяпер падае. Лес белы, белы...

Я, з бядой па палове, трымаюся. Найгорш тое, што не магу спаць і гэта вельмі мучыць. Бываюць ночы, што сьплю ўсяго 2-3 гадзіны. А як не спіцца то уселякія сумныя думкі лезуць у галаву.

Аб абяцаным Вам апісаньні Карпілаўкі помню. Дагэтуль проста не мела часу.

Усяго найлепшага!

Пішыце, мо што трэба Вам памагчы у перакладах ці што.

Л. В. (подпис)

ЛММБ КП 012475/1

63.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю
20 лістапада 1978 года, Вільня

20/XI.78.
Вільня.

Паважаны Уладзімір Ільч.

Выбачайце, што так бомбардую Вас лістамі! Хачу пры-
помніць, каб Вы выслалі Алесі Лёсік¹⁴⁵ «Літ.[аратуру]
і Мас.[тацтва]» з 17/XI г., або вырэзку, аб мэмарыяльнай дош-
цы у Радашкавічах у памяць Ядвігіна Ш.

А калі гэта магчыма мо дастанеце «ЛіМ» — той нумар
дзе быў артыкул А. Мальдзіса аб 850 угодках Гродна¹⁴⁶.
Мы «ЛіМ» выпісываем, але якраз гэты нумар на пошце за-
гінуў. Мне вельмі цікава было б прачытаць, што аўтар піша.
У Гродне нічога не выдалі, нічога не напісалі... Занятая толь-
кі 60-годз.[ем] партыі, камсамолу і г.п.

Адно толькі, што адзін дзень ставілі на капэр.[ты] так
спэцыяльны штэмпэль — «гор. Гродно 850 год». Уся урачы-
стасьць...

Я думала, што хоць які буклет зробіць...
Усяго добрага!

Л. В. (подпіс)

ЛММБ КП 012283

64.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю
4 снежня 1978 года, Вільня

4/XII.78 г.
Вільня.

Паважаны Уладзімір Ільч.

Не адказала я на Ваш ліст з 21/XI. таму, што у міжчасе пі-
сала да Вас просячы выслаць Алесі Лёсік «ЛіМ» — дзе было

аб адкрыцьці мэмар'яльнай дошкі у гонар Ядвігіна Ш. Так на-
шае ліставаньне перарвалася.

Што да «ЛіМа», якога я прасіла для сябе, то гэта ня быў
цэлы нумар прысьвечаны юбілею Гродна, а толькі у нейкім
нумары артыкул А. Мальдзіса аб Гродне і яго юбілеі.

А якжа справы з Дуж-Душэўскай? Ці Вы Ёй пісалі або
званілі? Ці адказала Вам?

А слоўнікі? Німа, так німа. Так і напішу у Варшаву. А вось
я даведалася цікавую рэч: у Ню Ёрку зрабілі рэпрадукцыю
майго батанічнага слоўніка! Прыслалі мне фатастат карткі
бібліятэчнай. Аб гэтым і напішу у Варшаву, бо адтуль і майго
слоўніка дамагаюцца, а я маю толькі адзін свой экзэмпляр.
Тут мне радзяць, каб зрабіць мікрафільм, а пасьля перазь-
няць на Эры. Але хто гэтым будзе займацца?

У мяне, як заўсёды шмат лістоў з усіх бакоў. Маю новага
знаёмага у Гродне, дохтара, які зьбірае весткі аб беларускіх
дахтарах-пісьменьніках і дахтарах-рэвалюцыянэрах. Хоча аб іх
пісаць кніжку, або артыкулы. Я крышку матэр'ялу Яму дала і
гэта забрала шмат часу. Сяньня выслала жыцьцяпісы і здымкі.

Прышла зіма, работа на гародзе скончылася. Добра,
што ўсё, што трэба пасьпелі зрабіць. Чуюся ня вельмі добра.
Не хапае руху і сьвежага паветра. Ды і час вельмі доўжыцца.
Як заўсёды шмат чытаю.

Як бачу нічога цікавага не напішу, таму каньчаю. Пішыце,
што у Вас добрага, што новага?

Усяго найлепшага!

Л. В. (подпіс)

ЛММБ КП 012477

65.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю
2 студзеня 1979 года, Вільня

2/1.79 г.
Вільня.

Паважаны Уладзімір Ільіч.

Вось і дачакалася я Вашага ліста — апошняга у 1978 годзе.

Добра і так, што Душэўская Вам адказала. Вядома папрабаваць пагутарыць асабіста варта. А можа ўсё-ж Яна што небудзь ды прыпомніць?

Фото Ванды Л.[явіцкай] я маю толькі у групах: Яна, Муж яе, дзеці. Трэба будзе папрасіць Зяця каб папрабаваў Ванду «выняць» з групы. Можа што і выйдзе. Калі гэтыя групы былі зробленыя, у якім годзе і колькі гадоў Яна тады мела — не ведаю. Хіба гадоў 30-31... Ранейшай фатаграфіі яе не маю. Праўда, ёсць у кніжачцы А. Луцкевіча¹⁴⁷ «За 25 гадоў (Бел.[арускай] Сац.[ыялістычнай] Грамады») але ці можна адтуль зрабіць фотакопію не ведаю — вельмі невыразная. А арыгінал, які я дала да кніжкі, мне не вярнулі. Тое фото было зроблена у 1916-17 гадох. Тады Ёй было гадоў 21-22.

Што да Буйлянкі, я Яе асабіста не знаю. А ці яна пра мяне калі чула вельмі праблематычна, але папрабаваць магу. А можа што выйдзе? Спашлюся на тое, што я Ванду і яе сям'ю добра ведала, што напісала Ванды біяграфію і шукаю яшчэ якіх дэталей, каб тую біяграфію папоўніць. Пра Вас і Вашыя мэты ўспамінаць не буду. Прышліце толькі Яе (Буйлянкі) адрас. Можа чалавеку з «тых, далёкіх часоў» яна адкажа? Розныя бываць рэакцыі.

Дзякую за «Голас Радзімы». Цікавыя інфармацыі аб зоопарку. Нічога сабе артыкул¹⁴⁸ Юркі Голуба¹⁴⁹, хоць наагул я Яго творчасці не люблю. Але рэдакцыя не уцярпела каб ўсяго не сапсаваць даючы артыкул у чужой мове. Як быццам Гродно не стары беларускі горад і можнаб не адражаць... Ды што тут гаварыць. Прапаў мой горад, як беларускі... Там-жа і у музэі ўсе надпісы па расейску і у Унівэрс.[ітэце] мова расейская (так і у Інстытуце было...) толькі і асталася этыкетка: Б.С.С.Р. Пусты гук... Ці мы, моладзь з Гродзенскага Гуртка спадзяваліся нечага падобнага? Мы, гімназісты, у царскія часы не баяліся публічна гаварыць сваёй мовай ўсюды, на вуліцы, у крамах... А цяпер? Бядуюць нашы этнографы, што гінуць беларускія народныя песні. А што тут дзіўнага? Мова жа таксама знікае.

Вось бачыце, адзін артыкул не на мейсцы, а ужо ўсе нэрвы перавярнула. Не сучасны я чалавек. Не магу згадзіцца з тым, што робіцца.

А за «ЛіМ» — той нумар былаб вельмі удзячная. А можа мне лепш папрасіць аб яго А. Мальдзіса? Мо Ён, як аўтар артыкула мае які лішні нумар? І трэбаж, што якраз гэты нумар прапаў на пошце... Немагчымыя на нашай пошце парадкі. Ці у Менску таксама гэтак бывае?

Дрэнна у мяне пачаўся Новы Год! Набралася лістоў да адказу шмат, а чуюся ня вельмі добра. Мароз цісьне, у дома раніцай холад, усяго +9°. Добра, калі Слаўка у дома! З самай раніцы паліць усе печкі і радыятар улучае. Але Ён толькі у суботу і нядзелю у дома. У іншыя дні Дачка стараецца быць у дома (выходзіць на працу часта а г. 11-12) і перад выходам ўсё зробіць, што трэба. Але бываюць дні, калі астаюся адна, тады цяжэй. Толькі што ўсё маю прыгатаванае: вада, дровы і г.д.

Але гэта справы не цікавыя. Лепш ужо скончыць пісаніну...

Усяго найлепшага!

Пішыце і прысылайце адрас Буйлянкі.

Л. В. (подпіс)

ЛММБ КП 012284

66.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

26 лютага 1980 года, Вільня

26/II.80 г.

Вільня

Паважаны Уладзімір Ільіч

Сардэчна дзякую за «Сьцежкамі песняра»¹⁵⁰. З прыемнасьцю прачытала. Добра напісана, жыва, цікава.

Рада буду, калі прыедзеце.

Толькі кіньце гэтую задуму — запісваць мае ўспаміны аб М. Багдановічу на магнітафон. Гэта былаб дарэмная работа — нічога ня выйдзе. Я наогул не умею гаварыць калі адчуваю, што гэта будзе запісана, а па другое вельмі нядобра чуося.

Так пагаварыць з Вамі звычайна — калі ласка — нават неяк адцягне хоць на нейкі час ад думак ад свайго самаадчуваньня. Слаўкі магнітафон сапсаваны. Я цэлыя дні адна, аж пакуль з працы не прыйдуць, так, што кожны госьць мілы і пажаданы.

Выйшла маленькае непаразуменьне. Калі я напісала, што ліст «грубы», то гэта у значэньні «таўсты», інакш «цяжкі» і з «грубасьцю» не мае нічога супольнага... У нас у Сакольшчыне слова «таўсты» не ужываецца.

Баюся, як Вы даедзеце. Той шырокай дарогай ніхто цяпер ня ходзіць — сьнег па калені. Трэба ісьці сьцежкай праптанай.

ЛММБ КП 012231

67.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

3 жніўня 1980 года, Вільня

3/VIII.80.
Вільня.

Паважаны Уладзімір Ільіч.

Я Вам не так даўна пісала, а цяпер зноў хачу падзяліцца з Вамі новай непрыемнасьцю. Быццам «непрыемнасьць» не мая асабістая, але за пакрыўджанага чалавека балюча.

14/VII прыезджала у Менск унучка Ядвігіна (дачка Ванды) Алеся Лёсік са сваёй дачкой і ўнукамі г.зн. пра-праўнікамі Ядвігіна...

Затрымалася у прыяцеля свайго брата, нейкага Косьці Самахвалава, з якім разам некалісь жылі на Старажоўцы.

Зразумела зараз пайшлі у Музэй Я. Коласа¹⁵¹. Вы ж ведаеце, што Я. Колас і Язэп Лёсік — сваякі і то даволі блізкія... Алеся мела надзею, што спаткаецца са сваяком... Яму, Даніле М-[іцкеві]чу¹⁵² вядома адразу казалі што прыехала унучка Ядвігіна Ш. Але Ён не сьпяшаўся спаткаць. Выйшаў, як яны ужо выходзілі з Музэя. Вынес ім кніжку аб Я. Коласе і пайшоў... Не запытаўся дзе жывуць, як, не адазваўся да хлопчыкаў... Што Ён, ці так удэрыла у галаву пасада Дырэктура? — ці наагул німа у ім нічога людзкага?

Там Алеся пазнаёмілася з грамадз.[янінам] Г. Тумасам¹⁵³. Як кажуць: апарылася на гарачым і на.. халоднае дзьмухала... Г. Тумас казаў Ёй што Яны самі да мяне не дабяруцца — а яна не асьмелілася ці як піша «пабаялася» прасіць канкрэтнай рады, як у Вільні дабрацца да мяне... Піша: «побоялась, што отнесётся ко мне так, как и Данила. А одной пощёчины совсем хватит»... Так і прыехалі у Вільню... На бяду пераблытала тэлефоны, якія я ёй некалісь паслала і мяне не знайшла... Добра, што хоць магілу Дзеда адшукаць удалося... З дому ужо напісала да мяне ліст поўны горычы...

Я Яе зусім разумею. І Яна і брат ды сястра (але найбольш Алеся, бо увесь час жыла з маткай...) хоць гадаваліся далёка ад свайго Краю і мовы бацькоў забыліся, усёж сумуюць па сваёй роднай зямлі па сваіх людзях... Алеся адразу пасья сьмерці Маткі пішучы да мяне прасіла: пішыце мне мовай маіх бацькоў, будзьце мне роднай цёткай... Што я і раблю па сёньняшні дзень.

Я ёй адразу адказала. Разьдзяліла Яе абурэньне і жаль, але звярнула увагу, што трэба Ёй было мяне папярэдзіць што зьбіраюцца ехаць, я бы удакладніла тэлефоны, а што да Менска парадзілаб сустрэцца з Вамі.

Я ўпэўняная, што ні Алеся ні яе дачка Галя ні хлопчыкі Алесік і Сярожа быліб спатканыя не як зусім чужыя, а як нашчадкі Ядвігіна Ш. Ці ня мыляюся?

Ня лёгка Вам будзе прачытаць і зразумець гэты ліст.

Нядобрыя у нас справы. Дачка нездаровая, вялікі ціск крыві, ляжыць у сябе у дома, а і я чуюся зусім дрэнна — толькі што на нагах...

Усяго Вам найлепшага!

Л. В. (подніс)

ЛММБ КП 012478

68.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

19 кастрычніка 1980 года, Вільня

19/Х.80 г.

Вільня.

Паважаны Уладзімір Ільч.

Учора атрымала Ваш ліст з ўсімі дадаткамі. Дзякую.

Аб тым, што была перадача (ўсё думаю як-бы гэта выразіць чысьцей па беларуску?) аб граматыцы Б. Тарашкевіча¹⁵⁴ я ужо ведала з ліста А. С. Ліса. Але гэта былі «голыя словы» — цяпер з прысланага Вамі ясна бачу, як гэта было зроблена. Добра.

Што да вершу тэй дзяўчынкі то вядома пры нагодзе варта яго прачытаць у «Родным Слове». А ці не падабраць цыкль такіх вершаў — тагож зместу — самага маладога пакаленьня? Мне з Гудзевіцкай школы прыслала адна вучаніца свае вершы мо крыху больш «сьпелыя».

Тэма сцэнарыя аб назвах месяцаў цікавая — толькі тэкст крыху беднаваты... Каб яго узбагаціць большым лікам прыказак, прагнозамі і г.п. Я маю вельмі цікавы матэр'ял на гэтую тэму. Гэта цыкль артыкулаў на 12 месяцаў году. Пачынаецца ад выясьнененья, што даўней (а і цяпер у некаторых народаў) Новы Год пачынаўся ня у ва ўсіх у адзін і той самы дзень... Назовы месяцаў паданья у розных мовах — са славянскіх: па беларуску, расейску, польску, па чэску і па ўкраінску.

Вельмі шмат прагнозаў пагоды звязаных з месяцамі, прыказак... Я ад сябе дадала прыказкі з Беластоцчыны ўзятыя з Беластоцкіх бел.[арускіх] календароў. Гэта праца Уладыслава Паўлюкоўскага¹⁵⁵. Яна была надрукаваная у «Шляху Моладзі»¹⁵⁶. Я яе сабе перапісала цалком. Паслаць Вам не магу — цэлы сшытак... Проста баюся розных паштовых «выпадкаў». Перапісаць? Не ведаю, што Вас найбольш зацікавіць. Астаецца прыехаць Вам да мяне... Праўда? Вось і прыяжджайце калі толькі зможаце. Думаю, не пашкадуеце.

А мае, як Вы кажаце: «юбілейныя дні» з прыемнасьцю ўспамінаю і яны мяне ні крышачкі не змучылі. У такіх выпадках трымае мяне нэрвовы ўздых — і я нават аб недамаганьнях забываюся. Трэба прызнацца, што яшчэ ніколі гэтак урачыста дні нараджэньня майго не праходзілі. Пішаце, што пэўна і незнаёмыя віншавалі? Добра былоб, каб хоць знаёмыя і то старыя павіншавалі.

Толькі з Менска: Вы, Новік, пляменьнік Пецюкевіча¹⁵⁷ (зусім нядаўняе знаёмства), А. С. Ліс, Марына Самусёнак і яе Таварышка... Не гаворачы аб тых хто прыяжджаў, і Вера Андрэеўна¹⁵⁸ з Дачкой¹⁵⁹ з Радашкавіч. Ну і адзін малады з Брэста.

Больш ніхто, ні скуль... А у мяне гэтых знаёмых і то даўніх — добрыя 3 дзесяткі. Але гэта не такое ужо важнае... Бог з імі...

Да Алесі напішу. А пашлю Ёй не «Долю і хлеб»¹⁶⁰, а лепшае для Яе — «Гісторыю літэратуры» А. А. Лойкі¹⁶¹ — II-гі том, дзе ёсьць вялікі артыкул пра Ядвігіна Ш. з яго здымкам. Гэта для Яе будзе цікавейшае. Мне ужо даўна нехта гэтую кніжку прыслаў, а цяпер на мой юбілей прывёз яе сам аўтар з мілым аўтографам. Вось гэтую бяз надпісу магу Алесі паслаць. А на «Долю і хлеб» маю іншага аматара. Нічога не пішаце, ці бачыліся з Мастакамі? Ці бачылі «Беларускую хатку». А мо яна іх не задаволіла і кінулі гэтым займацца? Напішыце мне аб гэтым.

Наагул пішыце аб усім, сколькі зможаце. Пытаньне лістоў мяне не мучыць у ніякім выпадку.

Усяго найлепшага.

Л. В. (подніс)

Усім знаёмым шчырае прывітаньне.

ЛММБ КП 012232

69.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю
17 сакавіка 1981 года, Вільня

17/III.81 г.
Вільня.

Дарагі Уладзімір Ільіч.

Учора атрымала Ваш ліст, спяшаюся адказаць. Насамперад дзякую за перадрукоўку і Вам і Вашаму сыну — «Марат» Ваш сын? Так? Гэта як нейкая вестка з сівой мінуўшчыны! Аб гэтай вечарыні-ёлцы я пісала у сваіх ўспамінах аб Гродз.[енскім] Гуртку (мы яго называлі скарачона Г.Г.Б.М.). А вось, што бралі з сабой інструманты і наладзіла скокі (танцы) не помніла. Аўтар зацемкі у «Н.[ашу] Ніву» — пісаў «на горача» і таму яму трэба верыць.

Ф. Л. — гэта Фэлька (Фэлікс, а як у нас казалі Хвэлька) Лабенец¹⁶² з мястэчка Новы Двор. Налезаў да сярэдняй сэкцыі. Шчыры хлапец — беларус. Дзейны. У нашай аднаднёўцы «Колас беларускай нівы» ёсць народная казка у яго апрацоўцы. Маю яго біяграфію. Што я там была — гэта зразумела... Мо гэта і не сыціпла, але бяз мяне нічога не рабілася...

А ці Вы у «Н.[ашай] Н.[іве] спаткалі 2 вершы: «Песьня сіраты»¹⁶³ і «Вецер, ты, мой вецер»¹⁶⁴ падпісанья «Мірко». Гэта мае...

Вось як я пад канец жыцця навучылася хваліцца...

Вельмі Вас чакаю. Вырвіцеся хоць на дзень. Я вельмі дрэнна чуюся, пісаць шмат мне цяжка, я хацела'б каб Вы запісалі сабе біяграфіі Я. Чэрэпука¹⁶⁵, Ф. Лабенца, яшчэ пару Гурткоўцаў і узялі ўспаміны Пятра Ластаўкі¹⁶⁶ напісанья у 30 угод-

кі сьмерці адваката Адама Бычкоўскага¹⁶⁷. А таксама пазнаёміліся з некаторымі лістамі Адольфа Зянюка¹⁶⁸. Яны дадуць Вам магчымасьць уявіць сабе яго як чалавека.

І фото — «адвакатаў» можна Вам зрабіць з групы Г.Г.Б.М. Нават магу даць копіі групаў — маю. Вы хіба ужо атрымалі мой ліст з рысункам Менскай беларускай кнігарні?

Усяго найлепшага!

Чакаю!

Л. В. (подніс)

ЛММБ КП 012234

70.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю
2 чэрвеня 1981 года, Вільня

2/VI.81.
Вільня.

Паважаны Уладзімір Ільіч.

Дзякую за ліст. Праўду кажучы затужыла за Вашымі лістамі...

Чуюся я дрэнна, як фізычна так (яшчэ больш...) духова.

9/V у Варшаве памёрла малодшая ад мяне на 7 гадоў — мая сяброўка... Сяброўка дзяцінства і раньняй маладосьці... Хоць чакала я гэтай катастрофы, бо Яна была цяжка хвора (рак...), але ўсёж перажываю в.[ельмі] цяжка.

3. Абрамовіч¹⁶⁹ — 3-ці з Бел.[арускага] Гуртка — трэці з апошніх — піша: «Яшчэ адзін кавалак, адна частка ланьцуга з мінулым парвалася»...

Мо калі аб Ёй раскажу. Цяпер не магу...

Сяньня напішу хоць коротка. Каб Вы ведалі, што я Ваш ліст і здымак атрымала...

Выбачайце, што забылася споўніць абяцанае і паслаць здымак Г.Г.Б.М. Думала што цяпер копію маю, але не магу знайсці. Трэба мусі прасіць Лявона каб адбіў. На плён-

цы ёсьць. Пакуль што пасылаю фото Адама Бычкоўскага з гімназ.[ічнага] часу. Пасьля прышлю і з часоў Яго працы у Варшаве. Таксама трэба адбіць.

Весткі аб перадачы (вось не люблю гэтага слова!) мела З — ад Ларысы Антонаўны Геніюш¹⁷⁰ з Зэльвы, ад Веры Андрэеўны з Радашкавіч і ад вучняў Гудзевіцкай Сярэдняй Школы. І Ларысе Ант.[онаўне] і Веры Андрэеўне — падабалася... Закідаў аніякіх. А вучні чамусьці дзякуюць мне...

Іх словы падаю даслоўна, бо на канцы ёсьць цікавая заўвага: «...Шчыра Вам дзякуем за цікавыя успаміны пра нашага песьняра. Ад Вас мы яшчэ больш даведаліся пра добрыя рысы характару Максіма Багдановіча, Яго клопаты пра дзяцей. Для кожнага з Нас Яго вершы — прыклад патрыятызму, няуміручай любові да Роднага Краю.

Нам вельмі спадабаўся тэлеурок, яго афармленьне, але артысты, якія чыталі вершы таленавітага паэта губляюць мяккасьць беларускага вымаўленьня». Пісала вучаніца 8 кл.[аса] Багдан Тэрэза.

Ведаеце аб чым я мару? Каб Вы са сваёй экіпай паехалі у Гудзевічы Мастоўскага р-на Гродзенскай вобл.[асці] і зрабілі фільм пра іх працу. У Гудз.[евіцкай] Сярэдняй Школе маюць адзін пры другім 2 музэі: адзін Літэратурны (ужо даўна працуе) другі новы Этнаграфічны. Літэратурны дастае цяпер для сябе 5 пакояў. Этнаграфічны змяшчаецца у 100 гадовай хаце — перавезенай у Гудзевічы і адрамантаванай рукамі вучняў... У хаце экспанаты адпаведнага часу... Бяз лішніх артыкулаў, пісаніны — мяйсцовы скансэн! А Вашы Менскія вялікія установы ўжо каторы год «пішуць» у прэсе і «абяцаюць» скансан аж на 120 гэкт.[араў]. Німа чым хваліцца... Літоўцы маюць на 640 гэкт.[арах] і то ўжо даўна... Там цяпер робяць фільмы, канцэрты для тэлебачаньня...

Але хопіць... Позна. Сваю карэспандэнцыю зусім запусьціла...

Ага, калі выпадкам спаткаеце С. Панізніка¹⁷¹, запытайце, калі ласка, ці атрымаў мой ліст — адказ Яму і падзяку за

верш? Гэта было у канцы сакавіка. Быццам зьбіраўся прыехаць, я нават ня ведаю ці ліст атрымаў.

Як маецеся? Ці папраўляецеся? Аб «вёсках» і мове іншым разам, калі буду лепш сябе адчуваць.

Усяго добрага

Л. В. (подпис)

P.S. Ці не маглі б прыслаць мне выразку з «Піян[ер] Беларусі» пра маю сваячку? — Нешта не піша. Баюся за Яе здароўе. А хацелася б ведаць, што аб Ёй пішуць, што думаюць.

ЛММБ КП 012286

71.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

15 лютага 1982 года, Вільня

15/II.82.

Вільня.

Паважаны Уладзімір Ільч.

Дзякую за ліст. Чытаю, як Вы мяне хваліце і не магу прыпомніць, што я такое напісала, чым гэтую пахвалу выклікала... Мо прыпомніце мне змест таго ліста?

Неяк лісты сыплюцца, як восеньскае лісьцё — адказываю на 5–8 лістоў у дзень. Зусім забыталася... Тымбольш, што шмат каму і выказаць розныя памылкі і недарэчнасьці трэба. Усё яшчэ цягнуцца Багдановічаўскія справы.

Нэрвуе і баліць справа Багдановічаўскага Музэю у Гродне. Не даюць памешканьня у тым доме, дзе жыў Максім... Нарэшце Менскае Ц.К. паставіла у тым доме зрабіць «Літэратурны аддзел Гродзенскага гістарычна-археалагічнага Музэя» і там даць «куточак» Багдановічу. На большае Ён не заслужыў... Цэлую восень біліся-дабіваліся каб упарадкаваць магілу маці Максіма і паставіць помнік ці яе бюст. Дазволу не дабіліся... Дык гэтаж горш чым было «некалісь» як працаваў наш Бел.[арускі] Гурток і пасьля. І гэта у «маім» Гродне. Ды колькі яшчэ падобных падзеяў.

Сівіцкая Людвіка Антонаўна.
1912 г. ЛММБ 005309

Што да Зыгмунта ня ведаю што і думаць. Я Яму пісала ужо даўна, намаўляла, прасіла, каб не ленаваўся адказываў Вам на ўсе пытаньні. Тлумачыла, што гэта з Яго боку не будзе ласкай, а спаўненьнем абавязку. І што ж ня піша ні Вам ні мне.

Вы напэўна чыталі у «Полымі» яго ўспаміны «Няходжанымі сьцежкамі»¹⁷². Здаецца там Ён піша як яго бацька чытаў Багушэвіча, як ім захапляўся. А сам Зыгмунт «Дудку беларускую» упершыню пабачыў у Гродне у 1910 годзе у Г.Г.Б.М. (Гродз.[енскі] Гурток Бел.[арускай] Моладзі). Я здаецца Вам пісала што у гэты гурток ён увайшоў у восені 1909 г. Быў адразу на арганізацыйным сходзе. У 1910 на першым нашым спектаклі пяў з адной сяброўкай Касацкай¹⁷³ — «А хто там ідзе». Апрача таго быў рэжысэрам і грывіраваў нас. Ставілі тады «Па рэвізіі» — Крапіўніцкага¹⁷⁴.

Я вельмі лічыла на гэта, што мы пабачымся з Вамі і супольна перагледзім і тыя Яго успаміны у «Полымі» і інтэрв'ю у Беластоцкай «Ніве»¹⁷⁵, якое перавёў з Зыгм.[унтам] М. Гайдук¹⁷⁶.

Паміж іншым М. Гайдук быў у нас і я Яго папрасіла каб паехаў да З. Абрам.[овіча] і у Сакольшчыну да майго знаёмага старога беларуса К. Грынкевіча¹⁷⁷. Гайдук маю просьбу выпаніў і абодва інтэрв'ю былі надрукаваныя у «Ніве».

Зыгмунт Абр.[амовіч] — вельмі здольны, развіты, але мае адну вялікую загану: любіць хваліцца і хвалючыся — маніць... І то груба маніць. І таму пішучы аб ім трэба вельмі асьцярожна карыстацца Яго ўласнымі словамі. Прыкра так гаварыць аб сваім старым сябры. Але што рабіць калі гэта праўда.

Аб тым што Вы былі у Радашкавічах я ужо ведала. Пісала мне Вера Андрэеўна. Яна шкадавала, што Вы Яе не папярэдзілі, «бо запісала'б сабе што мае гаварыць і так як Брэжнеў¹⁷⁸ прачытала'б па шпаргалцы...». Гэта яе словы. А так баіцца, што выйшла у Яе блага.

На сяньня хопіць. Усяго Вам найлепшага!

Л. В. (подпіс)

Ад маіх прывітаньне.

ЛММБ КП 012479

72.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

21 лютага 1982 года, Вільня

21/II.82.

Вільня.

Дарагі Уладзімір Ільч.

Адказываю на Ваш ліст — даты на ім німа. Перадусім Ван-да. Ліст Яе перада мною: з Карпілаўкі год 1916, даты німа, але мабыць гэта недзе было у жніўні. Яна піша: «Багдановіч прыслаў стацейку: «Белорусское возрождение» пісаная па расейску — адбітка з «Украінскай жыцьні». Ён таксама пры-едзе, хоць ня ведаю калі».

Ліст Ванды пісаны лацінкай таму я ўсё мыляюся і таксама пачынаю пісаць лацінкай.

Цяпер Зыгмунт. Відаць бяз патрэбы я на Яго напала... Паўтарыла ўсе Вашыя пытаньні і напісала: «Зыгмунт: чаму Ты не адказываеш Уладзіміру Ільчу на Яго пытаньні? Не ля-нуйся і не упірайся, а пішы ўсё дакладна»... Ну і яшчэ у такім тоне.

А яго прапановы спаткацца у Варшаве ня бярэце нават пад увагу. Чаму? Таму, што гэта прапанова не паважная. У Варшаве жыла нашая супольная з Ім знаёмая. Яна належала да Гродзенскага Бел.[арускага] Гуртка яшчэ малой дзяўчынкай. Ён з Ёю час ад часу перапісваўся і ўсё абяцаў прыехаць у Варшаву Яе ад-ведаць. Гэта было гадоў 5 таму. Цяпер Яе ужо німа — памёрла у 1980 г. Абяцаньня ня споўніў — гэта былі толькі пустыя словы. А тады ж Ён быў маладзейшы і мацнейшы.

Вы хіба 2 томніка¹⁷⁹ К. А. Буйло не бачылі? Бо там у канцы 2 тома ёсьць Яе ўспаміны. У іх Яна робіць тую самую памылку, што і Паўлінка Мядзёлка, называючы Аляксандра Ула-сава «Стары Улас»¹⁸⁰. А «Стары Улас» гэта псэўдонім нейкага Н.[аша] Ніўскага пісьменніка, але якога? аніяк не магу пры-помніць. Ёсьць у Яе і яшчэ недакладнасьці. Але ад ўселякіх, дэлікатна кажучы «недакладнасьцях» ў нас аж густа.

Яшчэ не супакоіліся нэрвы (ня толькі у мяне, бо і за мяжой людзі узбурыліся..) пасля выступленьня А. Лойкі, калі у лютаўскім «Полымі» ізноў новая прыемнасьць — ар-тыкул¹⁸¹ Якуба Міско¹⁸² — аб Арэхве¹⁸³. Раней у «Маладосьці» было Яго «апаবাদаньне» — «Так яно было»¹⁸⁴ — аб падзеях у Віл.[енскай] Бел.[арускай] Гімназіі¹⁸⁵. Агідная рэч... Ну але рэцэнзья на яе была вельмі пахвальная... Значыцца нам, што ведалі праўду трэба было маўчаць.

Я. Міско памёр... Паверце я ня прывыкла цешыцца з нейчый сьмерці, а у гэтым выпадку уздыхнула з палёгкай. Ну думаю ня будзе ужо выліваць балота на Віленскіх дзеячоў. Аж тут на табе — аставіў спадчыну! і вядома яе надрукавалі... Ня пішу як і што там няпраўда-мана, бо не маю часу.

Прыслаў мне з Гродна Аляксей Міхай.[лавіч] Пяткевіч¹⁸⁶ артыкул, які хоча аддаць у друк — просіць пераглядзець. Я загадзя ведаю, што яго не надрукуюць, але адказаць трэба.

І яшчэ маю даць адзін адказ у Прагу чэскую — сябрам с.п. М. І. Забэйды¹⁸⁷. Справа паважная.

Вось, каб гэта з Вамі пабачыцца — можна было б пагаварыць. Усяго не напішацца. Ды і чуюся нядобра. Усё ж мусі гэ-тае дзеянне на нэрвы моцна шкодзіць. Здаецца я ўжо раз аб гэтым да Вас пісала. А мо не да Вас?

А. Ліс паведаміў мяне, што Вы ўжо дамовіліся з І. У. Са-ламевічам, што едучы у Вільню забярэце у Яго і прывязе-це мне рукапіс маіх «Успамінаў». Ведаю, што Вам вырвацца цяжка, але вось ізноў будзе аказія — у наступныя тыдні мае прыехаць А. А. Наліваеў — каб гэта з Ім дамовіцца і каб Ён гэтыя мае Успаміны прывёз? Вельмі была б удзячная, каб Вы гэтую справу наладзілі. У мае гады і з маім здароўем кожны дзень важны і я хацела б маю работу мець у дома. Як скан-тактавацца з Наліваевым? Можна праз С. М. Новіка-Пяюна, Я. Скрыгана¹⁸⁸...

Зрэшты адрас пасылаю — бяда, што ня ведаю № тэлефо-ну. А мо я да самога Наліваева напішу?

Усяго добрага!

Л. В. (подпис)

Анатолий Александрович Наліваеў.
220104 — Мінск
вул. Пятра Глебкі д. 20, кв. 19.*

ЛММБ КП 012280/2

73.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

10 чэрвеня 1982 года, Вільня

10/VI.82

Вільня.

Дарагі Уладзімір Ільч.

Дзякую за ліст і вельмі за тое, што абышлося бяз «Анто-
наўны». Якжа я гэтай формы не люблю!

Няменьш дзякую за вестку аб лісьце Зыгмунта. Ён мне
даўна-даўна ня пісаў... А таксама і Празароцкая школа¹⁸⁹
жаліцца што Ён на лісты ужо ½ году не адказывае.

Атрымаўшы Ваш ліст я зараз ім напісала, што Зыгмунт —
у кожным разе — жывы... Ён гэтай школе памагаў стварыць
музэальны куток І. Буйніцкага¹⁹⁰ і яны мелі да Яго яшчэ
нейкія пытаньні... Мо хварэў а у канцы мая палепшала? Ён
мяне у апошнім лісьце прасіў каб я Яму прыслала на дзень
нараджэньня: «кветачка са свайго агароду»... Віншуючы —
кветачку палажыла, але мо такі ліст ня дойдзе? Таму сяньня
высылаю дадатковую паштоўку.

Як добра, што З-[ыгмун]т выясьніў аканчальна і ясна
генэалёгію сваей сям'і... У гэтай, што Ён некалісь мне прыслаў
сапраўды цяжка было зразумець. Таму Г. Кісялёў¹⁹¹ аднёсся
з недаверам...

Пішу сяньня 6-ты ліст. Думаю яшчэ пару напісаць, бо вель-
мі шмат сабралася да адказу. Карыстаюся з таго, што Дачка
і Зяць у дома — тут у нас — бо як я адна — пісаць не магу...

* Адрас напісаны дагары нагамі на першай старонцы.

Нэрвуюся. Слаўка паехаў на некалькі дзён пад мора — здаец-
ца на Куршскую Касу — на будову нейкага «дому адпачын-
ку» ці што. Але узяў з сабой і работу на начныя гадзіны —
бо 25/VI мае здаваць 1-шы кандыдацкі экзамін. Каб хоць па-
шанцавала... Так працуе — па начах — бо як прыйдзе з рабо-
ты заўсёды знойдзеца нейкая спешная работа у садзе.

Каб Вы бачылі як у нас цяпер цудоўна! Яшчэ цвіце бэз
і адначасна белыя акацыі і адна лілёвая, ды іншых кветак
поўна. Сёлета вельмі ўсё багата цвіце...

Можа гэтак мяне жагнае?

Некалькі дзён было вельмі зімна, баяліся прымаразкаў,
пакрывалі загоны... Але сяньня неяк пацяплела, можа абы-
дзеца без шкоднага холаду. Вось колькі Вам часу забрала...
Усяго добрага!

да пабачанья!

Л. В. (подпіс)

Ці ня ведаеце дзе цяпер Генадзь Тумас? Чамусьці не адка-
заў на апошні ліст у якім я дала крыху інфармацыяў аб Анто-
не Грыневічу¹⁹², якія Г. Тумасу былі патрэбныя.*

ЛММБ КП 012482/1

74.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

7 ліпеня 1982 года, Вільня

7/VII.82.

Вільня.

Паважаны Уладзімір Ільч.

Уявіце сабе якая гісторыя: пераглядаючы спіскі б.[ылых]
сяброў і прыхільнікаў пчаларскага Т-[аварыст]ва «Пчала»¹⁹³
гляджу і — чытаю: «выслана паведамленьне аб агульным схо-
дзе «Пчала» — Яну Тарчэўскаму¹⁹⁴! Дзейным сябрам ён відаць

* На першай старонцы дагары нагамі.

ня быў, бо я бы помніла, але ўсёж відаць «Пчалой» цікавіўся і хіба пісаў бы свой адрас прыслаў. А я тады і не спадзявалася з кім маю дачыненне. Цікава, ці Ён сам што-небудзь помніць? Ці пісаў Ён Вам пасья сустрэчы з З. Абрамовічам?

Усяго добрага!

Што у Вас чуваць.

Я чуюся дрэнна і на лепшае не маю надзеі.

Л. В. (подпіс)

ЛММБ КП 012236/02

75.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

23 лютага 1984 года, Вільня

23/II.84

Вільня.

Дарагі Уладзімір Ільч.

Як гэта выйшла, што Ваш ліст пісаны 7/II. я атрымала аж 20/II.? Ён мусі недзе там доўга пралежаў ня высланы?

Ну, але дайшоў і то добра, бо цяпер вельмі шмат лістоў гіне...

Нічога проціў ня маю каб Вы мне копіі такіх лістоў прысылалі бо і мне цікава іх прачытаць. А я «пачатак» такога архіву «Р.[однага] Слова» — маю, бо захавала ўсе сцэнарыі якія Вы мне некалісь прысылалі і маю ліст с.п. др. Марцінчыка з меркаваньня аб Р.[одным] Слове.

Я-то захавваю. Але як будзе пасья мяне то ня ведаю... Чуюся дрэнна і што-раз горш. Дзівіцца няма чаго — такая глыбокая старасьць...

Дачка мая не мае здароўя, каб ўсім цікавіцца, мае шмат сваіх праблемаў...

Слаўка? Радые-электронік-навуковец — пры гэтым завочны аспірант — з Яго хапае. А Зяць? Хто ведае... Добры беларус, гэта факт, але мае свае глыбока асабістыя погляды і ставіць іх вышэй ўсяго...

Я і за свае асабістыя архівы ня зусім спакойная... як яны будуць захаваныя і выкарыстаныя... А частку лістоў выключна асабістых прыйдзецца хіба спаліць. Так радзіць Слаўка.

Але пакуль што — прысылайце... Я зраблю ўсё каб іх забязпечыць.

Што да Алесі, то, калі ласка не турбуйцеся. Ужо наша перапіска ўзнавілася і акуратна трывае. Алеся доўга ня пісала, бо была у брата Юркі у Армавіры пры хворай Яго жонцы. У яе быў «перадінфарктны» стан. Пакуль што паправілася... Пасья яны там (Алеся, Яе дачка і ўнукі) перахварэлі грыпам.

Якраз цяпер буду да Яе пісаць — адказываць на Яе апошні ліст. Запытаюся і аб лісты Ванды... Толькі'ж я ня думаю каб Алеся захацела з імі разстацца... Яна вельмі па матцы тужыць, то хіба і кожная памятка Ёй дарагая.

Год таму я прасіла Д. Чаркасаву¹⁹⁵, каб высылала Алесі «Голас Радзімы». Алеся вельмі рада з газэты — піша, што чытаюць ўсё сям'ёй, а Яе малодшы унук Сярожа падшывае ўсе нумары каб нічога ня згубілася...

Добра, што хоць крыху беларускае слова да іх даходзіць і што яны яго цэняць... ды стараюцца разумець.

Але на гэты раз хопіць. Вельмі баліць галава... Не забывайце, пішыце...

Усяго найлепшага!

шчыра зычлівая З. В. (подпіс)

Ад маіх — прывітаньне.

ЛММБ КП 012483/1

76.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

20 лютага 1985 года, Вільня (паштоўка)

Дарагі Уладзімір Ільч.

Дзякую за павіншаваньне з выхадам кніжкі. Ня вельмі я рада, бо там шмат прапушчана, не вайшло з таго, што

мелася увайсьці. І іншыя недахопы ёсьць, але што рабіць? Ня было у «Юнацтве»¹⁹⁶ нікога, хто бы арыентаваўся. Але вось чым магу пахваліцца — збіраюцца выдаць кніжкай і тое са ўспамінаў, што «можна» і ўсё іншае, нават пераклады, якія у мяне даўна, даўна ляжаць. Займаецца гэтым Я. Саламевіч. А гэта надзейна...

Ня разумею што Вы маглі аба мне ўспомніць у сувязі з рэвалюц.[ыяй] 1905 году? Мне тады было 13 гадоў і я жыла з Бацькамі у Луцку на Валыні. А што «пакажаце» мой «Батан.[ічны] слоўнік»¹⁹⁷ — загадзя дзякую. Шкада, што крыху спознена, бо гэта летась у 1984 г. мінула 60 гадоў ад яго выхаду. Гэтую дату адзначыў у сябе і інстыт.[уцкі] праф.[есар] Янкоўскі.

Усяго Вам добрага! у жыцьці і ў працы.

шчыра зычлівая *З. Верас (подпіс)*

20/II.85 г.

Вільня.

ЛММБ КП 012480/1

77.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

21 красавіка 1986 года, Вільня

21/IV.86.

Вільня.

Дарагі Уладзімір Ільвіч.

Некалькі дзён таму бачыліся, а я Вам ужо пішу... Справа у тым, што мы з Вамі абое безгаловыя. Забыліся аб Вашым здымку століка-кансолі... Другое я забылася Вас запытацца ці Вы атрымалі мой ліст, у якім я прасіла Вас пазнаёміць пісьменьніка Алеся Асташонка аб маіх меркаваньнях наконт тых «легендаў», якія паўсталі вокал імяні М. Багдановіча... Можна і сама ўсё яму напісала, але мне гэта рабіць, як бачылі, ужо цяжкавата...

Пісала А. Асташонку, прапанавала прыехаць. Адказу не маю... Ня дзіўлюся цяпер там у Вас такі напружаны час — З'езд пісьменьнікаў і г.д.

Неяк удалося Вам прыехаць з экіпай у добры час... добрую пагоду. Ад наступнага дня надвор'е зусім папсавалася — хмарна, вецяра, то дождж то — сьнег... А гэта ўсё зусім мяне «разклеіла». Вельмі дрэнна чуюся. Стараюся хоць на сабраўшыся лісты адказаць па пару слоў. Ідзе цяжка...

Вельмі удзячная Вам і Віталю Уладзіміравічу за кніжку: «Кніга Беларусі»¹⁹⁸. Некалькі пазычыў пералічаных там маю: «Мятавыя лісткі», ліст Шафнагеля¹⁹⁹, Г. Бэтто²⁰⁰ «Пчаліна жывёлка малая», «Колас Бел.[арускай] Нівы».

І што цікава — успомняны на ст. 214 — Банчкоўскі Д. «Karotkaje wujaśnieńnie abraდაй...» быў маім выкладчыкам рэлігіі у Кіеўскай школе у 1904 г. На гэтай самай 214 ст. № 31 «Baudouin de Courtenay»²⁰¹ — Pieśnie białoruskie» з Сакольшчыны. Песьня: «Эй пайду я на край луга» — ці ня «Ой пайду я лугам, лугам» і г.д. якую я сама запісала і словы і мэлёдыю ведаю... Прыемна спаткацца з тым, што ведала, запісвала, у якжа далёкай маладосьці. Хопіць... Ня буду Вас змушаць чытаць мае каракулі...

Усяго добрага!

шчыра *Л. В. (подпіс)*.

Пішыце хоць ад часу да часу.

Чуюся вельмі пакрыўджанай, што з Гродна ня прыслалі мне кніжкі «Краю мой Нёман». Я'ж спэцыяльна для іх «Старое Гродна»²⁰² пісала... І можа там не пажыванне так як у «Г.Родзімы». Перадайце калі ласка картку Вашаму паважанаму рэжысэру. Прыкра мне, што я на Яго пытаньне не адказала адразу...

Л. В. (подпіс)

ЛММБ КП 012279/3

78.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

26 мая 1987 года, Вільня

26/V.87.

Вільня.

Дарагі Уладзімір Ільіч.

Надакучылі гэтыя «шаноўныя» — а «дарагі» крыху цяплей будзе... А як гэтае цяпло старому чалавеку патрэбнае. Хіба нікому не паслала я так шмат «увагаў» вестак аб шматлікіх «легендах» — якія спляліся увакол асобы Максіма Багдановіча як Вам. У «творы» Барыса Мікуліча, і нейкага Антонава і ўспаміны (ці лепш байкі...) малодшых дачок²⁰³ Альб.[ерта] Паўловіча²⁰⁴ і нарэшце цяпер тое, што Вы мне прыслалі кніжачку²⁰⁵ Рыгора Бярозкіна²⁰⁶... Не гаворачы ўжо аб Бядуліным «Страцім-лебядзі». З якім страхам думаю аб будучым «Энцыклёп.[едычным] даведніку»²⁰⁷... Што работа над ім ужо пачатая ведаю. Ня ведаю толькі ці Іван Уладзіміравіч адзін над ім працуе ці хто Яму дапамагае...

Паважныя і патрэбныя працы Іван.[а] Уладзіміравіча — адбіваюцца на маёй скуру, бо Ён аніяк не зьбярэцца прыехаць... А столькі набралася меньшых і большых справаў, пытанняў... праблемаў. А час ідзе... «Мой» час мінае хутчэй чым час людзей маладых і у сярэднім веку.

Але — даю адказы на Вашыя пытаньні.

1). Ехала у Карпілаўку нас трое: Багдан.[овіч], я і фурман... Нават дзяцей на гэты раз я не вязла. Мой «абразок» — «У Карпілаўку» я дала, у 1984 г., у Літэратурны Музей М. Багдановіча. Маю спраку — акт прыняцця...

З У. Галубком ездзіла шмат раней — яшчэ было зусім цёпла... усё зялёнае... Я тады вязла аж 5-ра дзяцей — 2-е зусім малых... Вось Галубок ахвяраваўся мне памагчы. Тады Ён накінуў алавіком на куску паперы выгляд горкі пры павароце у Карпілаўскі дом. Зрабіў рысунак «на чыста» толькі

14/XI.1916 г. Арыгінал я дала у Музей Багдановіча... Маю 2 фотакопіі. Адну пасылаю Вам, на памятку.

Прыехалі у Карпілаўку мы позна. Дзеці ўжо спалі. Мы выпілі гарбату, закусілі у сталовым пакоі, на лева ад уваходу. І Максім Б.[агдановіч] лёг адпачываць. А мы з Вандай яшчэ доўга сядзелі — радзіліся, бо на наступны дзень меліся прыехаць фурманкі каб перавязьці дзяцей у Ратамку. Я асталася каб памагчы Вандзе... М. Б.[агдановіч] варочаўся у Менск — адзін. Максім раніцай пасьнедаў і тады змог крыху пабыць-пагаварыць з дзяцьмі, на панадворку перад домам... На жаль я пры гэтым ня была... Столькі было работ каля дзяцей малых... мылі іх, купалі, надзевалі у ва ўсе чыстае. Усё рабілі самі, са старэйшымі дзяўчынкамі... У нас ніякіх «нянячак» ня было.

Ня доўга Макс.[ім] Б.[агдановіч] змог пабыць з дзяцьмі. Фурман які таксама начаваў (фурманка была з «Саюзу Гарадоў»²⁰⁸), хацеў хутчэй ехаць.

Наагул ня вельмі гэтая паездка М. Б.[агдановіч]чу удалася. Перад выяздам дзяцей з Карпілаўкі у Ратамку, быў хаос, і дзеці чуліся разгуленыя і неспакойныя...

— Ці хто нас спаткаў як мы у вечары прыехалі? Зусім ня помню... Але хіба што спаткалі... але ня дзеці... Яны ўжо спалі. А мо і ня спалі? Але былі у ложках.

Шалёныя ветры і зімна. Учора было сонца але холад думалі, што у ночы быдзе прымаразак бо так дэкляравалі сноптыкі. Але ня было...

Ня ведаю ці мой адказ Вас задавоільць... Але — як змаглася. Чуюся нядобра, слаба.

Але каб узніклі яшчэ якія пытаньні — пытайцеся, пішыце.

Прыпомніла яшчэ адну справу. Атрымала я ліст ад «падобы» пісьменьніка — Леаніда Зубарава²⁰⁹. Ці ведаеце такога? Ён напісаў — як паведамляе кніжку пра М. Багдановіча. Алег Лойка зрабіў Яму увагу, што Ён ні словам ня ўспомніў аб найлепшым сябры Максіма — Аркадзю Смолічу. Падобна цяпер цензура на гэта пазваляе...

Пачалі, відаць, шукаць аб А. Смолічу — вестак. Ніхто нічога ня ведае... Ну, як «трывога то да Бога». І цяпер так — зьвярнуліся да мяне... Я маю і здымкі і біяграфію і бібліягра[фію] Яго працаў і шмат лістоў. Адказала Л. З.[убараву] — што ўсё гэта маю, але пісаць аб усім не маю магчымасці. Атрымала другі ліст што — пісьменнік мае сваю машыну і прыедзе... Едзе — дагэтуль... Яшчэ ня так шмат часу прайшло, але баюся каб ня прышлося легчы... бо чуюся сапраўды дрэнна...

Усяго найлепшага! Пішыце... сардэчна зычлівая

Л. В. (подніс)

ЛММБ КП 012285

79.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

Без даты, Вільня

Разважаньні над «Карпілаўкай».

Ведаеце, Уладзімір Ільіч, чытаю Ваш нарыс стараюся прыпомніць можа што забытае, незауважанае і не магу нічога зразумець.

Калі у Карпілаўцы быў парк, рэдкія дрэвы, альтанкі — чаму гэтага нікому з нас прыяжджаючых не паказывалі? Дзе гэта ўсё было?

Калі быў сад на 4 гэктары — тож гэта багацтва! Чаму ніхто з нас яго не бачыў, як і не бачыў ні разу якіх-небудзь фруктаў? Мыж прыяжджалі у восені... Паўтару — вялікі сад гэта багацтва — а у іх была — бяда... Бяда кідалася у вочы.

Сын, Лявон — быццам гаспадарыў — з чым? У іх не было каня, не было каровы... Ці было якое свае ворыва? Калі так, то чаму не прадавалі для прытулковых дзяцей свайго — усёж заробак, а ўсё што дзецям было трэба куплялася у селянаў?

Маю лісты Ванды з тых часоў. Піша мне у Менск. «Людачка, старайцеся аб грошы хоць рб. 200. Я усюды нарабіла даўгоў — ўсё у доўг бяру... людзі чакаць ужо не хочуць на

грошы... Некаторыя не вераць, што аддам...» Мы у Камітэце рабілі што маглі каб грошы даставаць у пару, але ці дзяржаўныя арганізацыі сьпяшаліся даваць абяцаныя субсыды?

Вы пішаце што Ядвігін Ш. садзіў уздоўж дарог дэкаратыўныя кусты і дрэвы? Дзе? Я таму і помню куст [абарваны вугалок ліста] ружы — што ён быў — адзінай дэкарацыяй.

А можа гэта ўсё было з іншага боку? Але дзе? Вы прыводзячы мне словы пішаце: «з вэранды сходзі вялі у вялікі сад...» Не, там быў маленькі садок на узгорку. Відаць, малады, недаўна пасаджаны... Тоненькія дрэўцы зусім не даглежаныя.

Мне ўсё гэта кідалася ў вочы з дзёвух прычын.

1/ Я некалькі месяцаў таму (4 месяцы) скончыла курсы садаўніцтва і агародніцтва (таксама дэндралёгіі — навука аб дрэвах дзікіх і дэкаратыўных) і на ўсё глядзела вокам фахоўца.

2/ Мела магчымасць рабіць параўнаньні, бо доўга жыла у свайго Дзеда у Сакольшчыне²¹⁰, дзе ён меў маленькі фальварак, усяго 35 дзесяцін... А якая была гаспадарка! 2 пары коней, 10 кароў, машыны (жнівярка, цынтрафуга для малака і г.д.). Сад — 300 дрэў — уласна ручна выгадаваных, пасека...

Мы езьдзілі у касьцёл за 3 вярсты парай коняў, а Ванда Л.[явіцкая] апісывае (ліст маю) як Яна у Радашкавічы ў касьцёл 20 вёрст у адзін бок хадзіла пехатой! Чаму?

Вы да майго апісаньня дому дадалі «...увесь у зеляніне, у кветках...». Я гэтага не пісала, бо каля дому было пуста, нятульна. На маю увагу, чаму не садзяць кветак? Ванда адказала: «німа каму глупствамі займацца». Яна нават крыху пасьмяялася з мяне кажучы: «адзін мае здольнасці да агародніцтва, а другі да літэратуры».

Я гэта ўсё пішу не таму, каб Вы у сваім нарысе нешта мянялі бо раз напісалі значыцца Вам так расказывалі. Мо так і было, а да 1916 г. — зьмянілася? Таму я бачыла інакш і іншае?

Толькі што атрымала Ваш ліст. Дзякую. Учора напісала крыху «Разважаньняў аб Карпілаўцы». Сягодня яшчэ што дадам і вышлю.

Аб рысунках пісаць нічога не буду. Прыедзеце аб'ясню, будзе лягчэй зразумець.

У разважаньнях (учарашніх) я пытаюся, чаму некаторыя дэталі паданыя Вамі не згаджаюцца са словамі Ванды. Цяпер разумею. Вы апіраліся на Яе ўспаміны друкаванья у 1922 г., а я на тые, што у зборніку «Ядвігін Ш.». Значыцца ў яе факты разыходзяцца...

Вы пішаце, што дрэвы маглі быць яшчэ маленькія і я іх проста не заўважыла. Магчыма. Але і дзіўна. Калі Ядвігін узяўся садзіць дрэвы і сад адразу, як асеў у Карпілаўцы, г. зн. меньш-больш у 1900 г. то як да 1916 г. маглі не вырасьці? Тады ўжо і сад павінен быў радзіць.

Вось мо Вы сапраўды туды паедзеце, на мейсцы даведайдзецеся дзе што было тады і мне скажаце, калі дачакаю. Бо ўсё ж гэта вельмі цікава. Няўжо я так не помню? Хіба — не. Бо помню, што я нераз сваей Маме расказывала і абуралася як можна так гаспадарыць? так марнаваць зямлю... Для мяне зямля, гаспадарка была заўсёды нечым вельмі важным, важнейшым чым што іншае. Гэта была ва мне спадчына па дзядках і пра-дзедках, хоць лёс мяне скіраваў на іншыя дарогі.

— Дзівіцеся, скуль «я» на выстаўцы? У мянеж мастакі былі, а і ад П. Сергіевіча ведалі, што Ён мяне маляваў. А. П. Сергіевіч, як намаляваў адразу папярэдзіў: «будзе мая выстаўка партрэт вазьму». Вось я і змушаная была яго даць хоць не скажу каб ён мне падабаўся.

Пішаця пра нейкую кніжку Л. Пракопчыка²¹¹... У якой яна мове? Сам-жа Пракопчык бел.[арускай] мовы не ведае... А можа за апошні час навучыўся. Ён у мяне раз быў і раз пісаў — па расейску...

За верш студэнта — дзякую. І гэты прыгожы. «Нашы» так не напішуць... Зараз бы пачулі, што у вершах німа савецкага патрыятызму і г. д.

Ну хопіць. Цяжка Вам будзе чытаць. А у мяне як на бяду «спісалася» уся папера. Заўтра прынясуць лепшай.

Усяго найлепшага! Штож гэта Вы задумалі хварэць? Быццам вясна?

Проста здзек такая вясна... Раніцай па -6°, а днём вышэй +3 не падымаецца...

Не хварэйце і прыяжджайце.

Л. В. (подпіс)

Пакуль гэты ліст дойдзе атрымаецца напэўна мой папярэдні.

ЛММБ КП 012240

80.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

Без даты²¹², Вільня

Яшчэ дадаю. Той доўга шуканы ліст знайшоўся. Але паце-ха з яго малая. Датаў німа? апрача году сьмерці жонкі²¹³ Ядвігіна.

Кладу здымак рысунку Галубка. Выйшаў вельмі добра.

У Галубок падпісаў дату: 14/XI.16.

Гэта дзень калі Ён малюнак мне прынёс. А нашкіцаваны ён быў недзе у пачатку кастрычніка. Было цёпла, дрэвы зялёныя...

Цяпер хіба ўсё!

Л. В. (подпіс)

Калі артыкул аб Ядвігіну будзе надрукаваны, прышліце мне, калі ласка, 2 экзэмпляры. Хачу паслаць Унучцы Ядвігіна²¹⁴. Дадам і здымак. Унучка, Унук і другая Унучка са сваімі дзяцьмі і унукамі жывуць блізка сябе. Напэўна супольна працываюць.

ЛММБ КП 012241

81.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — У. І. Содалю

Без даты, Вільня

Яшчэ крыху...

Дзякую за вестку, што у Ратамку прыяжджала дачка Льва Талстога, а ня сястра. Папраўку гэтую ўнясу ў свае рукапісныя ўспаміны...

І ведаеце што? Я'б на Вашым мейсцы ня прыпамінала, што ёсць «ўспаміны» аб Максіме Б-[агданові]чу — З. Бядулі. Гэта «Страцім лебедзь»? Так? Ня ведаю ці Вам вядома, што я аб гэтых «ўспамінах» — думаю...

Гэтаж суцэльная брахня — выбачайце за грубае слова — але інакш гэтага назваць нельга. Там ні слова праўды ад пачатку да канца. Маю напісана чорна па белым цэлае «выясьнененьне» і плян кватэры Бядулі. Перапісываць ўсё, каб паслаць Вам мне за цяжка. Можа ўсё-ж прыедзеце? прачытаеце... І на пляне пакажу, калі я яго не аддала А. Наліваеву. Але сяк-так змагу абрысаваць.

А ужо з гэтых Бядуліных ўспамінаў нейкі гора-мастак скарыстаў — намаляваў Максіма абкручанага чырвонай коўдрай, з насоўкай у руках, пад апекай самога Бядулі... Рэпрадукцыя была у «Маладосьці», а арыгінал мусі і цяпер трымаюць у музэі М. Багдановіча.

Якаяж гэта абраза Максіма... Ён да апошняй мінуцы у найцяжэйшы час не пазваляў сабе паказываць сваей хваробы, слабасьці... Для Яго найгоршай крыўдай было прыпомніць, што Ён хворы, што Ён — не як усе... меньш-больш Яго равесьнікі...

Ванда пісала, што Яго шкадавала ўсё жыцьцё... А хто ж не шкадаваў? Усе хто ведаў і тыя, што асабіста ня ведалі. А. Смоліч на Яго памятку сына назваў Максімам²¹⁵... Толькі па віне Маці (жонка См.[оліча]) ўся сям'я — зрушчылася.

Вы пішыце, што увесь час злучала і праца грамадская і спатканьні у «Бел.[арускай] Хатцы».

Вось тут пытаньне — калі?

Ванда пішучы (на маю просьбу) сваю аўтабіяграфію у 1966-7 г. — падае такія даты. «Летам 1916 г. жыла у Бацькавым доме у Карпілаўцы і працавала як апякунка і вучыцелька дзяцей бел.[арускага] пры[тулку] і г.д., у восені 1916 г. разам з дзяцьмі выехала у Ратамку дзе з імі працавала да вясны 1917 г.».

Падаю Вам ўспаміны, факты, даты. Разважайце самі...

Ага! Таму Вандзя піша: «Людэчка, дзякуй, што напісала аб М. Б[агдановіч]у»,... бо я Ёй у лістах апісывала дакладна, як жылі, што рабілі ў «Бел.[арускай] Хатцы» падчас як быў з намі Максім. А усёж нам з Вамі варта хоць разок яшчэ пабачыцца...

Усяго добрага.

З. Верас (подпіс)

Артыкул М.Багдановіча знайшла! І ляжаў перад самым носам... А колькі нэрваў страціла...

Загалавак: «З нашага жыцьця».

Друкаваўся у газ.[еце] «Дзянніца»²¹⁶ № 4, 27 лістапада 1915 г. (ці 16 году?) Пецярбург.

Але той лічбы 150 дзяцей і тут німа... Гэта яшчэ у нечым іншым.

Тут аб ёлцы ёсьць — 50 дзяцей... І гэта замала...

ЛММБ КП 012288

ДАДАТАК

82.

Г. А. і Л. А. Луцкевічы — У. І. Содалю

29 снежня 1977 года, Вільня

Вільня, 22 кастрычніка 1989 г.

Паважаны сябра Уладзімір!

Вашу пісульку да Людвікі Антонаўны мы атрымалі. Дзякуем, што яе не забываеце. Сапраўды вельмі шкада, што з ёю ужо нельга ліставацца. Стан яе здароўя ўсцяж пагаршаецца, чытаць і пісаць яна ўжо не можа, часам нават цяжка ёй вытлумачыць ад каго атрыманы ліст.

Як будзеце ў Вільні, дык пастарайцеся зазірнуць да яе хоць на гадзінку. Яна вельмі цяжка перажывае сваю вымушаную бяздзейнасць. Затое яе вельмі падтрымлівае свядомасць, што некаторыя яе яшчэ памятаюць.

З шчырым прывітаннем і пашанаю

Галіна і Лявон

ЛММБ КП 012442/1

83.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — невядомай асобе²¹⁷

21 красавіка 1986 года, Вільня

21/IV.86.

Вільня.

Паважаны Уладзімір Васільевіч.

Прыкра мне, што я адразу не адказала на Ваше пытаньне аб М.Багдановічы...

Аб фільме: «Я не самотны»²¹⁸ — я нават і ня чула... Няужо у прэсе аб ім нічога ня было? Чытаю ўсё здаецца уважна. А Менскіх фільмаў мы тут у Вільні не бачым... Калі і дадуць што у тэлебачаньні (вельмі рэдка...) то у самыя раньнія гадзіны — раніцай, калі мала хто каля тэлевізара сядзіць. Толькі «Песьняроў» пару разоў давалі у вечары.

Аб М. Багдановічу я пісала у сваіх успамінах «5 месяцаў у Менску». Друкаваліся ў «Літэратуры і Мастацтве» (год і № ведае І. У. Саламевіч)... І цяпер успамінаю Яго часта, як Чалавека надзвычайна сьціплага, для ўсіх дабразычлівага, прыязнага, выключна справядлівага. Але і вельмі нэрвовага, гарачага... Мы ўсе так стараліся нічым не нэрваваць... Нічым ня ўспамінаць, што Ён хворы, бо вельмі гэтага ня любіў... Стараўся быць — «як усе...». Пісаць, успамінаць можна шмат, але на гэтым скончу...

Усяго добрага!

Вялікага плёну у далейшай Вашай працы зычу!

Л. Войцікава (Зоська Верас)

ЛММБ КП 012279/2

84.

Л. А. Сівіцкая-Войцік — Ю. І. Бібіла²¹⁹

27 чэрвеня 1969 года, Вільня

27/IV 69 г.

Паважаная Таварышка.

Доўга не адказвала я на Ваш ліст. Шмат думала, перадумала, шмат з кім гаварыла-радзілася. І вось пішу.

Да сваіх успамінаў не маю чаго дадаць — ані адняць. І перарабляць іх не маю намеру. Бядуліна пісаніна не мае на іх абсалютна ніякага ўплыву. Я іх пісала шчыра. Пісала ўсё, што

асталося ў мяне у памяці і у душы. Мне не трэба было ні падымаць свайго аўторытэту ні набіваць сабе цану... Пры там я не пісала іх да друку! Яны надрукаваныя без майго ведама, ды так сумленна, што ні адно слова не было зьменена — ніхто іх ня рэдагаваў!..

Гісторыя ўспамінаў такая. У лістападзе 1966 году я атрымала ад Алега Антонавіча Л-[ой]кі Яго кніжку «Максім Багдановіч» і у хуткім часе ліст с просьбай расказаць Яму, што я помню аб М.[аксіме] Б.[агдановічы]. Тады я напісала гэтыя ўспаміны і паслала Яму, а гэты самы тэкст унясла у свой сшытак «ўспамінаў» на належнае мейсца. Вясной 1967 г. мяне папрасілі супрацоўнікі Энцыклапедыі напісаць сваю падрабязную аўтабіяграфію, зазначаючы, што прыедуць па Яе асабіста. Прыехалі (Янка Сала-[ме]віч і Алег Л-[ой]ка) 4/VIII 1967 г. З аўтабіяграфіі даведаліся, што 30 верасня 1967 г. я каньчаю 75 гадоў. Захацелі зрабіць мне неспадзянку і далі у друк «5 месяцаў з жыцця М. Б.-[агдановіча]». Надрукаваныя 29 верасня 1967. «Літаратура і Мастацтва» № 77 (2231).

Значыцца шмат раней чым зьбіраліся матэрыялы да «Альбома»²²⁰. У тракце збору матэрыялаў Вы мяне пыталіся аб некаторыя дэталі, я атказывала, не ведаючы нават чым гэтыя пытаньні вызваны. Вы раіце «палемізаваць з Бяд.[улем]». Якая тут можа быць палеміка? Аб'ясьняць яго брахню? каб ізноў раздразніць гусей с Бяд.[улінага] панадворка? Мне ужо хопіць! Ды калі — Зборнік ўспамінаў — кніжка то тут на палеміку не мейсца. Каб у яго пісаніне былі толькі «памылкі» тады яшчэ с'як-так. Але у Яго німа ні слова праўды.

Мы з мамай у тую пару у яго не жылі, а у канцы 1917 г. у тым самым вялікім пакоі дзе фактычна раней жыў М.[аксім] Багд.[ановіч] апісаны Бяд.[улем] пакойчык, які ён шумна называў «сталовай» ня мог фізычна змясьціць іх дваіх, бо і Бяд.[уля] сталага ложка там ня меў — не было мейсца! Маўчыць Бяд.[уля] аб тым, што там былі яшчэ 3-е дзьверы — у кухню. Сёстры Бяд.[улі] увесь час хадзілі туды-сюды. Значыцца Багд.[ановіч] жыў як на вуліцы? Галоўнае, што у гэ-

тай ўсей фантазыі не гаворыцца нічога аб Максіме! Бяд.[уля] гаворыць толькі аб сабе: сваёй самаахвярнасьці і каб гэта падмацаваць ўводзіць дыялёгі з Маею Маткай (якая жыла за некалькі вуліцаў адтуль) і бароніць Максіма. Спрытна? Трэба яшчэ каб энтузіясты Максіма сумленна падумалі 1/ ці Бяд. сапраўды жыў у адным цесным пакойчыку з хворым? 2/ Як у гэтай вэрсыі выглядае Максім? Ён чалавек высокакультурны, чуткі, згадзіўся б жыць са здаровым чалавекам у цеснаце? каб заразіць яго? Трэбаж у канцы разумець і шанаваць Максіма, не распаўсюджываць на Яго такі «паклёп». Ды зьлітуйцеся, на што гэта было патрэбнае і чаму? Памешканьняў не хапала? Пакой — вялікі, з 3 вокнамі, з асобным ходам-ганкам быў наняты прыяцелямі Максіма задоўга да Яго прыезду... Той самы пакой у якім Бяд.[уля] ласкава памясьціў нас з Мамай на цэлы год раней чым мы фактычна туды перабраліся.

Мы думалі наняць для М. Б.[агдановіча] пакой на Старажоўцы у Русецкіх. Яны мелі 2 дамкі ў вялікім садзе. У адным жылі самі, другі быў пусты. Чыстыя, сьветлыя пакоі і гаспадыня добрая, руплівая жанчына. Але ня выйшла бо далёка ад цэнтру, ад «Бел.[арускай] Хаткі».

Ага яшчэ адно: Бяд.[уля] піша М.Б.[агдановіч] «меў сваю пасуду» — Можна падумаць, што М.[аксім] нікуды не выходзіў (апрача працы) можа сам сабе варыў? бо Сёстры Бяд.[улі] абедалі ў сталаўцы «Бел.[аруская] Хатка» (Захараўская 18) і нават хоць не працавалі ў Камітэце, мелі зьніжку: плацілі 10 руб. у месяц — так, як і ўсе Камітэцкія.

У лістах трудна ўсю драбязу выясьніць. У гутарцы адно вынікае з другога. Каліб грамадзянка Н. Ватацы захацела са мной дакладна аб ўсім пагутарыць, калі ласка, рада буду Яе ў сябе пабачыць.

Каліб я была крышачку маладзейшая, а галоўнае, здаравейшая, то і сама сабралася у Менск. Выясьніць ўсё, ўсё, усе дэталі, каб навакол с.п. Максіма ня было ніякіх зачэпак, ніякіх неяснасьцяў.

Не ўяўляю сабе, каб дзэве такія супярэчныя работы аб М. Б.[агдановічы] маглі знайсціся у аднэй кніжцы. Гэта

можа у чытачоў выклікаць шмат непаразуменьняў. Калі Бяд.[уля] такі неабходны, то можа з маіх ўспамінаў лепш зрэзыгнаваць?

Што тычыцца лістоў Ванды Л.[явіцкай] маю той аб якім Вам пісала і яшчэ другі у якім Яна піша паміж іншым: «У «Бел.[арускай] Хатцы» дзе увесь вольны час праводзіў М.Багд.[ановіч] і дзе жыў Алесь Гарун, трэба былоб павесіць нейкую мэмар.[ыяльную] дошку у Іх памяць... але там і дому німа». (Можа цытую не зусім даслоўна, але сэнс той.)

Мае фатааматары здымкаў ня робяць, бо апарат папсаваны, але Гэн.[адзь] Кісялёў ахвяраваўся, калі трэба фатакопіі зробіць у сябе, у архіве. Толькі, што я пісаць нічога не змагу. Гэты ліст пішу з вялікімі перарывамі. Чуюся зусім блага. Не страўнік, а сэрца. Баліць і сэрца, і галава, шыя. Пухнуць ногі, калені як падушкі. Учора было так дрэнна — думала, ночы не перажыву. Сягодня неяк дзень прайшоў, а што заўтра — цяжка сказаць. А як Вы маецеся?

Цалую Вас.

Л.В. (подпіс)

гр. Ватацы — прывітаньне.

ЛММБ КП 012963

85.

Л.А. Сівіцкая-Войцік — Бібіла Ю.І (копія).

17 красавіка 1974 года, Вільня

Ліст Л.Войцік ад 17.IV.74

(Вільнюс, 15 (232015) прасп. Красной

Арміі, д. 180а кв. 2)

да Ю.Бібіла ў Мінск

...«Шкада, што гр. Н. Ватацы не мае да мяне «zaufania*»... Ведаю, што пыталася аб Менскія падзеі і людзей у Алесі, якой

у той час і ў Менску не было, пытаецца і Вас. А Вы ж тады жылі ў Бабруйску ды і маладзенькая.

А я праз увесь час ад верасня 1915 г. да ліпеня 1918 году была ў Менску...

Лявона Зайца-Зайцава (як ён падпісываўся) ведала вельмі добра, хоць праўда біяграфіяй Яго не цікавілася. Лявон З. прыехаў у Менск у восені 1916 г. Скончыў юрыдычны факультэт у Пецяярбургу. У Менску адразу знайшоў працу ў Земскім Саюзе у фінансавым аддзеле. Займаў даволі высокае становішча. Прыймаў удзел у працы ўсіх бел. арганізацыяў, З'ездах, Камітэтах і г.д... (калі б было трэба магу і падрабязна, але цяпер — гэта лішняе...)

Чалавек в. развіты, інтэлігентны, добра гаварыў па беларуску.

У канцы 1917 ці ў пачатку 1918 жаніўся з пляменніцай²²¹ праф. Б.Э-Шыпілы²²². А вось, што з Ім пасля сталася, які яго лёс — не ведаю.»

Пісала копію Ю.Бібіла

ЛММБ НД 004177

* Давер.

ЗНОСКІ

¹ *Пазнякоў Міхась Паўлавіч* (нар. 1951), пісьменнік, першы дырэктар Літаратурнага музея М.Багдановіча (з 1981) у Мінску.

² “*Пяць месяцаў у Менску*” — артыкул Л. А. Сівіцкай-Войцік упершыню апублікаваны ў альманаху “Белавежа” (Беласток, 1971).

³ *...прыгожа аформленага машынапісу...* — машынапіс перададзены Л.А.Сівіцкай-Войцік у фонды ЛММБ 25 лістапада 1981 года.

⁴ *Багдановіч Максім* Адамавіч (1891–1917), класік беларускай літаратуры, паэт, празаік, крытык, публіцыст, перакладчык.

⁵ “*Беларуская Хатка*” — клуб беларускай інтэлігенцыі, які дзеўнічаў у Мінску, у 1916–1920 гг., першапачаткова размяшчаўся па адрасе Захар’еўская, 18 (сёння — раён Плошчы Незалежнасці).

⁶ *Змітрок Бядуля* (сапр. Плаўнік Самуіл Яфімавіч; 1886–1941), паэт, празаік, аўтар шматлікіх твораў, прысвечаных М.Багдановічу.

⁷ *Адзін толькі аўтограф...* — запіска Максіма Багдановіча да Людвікі Сівіцкай захоўваецца ў фондах БДАМЛІМ.

⁸ *...з маім Зяцям Лявонам Антонавічам Луцкевічам...* — Луцкевіч Лявон Антонавіч (1922–1997), грамадскі і культурны дзеяч, педагог, сын А. І. Луцкевіча, зяць Л. А. Войцік.

⁹ *...Ніны Барысаўны...* — *Ватацы Ніна Барысаўна* (1908–1997), бібліяграф, даследчык жыцця і творчасці М.Багдановіча, аўтар шматлікіх публікацый і кніг, прысвечаных пісьменніку.

¹⁰ *Данута Бічэль-Загнетава* — *Бічэль-Загнетава Данута* (Данута Іванаўна; нар. 1937 г.), беларуская паэтэса, грамадскі, культурны дзеяч, арганізатар і актыўны ўдзельнік суполкі Максіма

Багдановіча, з 1982 года — загадчык Дома-музея Максіма Багдановіча ў Гродна (зараз — Літаратурны аддзел Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея).

¹¹ Бел.[арускага] Камітэту помачы ахв.[ярам]... — Беларускае таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны, дабрачынная арганізацыя, створаная для дапамогі бежанцам у часы Першай сусветнай вайны, існавала ў 1915–1920-х гг. у Вільні, мела аддзелы ў розных гарадах.

¹² Згодна з фондавай дакументацыяй, ліст адрасаваны М. П. Пазнякову, дырэктару ЛММБ, першая частка ліста адсутнічае.

¹³ *...на Малай Грыгорскай...* — вуліца Мала-Георгіеўская ў Мінску, зараз вул. Талстога.

¹⁴ *Рэдзька* Сава Іванавіч (?–?), настаўнік Мінскага чыгуначнага вучылішча, уладальнік дома, у якім жыў М.Багдановіч у Мінску, у 1916–1917 гг.

¹⁵ *Сівіцкая* Эмілія Людвікаўна (дзявоч. Садоўская; 1869–1944), маці Л. А. Сівіцкай-Войцік, прымала актыўны ўдзел у грамадскім жыцці.

¹⁶ *Ядвігін Ш.* (сапр. Антон Іванавіч Лявіцкі; 1869–1922), беларускі пісьменнік, літаратуразнавец, адзін з пачынальнікаў беларускай мастацкай прозы.

¹⁷ *Лявіцкая* Ванда Антонаўна (1895–1968), пісьменніца, педагог, дачка Ядвігіна Ш., жонка Я.Лёсіка, знаёмая М.Багдановіча.

¹⁸ *Бядулянкi* — сёстры З.Бядулі, Плаўнік Ірына Яфімаўна (1901–1976), Плаўнік Яўгенія Яфімаўна (1903–1981).

¹⁹ *... новага помніку у Ялце...* — размова пра помнік на магіле М. Багдановіча ў Ялце, новы помнік быў устаноўлены толькі ў 2003 годзе (скульптары Л. і С.Гумілеўскія).

²⁰ *...да помніка Максіма у Менску...* — помнік М.Багдановічу быў устаноўлены каля Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь у 1981 годзе (скульптар С.Вакар), перанесены ў 2008 годзе.

²¹ *...і на усе беларускія магілы...* — на могілках Росы (каля Вільні) пахавана шмат вядомых беларусаў, у тым ліку Ф. Аляхновіч, К. Каліноўскі, А. і І. Луцкевічы, Ядвігін Ш., Я. Тышкевіч і інш.

²² *Унук* — Войцік Яраслаў Дзмітрыевіч — унук Л. А. Сівіцкай-Войцік.

²³ *Сергіевіч Пётра* (Пётр Аляксандравіч; 1900–1984), жывапісец і графік, мастак-манументаліст, Заслужаны дзеяч мастацтваў Літвы.

²⁴ “Беларуская Сацыялістычная Грамада” (Грамада) — беларуская палітычная партыя, створана ў 1902 годзе.

²⁵ Згодна з фондавай дакументацыяй, “Дадатак” да ліста, адрасаванага М. П. Пазнякову, дырэктару ЛММБ.

²⁶ *Адзел Т-[аварыст]ва помачы ахвярам вайны* — Мінскі адзел Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны, дабрачынная арганізацыя, існавала ў Мінску ў 1915–1917 гг.

²⁷ *Таццянінскі камітэт* — камітэт вялікай княжны Таццяны Мікалаеўны па аказанні дапамогі пацярпелым ад вайны, створаны ў 1914 годзе.

²⁸ *Раткевіч (Радкевіч) Ядвіга* (?–1970-я), медык, малодшая сястра Апалоніі Савёнак, выхавацелька дзіцячага прытулку для дзетак-беларусаў, знаёмая М.Багдановіча пад час яго жыцця ў Мінску, у 1916–1917 гг.

²⁹ *Смоліч Аркадзь Антонавіч* (1891–1938), палітычны і культурны дзеяч, знаёмы М.Багдановіча пад час яго жыцця ў Мінску, у 1916–1917 гг.

³⁰ *Зямкевіч Рамуальд Аляксандравіч* (1881–1943 або 1944), грамадскі і палітычны дзеяч, бібліёграф, публіцыст, гісторык, калекцыянер, знаёмы М.Багдановіча пад час яго жыцця ў Мінску, у 1916–1917 гг.

³¹ “*Беларуская кнігарня*” — размяшчалася ў Мінску, па вул. Захар’еўскай, 24.

³² *Кароткая Тамара Мікалаеўна* (нар. 1957 г.), навуковы супрацоўнік, галоўны захавальнік фондаў, выконваючы абавязкі дырэктара ЛММБ.

³³ *Бяляўская Валянціна Францаўна* (нар. 1949 г.), галоўны захавальнік фондаў ЛММБ.

³⁴ *Ліс Арсень Сяргеевіч* (1934–2018), фалькларыст, літаратуразнавец, літаратар, даследчык.

³⁵ ...у альманаху “*Спадчына*”... — альманах, дзе павінны былі друкавацца ўспаміны Л. А. Сівіцкай-Войцік, рыхтаваўся ў выдавецтве “Мастацкая літаратура”, але ў свет не выйшаў.

³⁶ *Новік-Пяюн Сяргей Міхайлавіч* (1906–1994), грамадскі дзеяч, паэт, празаік.

³⁷ ...“Мушкі-зелянускі”... — паэма М.Багдановіча, упершыню апублікавана ў газеце “Наша Ніва” 7 мая 1915 года, публікавалася ў часопісе “Заранка” (рэдактар Л.Сівіцкая), кн. 3, 1927 год.

³⁸ *Наліваеў* Анатоль Аляксандравіч (нар. 1931), мастак, рэстаўратар, музыкант, першы дырэктар мінскага музея “Літаратурна-мастацкая гасцеўня імя У. Галубка”.

³⁹ *Якуб Колас* (сапр. Міцкевіч Канстанцін Міхайлавіч; 1882–1956), Народны паэт Беларусі, класік беларускай літаратуры.

⁴⁰ *Янка Купала* (сапр. Луцэвіч Іван Дамінікавіч; 1882–1942), Народны паэт Беларусі, класік беларускай літаратуры.

⁴¹ *Канстанцыя Буйло* (сапр. Калечыц Канстанцыя Антонаўна; 1893–1986), паэтэса, Заслужаны дзеяч культуры БССР (1968).

⁴² *Мядзёлка Паўліна Вінцэнтаўна* (1893–1974), артыстка, педагог, мемуарыстка.

⁴³ “*Сцежкі жыцця*”... — кніга ўспамінаў П. Мядзёлкі ўбачыла свет у 1974 годзе.

⁴⁴ ...музэі *Эл. Ажэшка*... — Дом-музей *Элізы Ажэшка* (Гродна, вул. *Элізы Ажэшка*, д. 17), дзе некаторы час жыла і памерла пісьменніца.

⁴⁵ *Ажэшка Эліза* (1841–1910), польская пісьменніца беларускага паходжання.

⁴⁶ “*Голас Радзімы*” — інфармацыйна-асветніцкая газета для беларусаў замежжа, выходзіла з 1955 года.

⁴⁷ *Багдановіч Марыя* Апанасаўна (1869–1896), маці пісьменніка *Максіма Багдановіча*.

⁴⁸ *Багдановіч Адам* Ягоравіч (1862–1940), педагог, этнограф, мемуарыст, бацька пісьменніка *Максіма Багдановіча*.

⁴⁹ “*Полымя*” — літаратурна-мастацкі і грамадска-палітычны часопіс, выдаецца з снежня 1922 года.

⁵⁰ ...*Артыкул А. Я. Мальдзіса*... — “Англіскі дзённік” *А. Мальдзіса* апублікаваны ў часопісе “Полымя” №№ 8, 12, 1985 год.

⁵¹ *Мальдзіс Адам* Іосіфавіч (1932–2022), літаратуразнавец, гісторык, пісьменнік, журналіст, доктар філалагічных навук.

⁵² *Адамаў Уладзімір* Уладзіміравіч (1875–1937?), батанік-фларыст, геабатанік, дэндралаг, адзін з першых даследчыкаў расліннасці Беларусі.

⁵³ *Максім Багдановіч адразу пасля прыезду у палове верасня 1916 г....* — дакладная дата прыезду М.Багдановіча ў Мінск невядома.

⁵⁴ *Бачыла Алесь* (Аляксандр Мікалаевіч; 1918–1983), беларускі паэт, драматург, аўтар лібрэта оперы “Зорка Венера” (1970), аўтар кнігі пра М.Багдановіча “Дарогамі Максіма”.

⁵⁵ *...свята пры помніку...* — размова пра імпрэзы, якія традыцыйна праводзяцца падчас свята паэзіі і песні каля памятных камянёў, усталяваных непадалёк ад музея М. Багдановіча “Фальварак Ракуцёўшчына”.

⁵⁶ *“Пагоня”* — верш, шэдэўр патрыятычнай лірыкі М. Багдановіча, напісаны падчас жыцця паэта ў Мінску (1916–1917 гг.).

⁵⁷ *Ляшковіч Ніна* Аляксандраўна (1912–?), у 1950–1969 бібліёграф, пазней загадчык аддзела рэдкай кнігі і картаграфіі Цэнтральнай бібліятэкі АН Літвы.

⁵⁸ *...у сваім адкрытым лісьце...* — матэрыял Н. Ватацы “Насутрач юбілею: Ліст у рэдакцыю” апублікаваны ў газеце “Літаратура і мастацтва”, 11 кастрычніка 1985 года.

⁵⁹ *“Шляхі”* — зборнік гісторыка-літаратурных артыкулаў Н. Б. Ватацы (Мінск, Мастацкая літаратура, 1986).

⁶⁰ *Скалабан Віталь Уладзіміравіч* (1947–2011), гісторык, літаратуразнавец, архівіст.

⁶¹ *Шнаркевіч Язэп Канстанцінавіч* (1888–1974), беларускі палітычны, грамадскі і культурна-асветніцкі дзеяч, педагог, мемуарыст.

⁶² *Суполка “Загляне сонца і ў наша аконца”* (арыгінальная назва “Загляне сонцэ и ў нашэ ваконцэ”), першая легальная беларуская выдавецкая суполка, існавала ў 1906–1914 (1916?) гг. у Санкт-Пецярбургу.

⁶³ *Фальскі Усевалад Сцяпанавіч* (1886/1887 — пасля 1926), грамадска-палітычны, дзяржаўны і культурны дзеяч, акцёр, адзін са стваральнікаў беларускага прафесійнага тэатра, знаёмы М.Багдановіча пад час яго жыцця ў Мінску, у 1916–1917 гг.

⁶⁴ *Уладзіслаў Галубок* (сапр. Уладзіслаў Юсіфавіч Голуб (Голубеў); 1882–1937), драматург, прэзаік, тэатральны рэжысёр, акцёр, першы народны артыст БССР, знаёмы М. Багдановіча пад час яго жыцця ў Мінску, у 1916–1917 гг.

⁶⁵ *Улашчык* Мікалай Мікалаевіч (1906–1986), гісторык, археограф, этнограф, краязнавец, літаратар, доктар гістарычных навук.

⁶⁶ *Уласаў* Аляксандр Мікітавіч (1874–1941), грамадска-палітычны і культурны дзеяч, выдавец, публіцыст, рэдактар-выдавец газеты “Наша Ніва”.

⁶⁷ *“Саха”* — часопіс сельскагаспадарчай тэматыкі, выходзіў на беларускай мове, у Вільні (красавік 1912 — кастрычнік 1913), у Мінску (лістапад 1913 — студзень 1915), рэдактар-выдавец А. М. Уласаў.

⁶⁸ *“Наша Ніва”* — грамадска-палітычная і літаратурная газета, выходзіла ў Вільні, у 1906–1915 гг.

⁶⁹ *Сівіцкі* Антон Міхайлавіч (1863–1907), бацька Л. А. Сівіцкай, вайсковец.

⁷⁰ *Чарвякоў* Аляксандр Рыгоровіч (1892–1937), дзяржаўны і палітычны дзеяч, адзін са стваральнікаў БССР.

⁷¹ *...у бібліятэку...* — размова ідзе пра першую публічную бібліятэку імя А. Пушкіна, якая пачала працаваць у Мінску, у 1900 г., з 1904 г. размяшчалася у будынку па вул. Праэбражэнскай (зараз вул. Інтэрнацыянальная, будынак захаваўся).

⁷² *Зяц* *Лявон* (Леанард Юсіфавіч; 1890–1935), палітычны і грамадскі дзеяч, дыпламат, публіцыст, мемуарыст, сябраваў з М. Багдановічам падчас яго жыцця ў Мінску, у 1916–1917 гг., аўтар успамінаў пра паэта.

⁷³ *...бел.[арускай] Вайскавай Рады...* — Цэнтральная беларуская вайсковая рада (ЦБВР) — арганізацыя, якая займалася фарміраваннем беларускага войска і каардынавала працу беларускіх вайсковых рад (1917–1918 гг.).

⁷⁴ *“Максім Багдановіч у Менску”* — брашура “Максім Багдановіч у Мінску” (аўтар М. А. Чырскі, Мінск : Польша, 1986).

⁷⁵ *“Літаратура і мастацтва”* — штотыднёвая дзяржаўная літаратурна-мастацкая і грамадска-палітычная газета Беларусі, заснаваная ў 1932 г., у Мінску.

⁷⁶ *Скірмунт* Раман Аляксандравіч (1868–1939), грамадскі і палітычны дзеяч, у 1917 г. — загадчык Мінскага губернскага харчовага камітэта, дзе працаваў М.Багдановіч, са студзеня 1917 старшыня Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны.

⁷⁷ *Маркавец Віктар Пятровіч* (1947–2013), беларускі мастак-жывапісец.

⁷⁸ *Ці перадалі Вам у Музей мае “Каласкі”...* — кніга Зоська Верас “Каласкі: вершы, апавяданні” выйшла ў Мінску, у 1985 годзе, экзэмпляр, пра які ідзе размова сёння захоўваецца ў ЛММБ.

⁷⁹ *Шыдлоўскі Вячаслаў Аляксандравіч* (1913–1997), мемуарыст, геолог, мастак.

⁸⁰ *Сабіла Эрнст* (1932–2022), беларускі пратэстанцкі рэлігійны і грамадскі дзеяч, пастар Беларускай евангельскай царквы.

⁸¹ *Бобрык Марыся* — знаёмая Л.А.Сівіцкай-Войцік, удзельніца ГГБМ, прыязджала ў Мінск у кастрычніку 1916 г., калі тут быў М.Багдановіч.

⁸² *Віленскі беларускі клуб* — створаны па ініцыятыве беларусаў Вільні вясной 1986 года, ладзіліся сустрэчы з беларускімі пісьменнікамі, гісторыкамі, выканаўцамі аўтарскай песні.

⁸³ *“Нёман”* — літаратурна-мастацкі і грамадска-публіцыстычны беларускі часопіс, які выдаецца на рускай мове ў Мінску, з 1945 г.

⁸⁴ *...твор...* — гаворка пра дакументальны твор “Повесть для себя”, напісаны ў жанры дзённікавых запісаў, надрукаваны ў часопісе “Нёман”, у 1987 годзе, №№ 3, 6, 1988 годзе, № 12.

⁸⁵ *Мікуліч Барыс Міхайлавіч* (1912–1954), пісьменнік, празаік, крытык, аўтар аповесці “Развітанне” (1959), прысвечанай М.Багдановічу.

⁸⁶ *Содаль Уладзімір Ільіч* (1937–2015), літаратуразнавец, журналіст, даследчык, краязнавец.

⁸⁷ *Дачка* — Войцік Галіна Антонаўна (замуж. Луцкевіч; 1927–2007), дачка Л. і А. Войцікаў, беларускі педагог, публіцыст, філолаг, кандыдат філалагічных навук, грамадска-культурная дзяячка.

⁸⁸ *“Белорусское возрождение”* — артыкул М. Багдановіча, упершыню апублікаваны ў часопісе “Украинская жизнь”, №№ 1–2, 1915 г., выйшаў брашурай з пазнакай “Отдельный оттиск из журнала “Украинская жизнь”, № 1–2, 1915 г.”.

⁸⁹ *“Украинская жизнь”* — літаратурна-навуковы і грамадска-палітычны часопіс выходзіў у Маскве, у 1912–1917 гг.

⁹⁰ *Мядніца* — Медны таз (разм.).

⁹¹ *Смоліч Алеся* (Аляксандра) Ігнатаўна (дзявоч. Каткоўская; 1897–1974), жонка А.Смоліча, педагог, аўтар школьных падручнікаў.

⁹² *Сурмач Ганна Іванаўна* (нар. 1947), грамадскі і культурны дзеяч, гісторык, архівіст, у 1982–1993 гг. — дырэктар Цэнтральнага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва (зараз — Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва).

⁹³ Энцыклапедыя Беларусі — Беларуска-савецкая энцыклапедыя, на беларускай мове, у 12-ці тамах, выдадзеная ў Мінску (1969–1975) выдавецтвам “Беларуская савецкая энцыклапедыя”.

⁹⁴ *Ждановіч Фларыян Паўлавіч* (1884–1937), акцёр, рэжысёр, тэатральны дзеяч, адзін з заснавальнікаў беларускага прафесійнага тэатра.

⁹⁵ *Крыўка Янка*, па ўспамінах Л. Сівіцкай-Войцік, віленчук, у часы Першай сусветнай — фельдфебель пяхоты, ініцыятар правядзення т.зв. суботнікаў у Мінску, прымаў удзел у сустрэчы Новага 1917 года, разам з М. Багдановічам і іншымі.

⁹⁶ *Русецкі В. (?-?)*, жыхар Мінска, домаўладальнік, пчаляр.

⁹⁷ *Саламевіч Іван Уладзіміравіч* (Янка Саламевіч; 1938–2012), літаратуразнавец, фалькларыст, бібліяграф, перакладчык, укладальнік энцыклапедычнага даведніка “Максім Багдановіч”.

⁹⁸ *Гасціўня Галубка* — музей, прысвечаны жыццю і творчасці кіраўніка БДТ-3, рэжысёра, акцёра, народнага артыста БССР Уладзіслава Галубка (г. Мінск).

⁹⁹ *Багдановіч Павел* Адамавіч (1901–1968), зводны брат Максіма Багдановіча, сын Аляксандры Мякоты і Адама Багдановіча, захавальнік сямейнага архіва.

¹⁰⁰ *Азуновіч Эдуард Канстанцінавіч* (1938–2020), беларускі мастак, аўтар першай мастацкай канцэпцыі ЛММБ, кіраўнік рабочай групы па стварэнні экспазіцыі.

¹⁰¹ *Збралевіч Лідзія Іванаўна* (нар. 1930), бібліяграф, з 1968 г. загадчыца аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ імя Я.Коласа АН БССР.

¹⁰² *...мой маленькі ўспамін...* — у фондах ЛММБ захоўваецца два экзэмпляры рукапіса Л. А. Сівіцкай-Войцік “У Карпілаўку”, першы паступіў у 1981 годзе ад А. А. Наліваева, другі — у 1984 годзе ад Л. А. Сівіцкай-Войцік.

¹⁰³ *Вера Тарасік* — Тарасік (замуж. Рынковіч) Вера Рыгораўна (1899–1986) настаўніца, актрыса, удзельніца Першага беларускага таварыства драмы і камедыі (1917–1920).

¹⁰⁴ *Андрэй Зязюля* (сапр. Астравіч Аляксандр Сцяпанавіч; 1878–1921), беларускі паэт, каталіцкі святар.

¹⁰⁵ *Аблажэй* Алег Іванавіч (1954–2016), беларускі мастак.

¹⁰⁶ *“Паходня”* — беларускае гісторыка-культурнае таварыства, заснаванае ў 1986 годзе, у г. Гродна як клуб па ініцыятыве прадстаўнікоў мясцовай інтэлігенцыі, займалася вывучэннем і прэзентацыяй беларускай гісторыі, беларускіх звычаяў і традыцый, музыкі, літаратуры, фальклору, беларускай мовы.

¹⁰⁷ *...гісторыя “Гродзенскага Гуртка Бел. Моладзі”* — успаміны Л. А. Сівіцкай-Войцік упершыню апублікаваны ў газеце “Студэнцкая думка”, № 2–4, 1925 г.

¹⁰⁸ *Каліноўскі Кастусь* (1838–1864), палітычны дзеяч, публіцыст, паэт, адзін з кіраўнікоў паўстання 1863–1864 гг.

¹⁰⁹ *Касцевіч* Макар Мацвеевіч (1890 — пасля 1939), пісьменнік, грамадска-палітычны дзеяч.

¹¹⁰ *Круталевіч* Вадзім Андрэевіч (1922–2006), юрыст, гісторык, сацыёлаг, доктар юрыдычных навук.

¹¹¹ *Сагановіч* Генадзь Мікалаевіч (нар. 1961), гісторык, археолаг.

¹¹² *Шантыр* Фабіян Гіляравіч (1887–1920), публіцыст, празаік, паэт, перакладчык, грамадска-палітычны дзеяч, першы муж Л. А. Сівіцкай-Войцік.

¹¹³ *Музей гісторыі Літэрат* — Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, створаны ў 1987 годзе, у Мінску.

¹¹⁴ *Марцінчык* Мікалай Міхайлавіч (1901–1980) грамадска-палітычны дзеяч у Заходняй Беларусі, актыўны дзеяч Таварыства Беларускай Школы.

¹¹⁵ *...Таварыства Бел.[арускай] Школы...* — культурна-асветніцкая арганізацыя, якая дзейнічала на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў 1921–1937 гг.

¹¹⁶ *Стральцоў* Міхась (сапр. Міхаіл Лявонавіч; 1937–1987), празаік, паэт, перакладчык і літаратуразнавец, аўтар эсэ “Загадка Багдановіча” (1968).

¹¹⁷ *“Хмары над бухтай”* — паэма А.Бачылы надрукавана ў часопісе “Полымя”, № 4, 1973 год.

¹¹⁸ *Асташонак* Алесь (Аляксандр Мікалаевіч; 1954–2004), беларускі празаік, кінасцэнарыст, перакладчык.

¹¹⁹ *...асабліва касьцёл св. Анны...* — помнік гатычнай архітэктуры ў Вільні, які бачыў М. Багдановіч і пра які напісаў верш “Касцёл Св. Анны ў Вільні”.

¹²⁰ *Кяханоўскі* Генадзь Аляксандравіч (1936–1994), гісторык, археолаг, краязнавец, фалькларыст, літаратуразнавец, аўтар нарысаў пра М.Багдановіча, кніг “У родным краі” (Мінск, 1983), “А сэрца ўсё імкне да бацькоўскага краю...” (Мінск, 1991).

¹²¹ *...удава с.п. Алеся Бачылы...* — Бачыла Яўгенія Яфрэмаўна — удава пісьменніка А.Бачылы, перадала ў фонды ЛММБ каштоўныя матэрыялы з архіву сям’і Багдановічаў.

¹²² *Чэхаў* Антон Паўлавіч (1860–1904), рускі пісьменнік.

¹²³ *...Музэі Я. Купалы...* — Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы (Мінск), дзе на пачатку свайго існавання размяшчаўся ЛММБ.

¹²⁴ *Целеш* Вячка (сапр. Вячаслаў Міхайлавіч; нар. 1938), беларускі мастак, гісторык, пісьменнік.

¹²⁵ Стэфан Баторый (1533–1586), кароль польскі, вялікі князь літоўскі.

¹²⁶ “Заранка” — ілюстраваны часопіс для дзяцей, выходзіў у Вільні ў 1927–1931 гг. пад рэдакцыяй Л.Сівіцкай-Войцік.

¹²⁷ *“Бел.[аруская] Борць”* — часопіс Беларускага кааператыўнага таварыства “Пчала”. Выдаваўся са жніўня 1934 да мая 1938 года ў Вільні на беларускай мове, рэдактар-выдавец — Л. А. Войцік.

¹²⁸ *Пратасеня* Іван Міхайлавіч (1931–2022), мастак-графік і акварэліст, аўтар мастацкіх прац “М.Багдановіч. А сэрца ўсё імкне да бацькоўскага края” (1981), “Максім Багдановіч і Зоська Верас у Мінску. 1916 год” (1981).

¹²⁹ *Белакоз* Алесь Мікалаевіч (1928–2016), грамадскі дзеяч, настаўнік, краязнаўца, стваральнік і кіраўнік Гудзевіцкага літаратурна-краязнаўчага музея.

¹³⁰ *“Работніца і сялянка”* — беларускі штомесячны грамадскі, літаратурны, мастацкі часопіс для жанчын, выходзіў з 1924

года пад рознымі назвамі, у 1946–1994 — “Работніца і сялянка”, з 1995 — “Алеся”.

¹³¹ “*Бярозка*” — беларускі штотомесячны грамадскі, літаратурны, мастацкі часопіс для дзяцей сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту, заснаваны ў 1924 годзе.

¹³² *Машара* Міхась (Міхаіл Антонавіч; 1902–1976), паэт, празаік, драматург, перакладчык, памылкова напісала прозвішча “Машера”.

¹³³ *Шантыр* Антон Фабіянавіч (1919–1976), сын Людвікі Сівіцкай і Фабіяна Шантыра, пад час Другой сусветнай вайны працаваў настаўнікам, у 1945 арыштаваны, высланы на Поўнач. Вярнуўся цяжка хворым, жыў разам з маці, быў, па сутнасці, яе сакратаром.

¹³⁴ *Дуж-Душэўская* — верагодна, Душэўская Ганна Сцяпанаўна (1893 — пасля 1940?), пісьменніца, мовазнаўца, перакладчыца, удзельнічала ў беларускім нацыянальным руху, родная сястра Клаўдзія Дуж-Душэўскага.

¹³⁵ *Багушэвіч Францішак* (Францішак Бенедыкт Казіміравіч Багушэвіч; 1840–1900), грамадскі дзеяч, паэт, празаік, публіцыст і перакладчык, класік беларускай літаратуры.

¹³⁶ *слоўнік В. Ластоўскага* — Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік (укладальнік В. Ластоўскі, Коўна, 1924).

¹³⁷ *Караткевіч* Уладзімір Сямёнавіч (1930–1983), паэт, празаік, драматург, публіцыст, перакладчык, сцэнарыст, класік беларускай літаратуры.

¹³⁸ *Войцік* Віктар Антонавіч (нар. 1947), кампазітар, Заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, нарадзіўся ў Гродна.

¹³⁹ *Войцік* Антон Іванавіч (1898–1948), публіцыст, рэдактар грамадскіх газет, другі муж Л. А. Сівіцкай-Войцік.

¹⁴⁰ *...В.Д.Марцінкевіча...* — Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч (1808–1884), празаік, паэт, драматург, класік новай беларускай літаратуры.

¹⁴¹ *Шушкевіч* Міхаіл (нар. 1933), беларускі паэт.

¹⁴² “*Колас Беларускай Нівы*” — літаратурны альманах на беларускай мове (лацінкай), выдадзены ў 1913 годзе Гродзенскім гуртком беларускай моладзі.

¹⁴³ *Караткевіч* Надзея Васілеўна (1893–1977), маці У. С. Караткевіча.

¹⁴⁴ *Янкоўскі* Фёдар Міхайлавіч (1918–1989), мовазнавец, пісьменнік, доктар філалагічных навук.

¹⁴⁵ *Лёсік* Алеся Язэпаўна (нар. 1924), дачка В. і Я. Лёсікаў, унучка Ядвігіна Ш., жыла ў пасёлку Татарка Стаўропальскага краю.

¹⁴⁶ *...дзе быў артыкул А.Мальдзіса аб 850 узгодках Гродна...* — публікацыя ў газеце “Літаратура і мастацтва” не выяўлена, артыкул А. Мальдзіса “Что говорили о городе: К 850-летию Гродно” апублікаваны ў газеце “Гродненская правда”, 28 ліпеня 1978 года.

¹⁴⁷ *Луцкевіч* Антон Іванавіч (1884–1942), палітычны і грамадскі дзеяч, публіцыст, літаратурны крытык, гісторык, мовазнаўца, выдавец, даследчык творчасці М.Багдановіча, аўтар шматлікіх артыкулаў пра пісьменніка.

¹⁴⁸ *...артыкул Юркі Голуба...* — артыкул “Хочацца гаварыць вершамі” апублікаваны ў газеце “Голас Радзімы” 23 лістапада 1978 года.

¹⁴⁹ *Голуб* Юрка (Юрый Уладзіміравіч; 1947–2020), беларускі празаік, паэт, журналіст.

¹⁵⁰ *Сардэчна дзякую за “Сьцежкамі песняра”...* — верагодна, размова пра артыкул У. Содаля “Сцежкамі песняра: да 140-годдзя з дня нараджэння Ф. Багушэвіча”, апублікаваны ў газеце “Голас Радзімы”, 5 красавіка 1979 года.

¹⁵¹ *Музей Я. Коласа* — Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа (г. Мінск).

¹⁵² *Мицкевіч* Даніла Канстанцінавіч (1914–1996), старэйшы сын Якуба Коласа, дзеяч культуры, вучоны-хімік, з 1957 г. — дырэктар, з 1980 г. — навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа.

¹⁵³ *Тумас Генадзь* (сапр. Тумас Яўген; нар. 1940), паэт, празаік, перакладчык, працаваў загадчыкам сектара Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа.

¹⁵⁴ *Тарашкевіч* Браніслаў Адамавіч — беларускі грамадска-палітычны дзеяч, мовазнавец, пісьменнік-перакладчык, аўтар першай агульнапрынятай граматыкі беларускай мовы (“Беларуская граматыка для школ”, 1918).

¹⁵⁵ *Паўлюкоўскі* Уладзіслаў (1895–1955), паэт, празаік, этнограф, краязнавец, мастак, з 1940 года супрацоўнік Беларускага

музея імя І. Луцкевіча, з 1945 да 1948 года — дырэктар Літаратурнага музея А. Пушкіна ў Вільнюсе.

¹⁵⁶ “Шлях *Моладзі*”... — маладзёжны грамадска-палітычны і літаратурна-мастацкі часопіс, выдаваўся ў 1929–1939 гг. у Вільні на беларускай мове.

¹⁵⁷ *Пецюкевіч* Марыян (Мар’ян) Язэпавіч (1904–1983), этнограф, педагог і мемуарыст, з кастрычніка 1940 г. — дырэктар Беларускага музея імя І. Луцкевіча.

¹⁵⁸ *Ніжанкоўская* Вера Андрэеўна (па першым мужы — Тарашкевіч; 1901–1998), пляменніца Уласава А.М., жыла ў Радашковічах.

¹⁵⁹ *Ніжанкоўская* Ірына Уладзіславаўна (нар. 1940 г.), дачка В. А. Ніжанкоўскай, унучатая пляменніца А. М. Уласава.

¹⁶⁰ “*Доля і хлеб*” — кніга выбраных твораў Г. Леўчыка, выйшла ў 1980 годзе (укладальнік Я. Саламевіч).

¹⁶¹ *Лойка* Алег Антонавіч (1931–2008), пісьменнік, літаратуразнавец, аўтар манаграфіі “Максім Багдановіч” (1966), сцэнара дакументальнага фільма “Максім Багдановіч”.

¹⁶² *Лабенец* Фелікс — удзельнік Гродзенскага гуртка беларускай моладзі, прымаў ўдзел у мерапрыемствах гуртка, спяваў у хоры.

¹⁶³ “*Песьня сіраты*” — верш Л. Сівіцкай надрукаваны ў газеце “Наша Ніва”, 21 красавіка 1911 года, пад псеўданімам Мірко.

¹⁶⁴ “*Вецер, ты, мой вецер*” — верш Л.Сівіцкай “Ветру” (Вецер ты мой, вецер...) надрукаваны ў газеце “Наша Ніва”, 27 лютага 1914 года, пад псеўданімам Мірко.

¹⁶⁵ *Чэрэпук* Я. — верагодна, маецца на ўвазе Чарапук Янка (1896–1957), грамадскі і палітычны дзеяч.

¹⁶⁶ *Ластаўка* Пятро (1907–1968), грамадска-культурны дзеяч Заходняй Беларусі, публіцыст.

¹⁶⁷ *Бычкоўскі* Адам (1889–1937), грамадскі і культурны дзеяч, адзін з заснавальнікаў і сустаршыня (разам з Ф. Грынкевічам) Гродзенскага гуртка беларускай моладзі.

¹⁶⁸ *Зянюк* Адольф (1895–1938), грамадскі дзеяч, уваходзіў у ГГБМ, з 1913 года — старшыня гуртка.

¹⁶⁹ *Абрамовіч* Зыгмунт Іосіфавіч (1892–1988), беларускі акцёр, адзін з вядучых акцёраў Першай беларускай трупы Ігната Буйніцкага, унук Ф. Багушэвіча.

¹⁷⁰ *Геніюш* Ларыса Антонаўна (1910–1983), беларуская паэтэса, празаік, грамадскі дзеяч.

¹⁷¹ *Панізнік* Сяргей Сцяпанавіч (нар. 1942), паэт, празаік, публіцыст, перакладчык.

¹⁷² ...*ўспаміны “Няходжанымі сьцежкамі”*... — успаміны Зыгмунта Абрамовіча былі апублікаваны ў часопісе “Полымя” № 4, 1971 год.

¹⁷³ *Касацкая* Юзя — удзельніца Гродзенскага гуртка беларускай моладзі, прымала ўдзел у мерапрыемствах гуртка, дэкламавала вершы, спявала ў хоры.

¹⁷⁴ *Краніўніцкі* Марка Лукіч (укр.: Марко Лукич Кропивницький; 1840–1910), украінскі драматург, акцёр, рэжысёр, аўтар п’ес.

¹⁷⁵ “*Ніва*” — штотыднёвая газета, якая выдаецца на беларускай мове ў Беластоку, заснавана ў 1956 годзе Беларускім грамадска-культурным таварыствам.

¹⁷⁶ *Гайдук* Мікола (1933–1998), пісьменнік, журналіст, намеснік галоўнага рэдактара тыднёвіка “Ніва” (Беласток).

¹⁷⁷ *Грынкевіч* Казімір — адзін з карэспандэнтаў Л. А. Сівіцкай-Войцік з мястэчка Новы Двор (Беласточчына).

¹⁷⁸ *Брэжнеў* Леанід Ільіч (1906–1982), партыйны і дзяржаўны дзеяч, у апошнія гады часта выступаў па паперцы.

¹⁷⁹ ...*Вы хіба 2 томніка К.А.Буйло не бачылі...* — размова пра выданне “Выбраныя творы” К.Буйло ў двух тамах (Мінск, 1981).

¹⁸⁰ “*Стары Улас*” — такі псеўданім узяў Уладзіслаў Пятровіч Сівы-Сівіцкі (1865–1939), беларускі паэт, публікаваўся ў “Нашай Ніве”.

¹⁸¹ *Артыкул Якуба Міско...* — “Таварыш “Пётр””, апублікаваны ў часопісе “Полымя”, № 2, 1982 год, прысвечаны Арэхве М.С.

¹⁸² *Міско* Якуб (Якаў) Герасімавіч (1911–1981), празаік, публіцыст, журналіст, паэт, перакладчык, крытык.

¹⁸³ *Арэхва* Мікалай Сямёнавіч (1902–1990) — дзеяч рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі, гісторык, мемуарыст.

¹⁸⁴ “*Так яно было*” — дакладная назва артыкула Я. Міско “Было яно калісьці” (часопіс “Маладосць”, № 9, 1980 год).

¹⁸⁵ ...у *Віл.[енскай] Бел.[арускай] Гімназіі...* — Віленская беларуская гімназія (1919–1944), адна з першых беларускіх сярэдніх школ ў Вільні.

¹⁸⁶ *Пяткевіч* Аляксей Міхайлавіч (1931–2022) — беларускі навуковец у галіне літаратуразнаўства і краязнаўства, педагог.

¹⁸⁷ *Забэйда-Суміцкі* Міхаіл (Міхась) Іванавіч (1900–1981), спявак (лірычны тэнор), педагог, жывіў у Празе, з’яўляўся салістам Народнага тэатра.

¹⁸⁸ *Ян Скрыган* (сапр. Скрыган Іван Аляксеевіч; 1905–1992), пісьменнік.

¹⁸⁹ *Празароцкая школа* — зараз Празароцкая дзіцячы сад-сярэдняя школа імя І. Ц. Буйніцкага, размова ідзе, відаць, пра Урублеўскую Алу Леанідаўну, кіраўніка школьнага Музея Ігната Цярэнцьевіча Буйніцкага, заснаванага ў 1982 г.

¹⁹⁰ *Буйніцкі* Ігнат Цярэнцьевіч (1861–1917), акцёр, рэжысёр, тэатральны дзеяч, стваральнік нацыянальнага прафесійнага тэатра.

¹⁹¹ *Кісялёў* Генадзь Васільевіч (1931–2008), літаратуразнавец, пісьменнік, гісторык, доктар філалагічных навук.

¹⁹² *Грыневіч* Антон Антонавіч (1877–1937), збіральнік і папулярызатар беларускага музычнага фальклору, выдавец, кампазітар, педагог.

¹⁹³ ...*Т-ва “Пчолы”* — кааператыўнае таварыства “Пчала” створана ў 1928 годзе па ініцыятыве Л. А. Сівіцкай-Войцік.

¹⁹⁴ *Тарчэўскі* Ян (Іван) (1881–1929), беларускі культурны дзеяч, супрацоўнічаў з газетай “Наша Ніва”.

¹⁹⁵ *Чаркасава Дзіяна* (нар. 1935), журналіст, рэдактар.

¹⁹⁶ “*Юнацтва*” — дзяржаўнае беларускае кніжнае выдавецтва, заснавана ў 1981 годзе.

¹⁹⁷ ...*мой “Батан.[ічны] слоўнік”*... — “Беларуска-польска-расейска-лацінскі батанічны слоўнік”, выданне газеты “Голас беларуса”, Вільня, 1924 г., рэпрынт.

¹⁹⁸ “*Кніга Беларусі*” — “Кніга Беларусі. 1517–1917” (Мінск, выдавецтва Нацыянальная бібліятэка Беларусі, 1986).

¹⁹⁹ Шафнагель Казімер (1856–1922), палітычны дзеяч, біёлаг.

²⁰⁰ *Бэта* Генрык (1886–1965), грамадскі і рэлігійны дзеяч, каталіцкі святар, у 1911 годзе выдаў у Пецярбургу на беларускай

мове (лацінкай) брашуру “Пчаліна — жывёлка малая, а карысці дае многа”.

²⁰¹ ...*Baudouin de Courtenay*... — Бадуэн дэ Куртанэ Іван Аляксандравіч (1845–1929), мовазнавец, член-карэспандэнт Пецярбургскай АН (з 1897 г.).

²⁰² ...“*Старое Гродна*”... — успаміны Л.А.Сівіцкай-Войцік апублікаваны ў альманаху “Краю мой — Нёман” (1986).

²⁰³ ...*ўспаміны (ці лепш байкі) малодшых дачок Альб. Паўловіча*... — размова пра Тамару Альбертаўну і Яніну Альбертаўну Паўловіч, успаміны Т. А. Паўловіч-Кліменка пра бацьку і М. Багдановіча былі апублікаваны ў кнізе “Альберт Паўловіч. Выбранае” (1975).

²⁰⁴ *Паўловіч* Альберт Францавіч (1875–1951), паэт, драматург, знаёмы М.Багдановіча пад час яго жыцця ў Мінску, у 1916–1917 гг.

²⁰⁵ ...*кніжачку Рыгора Бярозкіна*... — маецца на ўвазе нарыс Р. Бярозкіна “Чалавек напрудвесні”, прысвечаны М. Багдановічу, выйшаў асобным выданнем у 1986 годзе, у Мінску.

²⁰⁶ *Бярозкін* Рыгор Саламонавіч (1918–1981), беларускі крытык, журналіст.

²⁰⁷ ...*аб будучым “Энцыклён.[едычным] даведніку”*... — праца над энцыклапедыяй “Максім Багдановіч” пачалася ў 1986 годзе, але была спынена, аднавілася толькі ў 2010 годзе, энцыклапедычны даведнік “Максім Багдановіч” надрукаваны ў 2011 годзе.

²⁰⁸ “*Саюз Гарадоў*” (Усерасійскі саюз гарадоў дапамогі хворым і параненым воінам) — буйная грамадская арганізацыя, якая займалася арганізацыяй медыцынскай дапамогі і ўладкавання бежанцаў падчас Першай сусветнай вайны.

²⁰⁹ *Зубараў* Леанід Іосіфавіч (нар. 1943), беларускі пісьменнік, аўтар кніг, прысвечаных М.Багдановічу — “Максім Багдановіч” (1989), “Крык буревестніка” (1989).

²¹⁰ ...*свайго Дзёда у Сакольшчыне*... — Садоўскі Людвік, дзед Л.А.Сівіцкай па матчынай лініі, пчаляр і саадавод.

²¹¹ *Пракопчык* Леанід Цімафеевіч (1933–1998), краязнавец, пісьменнік, пісаў на рускай і беларускай мовах.

²¹² Дадатак да ліста, сам ліст адсутнічае.

²¹³ *Лявіцкая* Люцыя Аляксандраўна (дзявоч. Гнатоўская; 1874–1945), жонка беларускага пісьменніка Ядвігіна Ш. (Лявіцкага А.І.).

²¹⁴ ...*Хачу паслаць Унучцы Ядвігіна...* — размова пра Алесю Язэпаўну Лёсік (1923–?), дачку В.Лявіцкай і Я.Лёсіка.

²¹⁵ *Смоліч* Максім Аркадзьевіч (1918–1983), сын Аркадзя і Алесі Смолічаў, названы ў гонар Максіма Багдановіча.

²¹⁶ “*Дзянніца*” — грамадская і літаратурная газета, выходзіла пад рэдакцыяй Зм. Жылуновіча ў Петраградзе, артыкул М.Багдановіча “Агляд працы за першы год Мінскага аддзела Беларускага таварыства для помачы пацярпеўшым ад вайны” апублікаваны ў газеце “Дзянніца” № 4, 1916 г.

²¹⁷ Ліст Л.А.Сівіцкай да Уладзіміра Васільевіча (прозвішча невядома) быў напісаны ў адзін дзень з лістом да У.І.Содаля, варагодна, яму і адпраўлены, бо паступіў на захаванне з архіву даследчыка.

²¹⁸ *Аб фільме “Я не самотны”...* — дакументальны фільм, зняты творчым аб’яднаннем “Тэлефільм” Дзяржаўнага тэлебачання БССР у 1982 годзе.

²¹⁹ *Бібіла* Юлія Восіпаўна (1897–1974), бібліятэкар, бібліёграф, стваральнік першай бібліяграфічнай краязнаўчай картатэкі.

²²⁰ ...*зьбіраліся матэрыялы да “Альбома”* — размова ідзе пра выданне “Максім Багдановіч: жыццё і творчасць: матэрыялы для выстаўкі ў школе”, складальнікі Н. Б. Ватацы, А. А. Лойка, Мінск, 1968 год.

²²¹ *Заяц Клара*, жонка Л. Я. Зайца., пляменніца Б. І. Эпімах-Шыпілы.

²²² *Эпімах-Шыпіла* Браніслаў Ігнатавіч (1859–1934), выдавец, фалькларыст, мовазнавец, літаратуразнавец, пазнаёміўся з М.Багдановічам ў Вільні, у 1911 годзе.

ІМЯННЫ ПАКАЗАЛЬНІК

Аблажэй Алег Іванавіч — 42, 43.
Абрамовіч Зыгмунт Іосіфавіч — 70, 71, 72, 73, 74.
Агуновіч Эдуард Канстанцінавіч — 39, 44, 45 (Мастак), 59 (Мастак).
Адамаў Уладзімір Уладзіміравіч — 15.
Алесь Гарун — 84.
Ажэшка Эліза — 11.
Аляксандраў Барыс Іванавіч — 42.
Андрэй Зязюля (сапр. Астравіч Аляксандр Сцяпанавіч) — 41, 43 (А.З.), 45.
Антоніў — 78.
Арэхва Мікалай Сямёнавіч — 72.
Асташонак Алесь (сапр. Аляксандр Мікалаевіч) — 52, 77.
Багдан Тэрэза — 70.
Багдановіч Адам Ягоравіч — 12.
Багдановіч Максім Адамавіч — 1-84
Багдановіч Марыя Апанасаўна — 12 (жонка), 71 (Маці).
Багдановіч Павел Адамавіч — 38.
Бадуэн дэ Куртанэ Іван Аляксандравіч — 77.
Банчкоўскі Д. — 77.
Бачыла Алесь (Аляксандр Мікалаевіч) — 15, 38, 50, 52, 53, 62.
Бачыла Яўгенія Яфремаўна — 38, 53.
Белакоз Алесь Мікалаевіч — 56, 61.
Бібіла Юлія Восіпаўна — 84, 85.
Бічэль-Загнетава Данута Іванаўна — 2, 4, 7, 13.
Бобрык Марыся — 31, 32, 39, 40.
Брэжнёў Леанід Ільіч — 71.
Буйло Канстанцыя Антонаўна — 11, 12, 65 (Буйлянка), 72.

Буйніцкі Ігнат Цярэнцьевіч — 73.
Бычкоўскі Адам — 69, 70.
Бэта Генрык — 77.
Бяляўская Валянціна Францаўна — 7, 8-13, 54.
Бярозкін Рыгор Саламонавіч — 78.
Варвашэвіч М. — 44.
Ватацы Ніна Барысаўна — 2, 7, 9, 11, 13, 19, 33, 34, 51, 52, 53, 84, 85.
Войцік (Луцкевіч) Галіна Антонаўна — 33 (Дачка), 43 (Дачка), 46 (Дачка), 49, 50 (Дачка), 60 (Дачка), 65 (Дачка), 67 (Дачка), 73 (Дачка), 82.
Войцік Антон Іванавіч — 60 (Муж).
Войцік Віктар Антонавіч — 60.
Войцік Яраслаў Дзмітрыевіч — 4 (Унук), 6 (Унук), 23 (Унук), 29 (Унук) 31, 32, 41 (Унук), 50 (Унук), 60 (Унук), 65, 66, 73, 75.
Вярхоўская Д. — 12.
Гайдук Мікола — 71.
Геніюш Ларыса Антонаўна — 70.
Голуб Юрка (Юрый Уладзіміравіч) — 65.
Грыневіч Антон Антонавіч — 73.
Грынкевіч Казімір — 71.
Дунін-Марцінкевіч Вінцэнт — 62.
Душэўская Ганна Сцяпанаўна — 60, 64, 65.
Ждановіч Фларыян Паўлавіч — 37, 38.
Забэйда-Суміцкі Міхаіл (Міхась) Іванавіч — 72.
Заяц Клара — 85.
Заяц Лявон (Леанард Іосіфавіч) — 23, 85.
Збралевіч Лідзія Іванаўна — 39.
Змітрок Бядуля (сапр. Плаўнік Самуіл Яфімавіч) — 1, 3, 10, 11, 12, 17, 19, 23, 24, 29, 30, 34, 47, 51, 52, 59, 78, 81, 84.
Зубараў Леанід Іосіфавіч — 78.
Зямкевіч Рамуальд Аляксандравіч — 5, 15, 38.
Зянюк Адольф — 69.
Каліноўскі Кастусь — 43.
Караткевіч Надзея Васільеўна — 62.
Караткевіч Уладзімір Сямёнавіч — 60, 62.
Кароткая Тамара Мікалаеўна — 7.
Касацкая Юзя — 71.

Касцевіч Макар Мацвеевіч — 44.
Каханоўскі Генадзь Аляксандравіч — 53.
Кісялёў Генадзь Васільевіч — 73, 84.
Крагэльскі — 61.
Крапіўніцкі Марка Лукіч — 71.
Круталевіч Вадзім Андрэевіч — 47.
Крыўка Янка — 37.
Лабенец Фелікс — 69.
Лагуновіч — 43.
Ластаўка Пятро — 69.
Ластоўскі Вацлаў Юстынавіч — 60.
Лёсік Алесь Язэпаўна — 63, 64, 67, 68, 75, 80 (Унучка).
Лёсік Язэп — 65 (Муж), 67.
Ліс Арсень Сяргеевіч — 8, 60, 62, 68, 72.
Лойка Алег Антонавіч — 68, 72, 78, 84.
Луцкевіч Антон Іванавіч — 65.
Луцкевіч Лявон Антонавіч — 1, 4 (Зяць), 13 (Зяць), 16 (Зяць), 17, 18, 23, 30, 31, 32, 39 (Зяць), 41 (Зяць), 44 (Зяць), 49, 60 (Зяць), 61 (Зяць), 65 (Зяць), 70 (Лявон), 73 (Зяць), 75 (Зяць), 82.
Лявіцкая Ванда Антонаўна — 3, 5, 15, 18, 21, 23, 28, 31, 32, 33, 35, 38, 39, 41, 43, 45, 65, 67, 72, 75, 78, 79, 81, 84.
Лявіцкая Люцыя Аляксандраўна (жонка Ядвігіна Ш., Лявіцкага А.І.) — 80.
Лявіцкі Лявон Антонавіч — 79.
Ляшковіч Ніна Аляксандраўна — 18.
Мальдзіс Адам Іосіфавіч — 15, 60, 63, 64, 65.
Маркавец Віктар Пятровіч — 25.
Марцінчык Мікалай Міхайлавіч — 50, 75.
Машара Міхась (Міхаіл Антонавіч) — 58.
Мікуліч Барыс Міхайлавіч — 31, 33, 34, 51, 52, 78.
Міско Якуб (Якаў) Герасімавіч — 72.
Міцкевіч Даніла Канстанцінавіч — 67.
Мядзёлка Паўліна Вінцэнтаўна — 11, 72.
Наліваеў Анатоль Аляксандравіч — 11, 16, 17, 19, 30, 38, 39, 54, 72, 81.
Ніжанкоўская Вера Андрэеўна — 68, 70, 71.
Ніжанкоўская Ірына Уладзіславаўна — 68 (Дачка).
Новік-Пяюн Сяргей Міхайлавіч — 9, 39, 68, 72.

Пазнякоў Міхась Паўлавіч — 1-7, 13, 54, 57 (дырэктар).
Панізнік Сяргей Сцяпанавіч — 70.
Паўловіч Альберт Францавіч — 78.
Паўловіч Яніна Альбертаўна — 78.
Паўловіч-Кліменка Тамара Альбертаўна — 78.
Паўлюкоўскі Уладыслаў — 68.
Пецюкевіч Марыян (Мар'ян) Язэпавіч — 68.
Плаўнік Ірына Яфімаўна — 3 (сёстры, Бядулянкі), 5 (сёстры Бядулі), 17 (Бядулянкі), 21 (Рэня), 23 (Бядулянкі), 34 (Бядулянкі), 84.
Плаўнік Яўгенія Яфімаўна — 3 (сёстры, Бядулянкі), 5 (сёстры Бядулі), 17 (Бядулянкі), 21 (Чэрня), 23 (Бядулянкі, Чэрня), 34 (Бядулянкі), 84.
Пракопчык Леанід Цімафеевіч — 79.
Пратасеня Іван Міхайлавіч — 56.
Пяткевіч Аляксей Міхайлавіч — 72.
Раткевіч (Радкевіч) Ядвіга — 5, 23.
Русецкі В. — 37, 84.
Рэдзька Сава Іванавіч — 3, 25, 26, 29, 34, 59.
Сабіла Эрык (Эрнст) — 28.
Сагановіч Генадзь Мікалаевіч — 47.
Сагановіч Ларыса — 47.
Садоўскі Людвік — 79 (Дзед).
Саламевіч Іван Уладзіміравіч (Янка Саламевіч) — 37, 40, 57, 62, 72, 76, 78, 83, 84.
Самахвалаў Канстанцін — 67.
Самусёнак Марына — 68.
Сергіевіч Пётра (Пётр Аляксандравіч) — 4, 43, 79.
Сівіцкая-Войцік Людвіка Антонаўна — 1-85.
Сівіцкая Эмілія Людвікаўна — 3 (Маці), 5 (Маці), 19 (Маці), 23 (Маці), 36 (Мама), 38 (Мама), 39 (Мама), 40 (Мама), 41 (Мама), 51 (Маці), 59 (Мама), 76 (Бацькі), 79 (Мама), 84 (Матка, Мама).
Сівіцкі Антон Міхайлавіч — 23 (Бацька), 39 (Бацька), 55, 76 (Бацькі).
Стэфан Баторый — 55.
Сінкевіч Г.Р. — 21.
Скалабан Віталь Уладзіміравіч — 20, 21, 23, 46, 54, 77.
Скірмунт Раман Аляксандравіч — 24.

Смоліч Алеся (Аляксандра) Ігнатаўна — 36, 81, 85.
Смоліч Аркадзь Антонавiч — 5, 8, 21, 23, 34, 36, 37, 51, 78, 81.
Смоліч Максім Аркадзьевіч — 81.
Содаль Уладзімір Ільч — 33, 35, 56, 60-82.
Содаль Марат Уладзіміравіч — 69.
Стральцоў Міхась (сапр. Міхаіл Лявонавіч) — 52.
Сурмач Ганна Іванаўна — 37.
Талстая Аляксандра Львоўна — 81 (дачка).
Тарасік (замуж. Рынковіч) Вера Рыгораўна — 40.
Тарашкевіч Браніслаў Адамавіч — 68.
Тарчэўскі Ян — 74.
Тумас Генадзь (сапр. Тумас Яўген) — 67, 73.
Уладзіслаў Галубок (сапр. Уладзіслаў Іосіфавіч Голуб (Голубеў)) — 21, 23, 25, 27, 38, 51, 61, 78, 80.
Уласаў Аляксандр Мікітавіч — 23, 37, 38, 72.
Улашчык Мікалай Мікалаевіч — 21, 37.
Урублеўскі — 60.
Фальскі Усевалад Сцяпанавіч — 21, 23, 25, 34, 37, 38, 40, 51.
Францішак Багушэвіч — 60, 71.
Целеш Вячка (сапр. Вячаслаў Міхайлавіч) — 55.
Чарапук Янка — 69 (Чэрэпук).
Чарвякоў Аляксандр Рыгоравіч — 23.
Чаркасава Дзіяна — 75.
Чэхаў Антон Паўлавіч — 53.
Шантыр Антон Фабіянавіч — 59 (Сын).
Шантыр Фабіян Гіляравіч — 47.
Шафнагель Казімер — 77.
Шнаркевіч Язэп Канстанцінавіч — 20, 21.
Шушкевіч Міхаіл — 62.
Шыдлоўскі Вячаслаў Аляксандравіч — 26, 40, 55-57.
Эпімах-Шыпіла Браніслаў Ігнатавіч — 85.
Ядвігін Ш. (сапр. Антон Іванавіч Лявіцкі) — 3, 4, 23, 37, 39, 51, 63, 64, 67, 68, 79, 80.
Якуб Колас (сапр. Міцкевіч Канстанцін Міхайлавіч) — 11, 12, 45, 67.
Янка Скрыган (сапр. Скрыган Іван Аляксеевіч) — 72.
Янка Купала (сапр. Луцэвіч Іван Дамінікавіч) — 11, 12, 54.
Янкоўскі Фёдар Міхайлавіч — 62, 76.

ЗМЕСТ

Ад укладальнікаў	3
------------------------	---

ЛІСТЫ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК ДА МІХАСЯ ПАЎЛАВІЧА ПАЗНЯКОВА

1. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Міхасю Пазнякову. <i>19 мая 1981 года.</i>	6
2. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Міхасю Пазнякову. <i>9 мая 1982 года.</i>	7
3. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Міхасю Пазнякову. <i>6 жніўня 1982 года.</i>	8
4. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Міхасю Пазнякову. <i>5 лістапада 1982 года.</i>	11
5. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Міхасю Пазнякову. <i>1982 г.</i>	13
6. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Міхасю Пазнякову. <i>30 кастрычніка 1983 года.</i>	17
7. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Міхасю Пазнякову. <i>14 лістапада 1983 года.</i>	18

ЛІСТЫ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК ДА ВАЛЯНЦІНЫ ФРАНЦАЎНЫ БЯЛЯЎСКАЙ

8. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Валянціне Бяляўскай. <i>2 ліпеня 1981 года.</i>	19
9. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Валянціне Бяляўскай. <i>17 ліпеня 1981 года.</i>	20

10. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Валянціне Бяляўскай. <i>2 снежня 1981 года.</i>	21
11. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Валянціне Бяляўскай. <i>31 студзеня 1982 года.</i>	23
12. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Валянціне Бяляўскай. <i>14 лютага 1982 года.</i>	25
13. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Валянціне Бяляўскай. <i>14 мая 1982 года.</i>	26

ЛІСТЫ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК ДА СУПРАЦОЎНІКАЎ ЛІТАРАТУРНАГА МУЗЕЯ М.БАГДАНОВІЧА

14. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. <i>17 кастрычніка 1982 года.</i>	28
15. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. <i>2 студзеня 1986 года.</i>	28
16. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. <i>23 красавіка 1986 года.</i>	30
17. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. <i>16 мая 1986 года.</i>	31
18. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. <i>2 чэрвеня 1986 года.</i>	32
19. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. <i>16 чэрвеня 1986 года.</i>	33
20. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. <i>25 ліпеня 1986 года.</i>	36
21. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. <i>28 жніўня 1986 года.</i>	37
22. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. <i>4 лістапада 1986 года.</i>	39
23. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. <i>9 лістапада 1986 года.</i>	41
24. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. <i>28 снежня 1986 года.</i>	46
25. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. <i>18 лютага 1987 года.</i>	48

26. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 16 красавіка 1987 года.	50
27. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 17 красавіка 1987 года.	51
28. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 6 мая 1987 года.	52
29. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 12 мая 1987 года.	53
30. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 4 чэрвеня 1987 года.	54
31. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 17 чэрвеня 1987 года.	55
32. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 23 чэрвеня 1987 года.	57
33. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 11 ліпеня 1987 года.	59
34. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 21 ліпеня 1987 года.	61
35. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 3 жніўня 1987 года.	63
36. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 27 жніўня 1987 года.	64
37. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 1 верасня 1987 года.	66
38. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 15 верасня 1987 года.	68
39. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 2 студзеня 1988 года.	70
40. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 11 студзеня 1988 года.	72
41. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 18 студзеня 1988 года.	74
42. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 3 лютага 1988 года.	75
43. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 16 лютага 1988 года.	76

44. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 29 сакавіка 1988 года.	78
45. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 10 красавіка 1988 года.	80
46. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 6 жніўня 1988 года.	81
47. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 19 жніўня 1988 года.	82
48. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік супрацоўнікам ЛММБ. 7 кастрычніка 1988 года.	83
49. Ліст Галіны і Лявона Луцкевічаў супрацоўнікам ЛММБ. 10 кастрычніка 1989 года.	83

**ЛІСТ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК
ДА АЛЕСЯ МІКАЛАЕВІЧА БАЧЫЛЫ 85**

50. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Алесю Бачылу. 28 сакавіка 1982 года.	85
---	----

**ЛІСТЫ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК
ДА НІНЫ БАРЫСАЎНЫ ВАТАЦЫ 87**

51. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Ніне Ватацы. 7 снежня 1985 года.	87
52. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Ніне Ватацы. 3 студзеня 1986 года.	90

**ЛІСТ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК
ДА ГЕНАДЗЯ АЛЯКСАНДРАВІЧА КАХАНОЎСКАГА 92**

53. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Генадзю Каханоўскаму. 29 лістапада 1985 года.	92
--	----

**ЛІСТ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК
ДА АНАТОЛЯ АЛЯКСАНДРАВІЧА НАЛІВАЕВА 94**

54. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Анатолю Наліваеву. 23 лістапада 1981 года.	94
---	----

**ЛІСТЫ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК
ДА ВЯЧАСЛАВА АЛЯКСАНДРАВІЧА ШЫДЛОЎСКАГА 96**

55. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Вячаславу Шыдлоўскаму.
18 снежня 1986 года. 96
56. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Вячаславу Шыдлоўскаму.
21 сакавіка 1987 года. 97
57. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Вячаславу Шыдлоўскаму.
7 мая 1987 года. 100
58. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Вячаславу Шыдлоўскаму.
14 кастрычніка 1987 года. 101
59. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Вячаславу Шыдлоўскаму.
19 студзеня 1988 года. 102

**ЛІСТЫ ЛЮДВІКІ АНТОНАЎНЫ СІВІЦКАЙ-ВОЙЦІК
ДА УЛАДЗІМІРА ІЛЫЧА СОДАЛЯ 105**

60. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
24 жніўня 1977 года. 105
61. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
18 снежня 1977 года. 108
62. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
29 снежня 1977 года. 109
63. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
20 лістапада 1978 года. 112
64. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
4 снежня 1978 года. 112
65. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
2 студзеня 1979 года. 113
66. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
26 лютага 1980 года. 115
67. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
3 жніўня 1980 года. 116
68. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
19 кастрычніка 1980 года. 118
69. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
17 сакавіка 1981 года. 120
70. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
2 чэрвеня 1981 года. 121

71. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
15 лютага 1982 года. 123
72. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
21 лютага 1982 года. 126
73. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
10 чэрвеня 1982 года. 128
74. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
7 ліпеня 1982 года. 129
75. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
23 лютага 1984 года. 130
76. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
20 лютага 1985 года. 131
77. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
21 красавіка 1986 года. 132
78. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
26 мая 1987 года. 134
79. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
Без даты. 136
80. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
Без даты. 139
81. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Уладзіміру Содалю.
Без даты. 140

ДАДАТАК 142

82. Ліст Галіны і Лявона Луцкевічаў Уладзіміру Содалю.
29 снежня 1977 года. 142
83. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік невядомай асобе.
21 красавіка 1986 года. 142
84. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Юліі Бібіла.
27 чэрвеня 1969 года. 143
85. Ліст Людвікі Сівіцкай-Войцік Юліі Бібіла (копія).
17 красавіка 1974 года. 146

Зноскі 148

Імянны паказальнік 165

Навуковае выданне

Складальнікі:

Бараноўскі Міхаіл Аляксандравіч
Мышкавец Ірына Вітальеўна

АРХІЎНЫЯ МАТЭРЫЯЛЫ
ДА ЖЫЦЦЯ І ТВОРЧАСЦІ
МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

СШЫТАК 5

Адказны за выпуск *Т. А. Фалалеева*
Камп'ютарная вёрстка *С. А. Шуляк*

Падпісана да друку 29.11.2022
Фармат 60×84/16. Папера афсетная.
Друк афсетны. Ум. друк. арк. 10,23. Ул.-выд. арк. 11,42.
Тыраж 100 экз. Заказ 1092.

Выдавец і паліграфічнае выкананне:
Дзяржаўнае прадпрыемства «СтройМедиаПроект».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца,
вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў
№1/43 ад 03.10.2013, № 2/42 ад 13.02.2014
Вул. В. Харужай, 13/61, 220123, г. Мінск.